

საჯარო სამართლის იურიდიული პირი -
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

საფინანსო, საბანკო და სადაზღვევო საქმის დარგობრივი დეპარტამენტი

ნათია დიასამიძე

საქართველოს ტურისტული ინდუსტრიის საინვესტიციო გარემოს
სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

ბათუმი - 2022

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის საფინანსო, საბანკო და სადაზღვევო საქმის დარგობრივ დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

ასიე ცინცაძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი

უცხოელი შემფასებელი:

ვიქტორ ზამლინსკი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ეროვნულ უნივერსიტეტ „ოდესის
პოლიტექნიკური“-ს პროფესორი

შემფასებლები:

თამარ გამსახურდია

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის
პროფესორი

ვლადიმერ ლლონტი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი

პაატა აროშიძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

დისერტაციის საჯარო დაცვა შედგება 2022 წლის 19 ივლისს, 14:00 საათზე, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილ სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ქ.ბათუმი, ნინოშვილის ქ. № 35/რუსთაველის ქ. № 32, აუდ. № 423

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი:

ბიზნესისა და მართვის დოქტორი, ასისტენტ პროფესორი

ლეილა ცეცხლაძე

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში (*ქ.ბათუმი, ნინოშვილის ქ.№35*), ხოლო სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე (www.bsu.edu.ge)

I. ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

სადისერტაციო ნაშრომის აქტუალობა. თანამედროვე ეტაპზე რეგიონში მიმდინარე ეკონომიკური რეცესიების პირობებში უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს ქვეყანაში შექმნილი საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისის დაძლევის კომპლექსური ღონისძიებების შემუშავება, რომელთა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ტურისტული სექტორის განვითარებაა და რომელიც, თავისი შინაარსით განსაზღვრავს როგორც მთლიანი ქვეყნის, ისე ცალკეული მუნიციპალური წარმონაქმნის მომავალს. ტურიზმის განვითარების პროცესის უწყვეტობა ითხოვს არა მარტო შრომითი და მატერიალური, არამედ ფინანსური რესურსების აუცილებელ არსებობას, რასაც საინვესტიციო გარემოს სრულყოფილება მას ძალზედ მნიშვნელოვანს ხდის.

სახელმწიფოს როლი ტურისტულ სექტორში ინვესტორთა დაინტერესებაში და მათ მიმზიდველობაში უმთავრესი წინაპირობაა ტურიზმის გეგმაზომიერი და დინამიური განვითარებისათვის, მისი მატერიალურ - ტექნიკური ბაზის მოდერნიზაციისათვის, ტერიტორიების სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და საბოლოო ჯამში, რეგიონის უსაფრთხოებისათვის, რაც წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკის, ცალკეული მუნიციპალიტეტების სახელმწიფო მართვის პოლიტიკისა და პრაქტიკის მნიშვნელოვან კომპონენტს.

ტერიტორიების ტურისტული პოტენციალის მაქსიმალურად რეალიზაციის მიზნით, ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტი, ტურისტული საქმიანობის განხორციელების ინვესტიციური ასპექტია, ინვესტიციების აქტიურად მოზიდვამ შეიძლება მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს რეგიონებში ტურიზმის ინდუსტრიის ინფრასტრუქტურის განვითარებაში. არსებული ეკონომიკური რეალობა, რომელიც რეგიონში ტურისტული საქმიანობის განხორციელებისათვის ინვესტიციის ფაქტორის მკვეთრ ზრდაში გამოიხატება და განსაზღვრავს ტერიტორიული ერთეულების დონეზე მისი განხორციელების ყველაზე მნიშვნელოვან და სავალდებულო პირობას - საჭიროებს მეცნიერულად დასაბუთებულ მიდგომებს დარგის სპეციფიკის გათვალისწინებით საჭირო საინვესტიციო რესურსების ეფექტიანი გამოყენებისათვის. გარდა ამისა, ინვესტიციების მართვის ეფექტიანობა შეიძლება მნიშვნელოვნად გაზარდოს სახელმწიფო საინვესტიციო ინსტრუმენტების, ბიზნეს სუბიექტებისთვის შეღავათიანი

სესხების, ფინანსური და საკრედიტო ინსტიტუტების მხრიდან ტურისტული პროგრამების მხარდასაჭერი პროგრამების განხორციელებამ, რაზეც მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული დარგის განვითარება.

ტურიზმის ინდუსტრიაში საინვესტიციო პროცესების მართვის ეფექტიანად ფუნქციონირების სისტემის შექმნის მნიშვნელოვანი პირობაა საინვესტიციო სფეროში გადაწყვეტილებების მიღება, მართვის სისტემის ძირითადი ელემენტების, როგორცაა პრინციპები, მეთოდები, მათი ურთიერთქმედების მეცნიერული დასაბუთება. ინვესტიციების ზრდის ფონზე იზრდება მათი ეფექტიანი განაწილებისა და გამოყენების საკითხების გადაჭრის აუცილებლობა, საინვესტიციო საქმიანობის მიმართულებების განსაზღვრა. ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ამ საკითხების ყველაზე პერსპექტიული გადაწყვეტა ემყარება მიზნობრივი მართვის სისტემის გამოყენებას.

სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის ძირითადი მიმართულება ტურისტული ინფრასტრუქტურის მხარდი საჭიროებებისა და ტერიტორიული ერთეულების ეკონომიკურ შესაძლებლობებს შორის არსებული წინააღმდეგობების, მათი გადაჭრისათვის საინვესტიციო საქმიანობის მასშტაბების ზრდის აუცილებლობამ განსაზღვრა. გარდა ამისა, ტურიზმის სფეროში საინვესტიციო საქმიანობის მექანიზმი ჯერ კიდევ არასაკმარისად არის შესწავლილი, მისი შესწავლისა და ფორმირებისთვის არ არსებობს ყოვლისმომცველი მიდგომა.

კვლევის ობიექტი და საგანი. სადისერტაციო ნაშრომის შესწავლის ობიექტია საქართველოს ტურისტული სექტორის საინვესტიციო გარემო და მისი სრულყოფის თეორიულ-მეთოდოლოგიური და პრაქტიკული ღონისძიებების შემუშავებაში სახელმწიფოს როლისა და ადგილის განსაზღვრა, ხოლო კვლევის საგანს წარმოადგენს ქვეყნის საინვესტიციო პოლიტიკა ტურისტული სექტორის განვითარებაში.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. სადისერტაციო კვლევა მიზნად ისახავს ტურისტული სექტორის საინვესტიციო გარემოს სრულყოფის ძირითადი მიმართულებების შემუშავება - სრულყოფას, ასევე ტურისტულ და რეკრეაციულ კომპლექსში საინვესტიციო პოლიტიკის რეგიონული მახასიათებლების გამოვლენას.

დასახული მიზნის მისაღწევად დასმულია შემდეგი ამოცანები:

- თეორიულ - მეთოდოლოგიური და სამეცნიერო მასალების შესწავლა, მეცნიერული შეხედულებების გაცნობა ინვესტიციების როლზე ტურიზმის განვითარებაში;
- ტურისტული - რეკრეაციული კომპლექსის მნიშვნელობის განხილვა საქართველოს სოციალურ - ეკონომიკური სფეროს განვითარებისათვის;
- საქართველოს ტურისტულ და რეკრეაციულ კომპლექსში საინვესტიციო პოლიტიკის რეგიონული სპეციფიკის გამოვლენა;
- ტურიზმში ინვესტირების ხარისხის შეფასების ეკონომიკურ - ფინანსური მეთოდების შემუშავება;
- ტურისტულ სექტორში ეფექტიანი ინვესტირების მოდელის შექმნა;
- ინვესტიციების შემდგომი გამოყენების პრობლემების გამოვლენა და საქართველოს რეგიონებში ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაში აღმოფხვრის გზების შემუშავება.

ნაშრომის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები. სადისერტაციო ნაშრომის მეთოდოლოგიურ და თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს ეროვნული და უცხოური მეცნიერების ნაშრომები მაკროეკონომიკურ სტაბილურობაზე, ტურისტულ სექტორის განვითარებაზე, საგადასახადო - საბიუჯეტო და საინვესტიციო პოლიტიკის სრულყოფაზე. სახელმწიფო სტატისტიკის დეპარტამენტის, ტურიზმის დეპარტამენტის, მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის ვებ გვერდებზე მოპოვებული ინფორმაცია, საკანონმდებლო, ნორმატიული აქტები ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობისა და საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებისათვის.

კვლევის ამოცანების განხორციელების გზები და ეტაპები. ტურიზმის დარგის განვითარების, მისი სხვადასხვა მიმართულებების გაძლიერების პრობლემებზე მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის მიერ ბევრი სამეცნიერო ნაშრომია გამოცემული. მათ შორის: R.Raymond Bar, G.Tarafder, R.Craigwell M.Ozer, D.Davis Banerjee, Onil, S.Reddy Paramati და სხვები. აგრეთვე, ქართველი მეცნიერების მიერ ცალკე ადებულ ტურიზმის დარგის განვითარებაზე, მის სხვადასხვა მიმართულებებზე და ცალკე საინვესტიციო გარემოზე შესრულებულია ნაშრომები. მათ შორის: ი.ხელაშვილი, ლ.ქოქიაური, რ.მანველიძე, ე.ბახტაძე, პ.ჩაგანავა, რ.ცინარიძე, ვ.მიქაშავიძე და სხვები. თუმცა ტურიზმის დარგის განვითარებაში სასტუმრო და სარესტორნო ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების როლზე კომპლექსური კვლევა არ ჩატარებულა. ეს ბუნებრივიცაა,

ვინაიდან, ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესები, ზოგიერთ შემთხვევაში ამწვავებს საინვესტიციო რისკებს და ინვესტორებს, რეტროსპექტივაში ტურიზმის დარგში კაპიტალის დაბანდებაზე გადაწყვეტილებას აცვლევენებს. სადისერტაციო ნაშრომში დარგის სპეციფიკის გათვალისწინებით დადგინდა ინვესტირების ეფექტიანობა და გამოვლინდა ის მიმართულებები, რომლებიც უნდა განვითარდეს პირდაპირი კერძო ინვესტიციების განხორციელებით და მიმართულებები, რომლებშიც კერძო პირების მიერ კაპიტალის დაბანდება არამომგებიანია და აქ უნდა გაძლიერდეს სახელმწიფოს როლი.

კვლევის სამიზნე ჯგუფი. სასტუმროებსა და სასტუმროს ტიპის დაწესებულებებში ვიზიტორთა რაოდენობა, მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ), სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესში დაბანდებული ინვესტიციები.

მონაცემების მოპოვებისა და ანალიზის მეთოდები. მონაცემების მოპოვება მოხდა სხვადასხვა ინტერნეტ-რესურსებიდან, საქართველოსა და უცხოური „აპარტ-ოტელების“ სტატისტიკური მონაცემებიდან, საქართველოს სტატისტიკური სამსახურის ვებ-გვერდიდან, ტურიზმის დეპარტამენტის ვებ-გვერდიდან, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მონაცემთა გვერდიდან, მსოფლიო სტატისტიკის ვებ-გვერდიდან. ანალიზისათვის გამოყენებული იქნა რეგრესულ-სტატისტიკური მეთოდი, **T** და **F** ტესტებით შეფასება; დროითი მწკრივით პროგნოზირება.

კვლევის ჰიპოთეზები. ნაშრომის მიზანია - დარგში, უცხოური ინვესტიციების როლის განსაზღვრა სასტუმროსა და რესტორნების ბიზნესში და პროგნოზირების მეთოდების გამოყენებით, მომავალში განსახორციელებელი ინვესტიციების მოცულობის პროგნოზირება. მიზნის შესაბამისად ჩამოყალიბდა:

ჰიპოთეზა 1. ეკონომიკურ ზრდას, ტურიზმის შემოსავლებს, ტურისტულ ხარჯებს და ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობას შორის არის გრძელვადიანი კავშირი.

ჰიპოთეზა 2. ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენას ახდენს ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა, ვიდრე დანარჩენი ცვლადები.

კვლევისათვის გამოყენებული იქნა EVIEWS სტატისტიკური პროგრამა.

ანალიზისათვის შერჩეული დამოუკიდებელი ცვლადების მულტიკოლინიარულ-ლობაზე შემოწმებით არ დადგინდა მათ შორის კავშირი, შესაბამისად დადასტურდა

ნულოვანი ჰიპოთეზის უარყოფა, თუმცა, არასრული და მცდარი სტატისტიკური ინფორმაციის შედეგად, დამოკიდებულების კოეფიციენტების მონაცემებმა შეცვალა სასტუმროსა და რესტორნების ბიზნესიდან მიღებული შემოსავლების წილის დამოკიდებულება მშპ-ს მოცულობაზე, ინვესტიციაზე, ტურისტების რაოდენობაზე ერთ სულ მოსახლეზე. აღნიშნულის მიხედვით გამოიკვეთა პრობლემები და ჩამოყალიბდა მათი აღმოფხვრის წინადადებები.

კვლევის მეცნიერული სიახლე. სადისერტაციო კვლევის სამეცნიერო სიახლე ეფუძნება სამეცნიერო და მეთოდოლოგიურ წყაროებსა და ავტორის პირად დაკვირვებებს და მოიცავს შემდეგს:

- გამოკვლეულია საქართველოს ტურისტულ და რეკრეაციულ კომპლექსში საინვესტიციო პროცესების მართვის სტრუქტურა;
- დადგენილია ტურიზმის სექტორში ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოყენების რეგიონული სპეციფიკა;
- აგებულია ინვესტიციების პროგნოზირების მოდელი, საქართველოს ტურისტულ სექტორში საქართველოს მაგალითზე განხორციელებული ინვესტიციების შედეგების გაანალიზებით;
- განსაზღვრულია ტურიზმის სფეროში სახელმწიფო რეგულირების ძირითადი მეთოდებისა და საინვესტიციო საქმიანობის მხარდაჭერის მექანიზმები;
- გამოკვლეულია ტურიზმის დარგის ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენა მოკლევადიან და გრძელვადიან პერიოდში;
- გამოვლენილია ტურიზმის ინდუსტრიაში ინვესტიციების შემოდინების ფაქტორები, რომელთა შორის მთავარია: რისკი, ინფლაცია, საპროცენტო განაკვეთი, საინვესტიციო რესურსების სტრუქტურა და მათი ძირითადი მახასიათებლები;
- დასაბუთებულია ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაში ინვესტიციების დაფინანსების ძირითადი წყაროები;
- დადასტურებულია, რომ ტურიზმის ინდუსტრიაში ინვესტიციების პერსპექტიული მოდელი არის მოდელი, რომელიც ითვალისწინებს რეგიონების როლის ზრდას, რეგიონული საინვესტიციო პროგრამების გამოყენებას.

სადისერტაციო ნაშრომის მეცნიერული და პრაქტიკული მნიშვნელობა.
სადისერტაციო ნაშრომს აქვს როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული ღირებულება. კვლევის პრაქტიკული მნიშვნელობა ვლინდება შემუშავებულ რეკომენდაციებსა და წინადადებებში, რაც ქმნის სამეცნიერო საფუძველს ტურისტულ სექტორში საინვესტიციო საქმიანობის გასაზრდელად და ტურისტული მომსახურების ბაზრის გასასაჯანსაღებლად საქართველოს რეგიონებში.

ნაშრომის აპრობაცია. სადისერტაციო ნაშრომის აპრობაცია გაიმართა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის საფინანსო, საბანკო და სადაზღვევო საქმის დეპარტამენტში 2021 წლის 26 ივლისს. სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები, რეკომენდაციები, ცალკეული შედეგები ასახულია ავტორის მიერ გამოქვეყნებულ სამეცნიერო სტატიებში, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციების მასალებში, საერთაშორისო რეფერირებად და რეცენზირებად ჟურნალებში.

ნაშრომის სტრუქტურა. სადისერტაციო ნაშრომი შედგება შესავლის, სამი თავის, შვიდი ქვეთავის, დასკვნების, რეკომენდაციების, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალისა და დანართებისაგან. კვლევის მიზნისა და ამოცანების შესაბამისად ნაშრომმა მიიღო შემდეგი სტრუქტურა:

შესავალი

თავი I. საინვესტიციო პოლიტიკის თავისებურებები თანამედროვე ეტაპზე

- 1.1. ტურისტული სექტორის განვითარების მიმართულებები და პოტენციალი
- 1.2. ეკონომიკის ზრდაზე ტურიზმის სექტორის მახასიათებლების ანალიზი

თავი II. ტურისტული სექტორის განვითარებაში სახელმწიფო როლის საფინანსო-ეკონომიკური ანალიზი

- 2.1. საინვესტიციო გარემო და ინვესტიციების პროგნოზირების საკითხები საქართველოს ტურისტულ სექტორში
- 2.2. საინვესტიციო გარემოს მართვის პრინციპების ზოგადი დებულებები სახელმწიფო საფინანსო-ეკონომიკური პოლიტიკის კრილში

თავი III. ტურისტულ სექტორში საინვესტიციო პოლიტიკის სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები

- 3.1. ეკონომიკურ-ფინანსური მეთოდები ტურიზმში ინვესტირების ხარისხის შეფასებაში
- 3.2. ტურისტულ სექტორში ეფექტური საინვესტიციო გარემოს შექმნის პრიორიტეტული მიმართულებები
- 3.3. ეკონომიკის ზრდაზე ტურიზმის სექტორის მახასიათებელი ფაქტორების ანალიზი

დასკვნები და წინადადებები

გამოყენებული ლიტერატურა

დანართები

II. ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

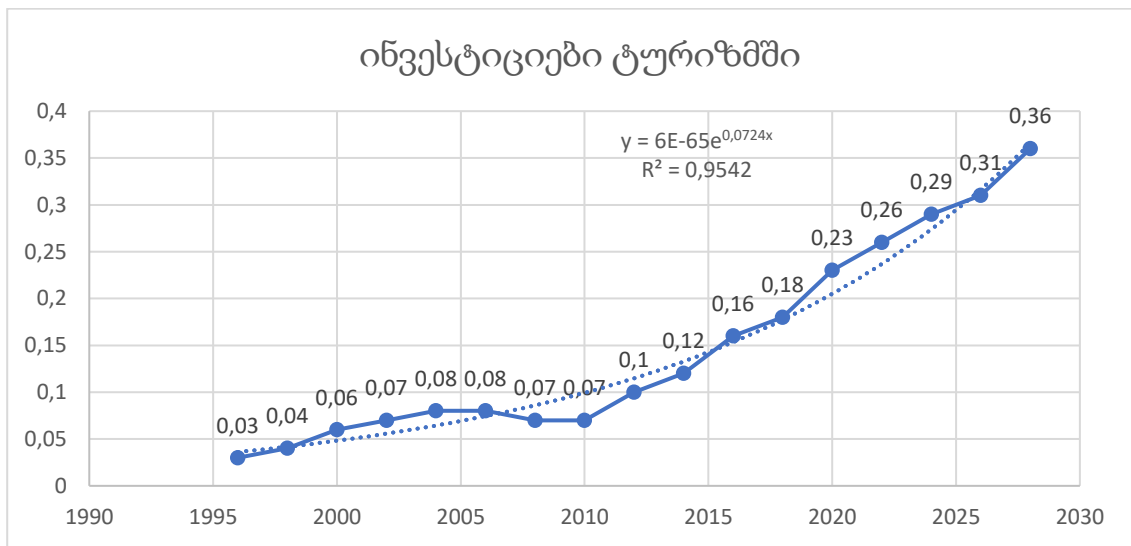
ნაშრომის პირველი თავის „საინვესტიციო პოლიტიკის თავისებურებები თანამედროვე ეტაპზე“ პირველ ქვეთავში *„ტურისტული სექტორის განვითარების მიმართულებები და პოტენციალი“* - შესწავლილია ტურიზმის ადგილი და როლი ქვეყნის ეკონომიკაში. აღწერილია, რომ მსოფლიოს ყველა განვითარებული ქვეყანა დიდი ხანია დაინტერესებულია დარგის განვითარებით, რომელიც განვითარების სწრაფი ტემპებისა და ფართო მასშტაბების გამო XX საუკუნის ფენომენად აღიარეს. თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში მას ერთ-ერთი წამყვანი პოზიცია უჭირავს და კონკურენციას თვით ნავთობის მოპოვებასაც კი უწევს. დიდია საერთაშორისო, რეგიონული და ეროვნული ტურისტული ორგანიზაციების როლი, რომლებიც ხელს უწყობენ მსოფლიო ტურიზმის განვითარებას და ახორციელებენ პროტექციონისტულ პოლიტიკას ცალკეულ ქვეყნებსა და რეგიონებში. სოციალური თვალსაზრისით, ტურიზმს დიდი გავლენა აქვს რეგიონებზე: ტურიზმის განვითარების წყალობით, ათიათასობით სამუშაო ადგილი იქმნება, ვითარდება საკომუნიკაციო სისტემები, იზრდება ადგილობრივი მოსახლეობის კულტურა და წიგნიერება და ა.შ. თითოეულ ქვეყანაში შიდა ტურიზმი, ეროვნული შემოსავლის გადანაწილების გამო, ხელს უწყობს ეროვნული ეკონომიკის სტაბილურ მდგომარეობას, საზოგადოების ინტერესთა ღრმა ინფორმირებულობას და ქვეყნის ეკონომიკისთვის ხელსაყრელი საქმიანობის განვითარებას.

მკ.წ. IV ათასწლეულიდან თანამედროვე პერიოდამდე ტურიზმის ეტაპობრივი განვითარების შესწავლით გამოიკვეთა, რომ ტურიზმი, როგორც დარგთაშორისი სისტემის ერთ-ერთი ცენტრალური სექტორი, მრავალფეროვანი კავშირებით მის ცალკეულ ელემენტებს შორის, როგორც ცალკეული ქვეყნის ეკონომიკის ფარგლებში, ასევე მთლიანობაში ამ ქვეყნების ურთიერთობებში მსოფლიო ეკონომიკასთან ქმნის ქვეყნების მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის შესაძლებლობას, ახდენს საგარეო სავაჭრო ბალანსის აქტივიზაციას, მოსახლეობისთვის დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნასა და მათი დასაქმების უზრუნველყოფას. თავის მხრივ, მის განვითარებაზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორები: დემოგრაფიული, ბუნებრივ-გეოგრაფიული, სოციალურ-ეკონომიკური, ისტორიული, რელიგიური და პოლიტიკურ-სამართლებრივი.

სადისერტაციო კვლევა მიმართულია ტურისტული სექტორის ინფრასტრუქტურის ელემენტების - სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესში ინვესტიციების დაბანდების როლის შეფასებასა და პროგნოზირებაზე. ტურიზმის სექტორში კაპიტალის ინვესტირების შესახებ შესწავლილი იქნა მსოფლიო ბანკის „TCdata360“ სტატისტიკის მიერ დამუშავებული ინფორმაცია, რომლის საფუძველზე აგებული იქნა ინვესტიციების შემოდინების პროგნოზირების წირი.

დიაგრამა 1

ინვესტიციების შემოდინების ტრენდი ტურიზმში

წყარო: The World Bank, TCdata360, ავტორის მიერ აგებული გრაფიკი.

https://tcdata360.worldbank.org/indicators/cap.inv.tat?country=GEO&indicator=24674&countries=BRA&viz=line_chart&years=1995,2028

მონაცემების პროგნოზირებას მაღალი სიზუსტით შეესაბამა ექსპონენციალური წირი. ამას ადასტურებს არაწრფივი რეგრესიის განტოლების მაღალი დეტერმინაციის კოეფიციენტი $R^2 = 0,98$. 1995 წლიდან 2028 წლამდე საშუალო წლიური ზრდის ტემპი მოსალოდნელია 8,09 %. სხვა ქვეყნების მონაცემებთან შედარებით საქართველოში ტურიზმში ინვესტიციების ზრდის კარგი მაჩვენებელია, თუნდაც ისეთ წარმატებულ ქვეყნებში, როგორცაა გერმანია, ავსტრია, აშშ, შვედეთი, ესტონეთი, თურქეთი და ა.შ ეს მაჩვენებლები არ აჭარბებს 8 % - ს. განსხვავება ჩვენი აზრით, არის ის, რომ ამ ქვეყნებში ტურისტული პოტენციალის სრულად გამოყენებით სტაბილურობის პერიოდია. საქართველოს ტურისტული მიმზიდველობა უდაოა, მაგრამ ინვესტორთა დაინტერესების მაღალი დონე აუთვისებელი ტურისტული პოტენციალის

დამსახურებაა, რომლის სრულად ათვისებისათვის სხვა ელემენტებთან ერთად სასტუმრო და სარესტორნო ინფრასტრუქტურის გამართულობაა საჭირო.

მსოფლიო გამოცდილება აჩვენებს, რომ ტურიზმის დარგი შეიძლება განვითარდეს ეკონომიკური კრიზისების დროსაც. მაგალითად, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში, სადაც დანახარჯი 1 სამუშაო ადგილის შექმნაზე 20-ჯერ ნაკლებია, ვიდრე წარმოებაში, ხოლო საინვესტიციო კაპიტალის ბრუნვა 4-ჯერ მაღალია, ვიდრე ეკონომიკის სხვა დარგებში ეკონომიკური კრიზისებისადმი მედეგია. ტურისტების მიერ გაწეული დანახარჯების პირდაპირი და არაპირდაპირი ზემოქმედების კომბინაცია განსაზღვრავს მათ გავლენას ადგილობრივ ეკონომიკაზე. ჩვეულებრივ, ტურისტული დანახარჯები-საგან მიღებული მთელი შემოსავალი არ გამოიყენება: მისი რაღაც ნაწილი დაიზოგება, ხოლო ნაწილი იხარჯება რეგიონის გარეთ.

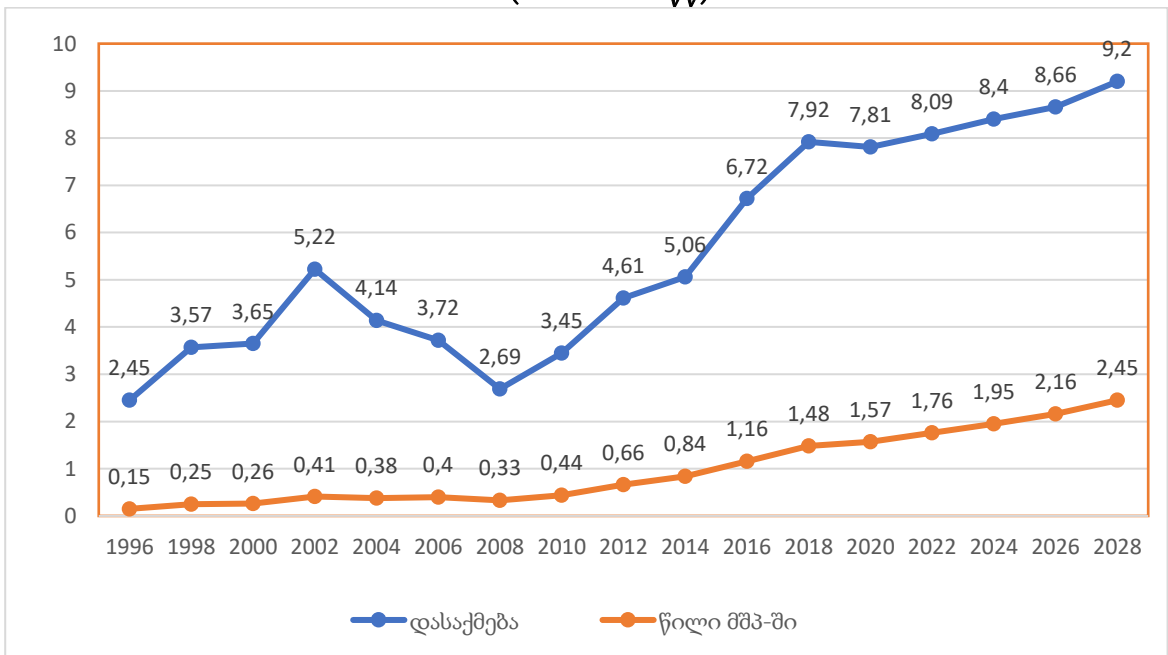
უნდა აღინიშნოს, რომ ტურიზმის განვითარებას აქვს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი ასპექტები: იგი უზრუნველყოფს უცხოური ვალუტის შემოდინებას, ხელს უწყობს დასაქმების ლოკალური პრობლემების მოგვარებას, ასტიმულირებს რეგიონის სატრანსპორტო ქსელისა და ინფრასტრუქტურის განვითარებას, ზრდის რეკრეაციულ პოტენციალს, მაგრამ ამავდროულად, მომსახურების ამ სფეროს სწრაფი განვითარება ამძაფრებს წინააღმდეგობას მის მასშტაბებსა და მიყენებულ ზარალს შორის: შეინიშნება ადგილობრივი მოსახლეობისათვის გარკვეული სახის საკვების და საყოფაცხოვრებო რესურსებისა და წყლის მარაგის შემცირება, ადგილი აქვს გარემოს დაბინძურებას. ეს ეკონომიკური თვალსაზრისით ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე გარე ეფექტების ზემოქმედების სახელითაა ცნობილი, გარე ეფექტების გავლენა ვლინდება ცხოვრების ხარისხის შემცირებაში, სამედიცინო ხარჯების გაზრდაში, სამომხმარებლო ფასების მატებაში. ამიტომ, უარყოფითი გარე ეფექტების განეიტრალება უნდა მოხდეს ტურიზმიდან შემოდენილი ფულადი ნაკადების სწორად გადანაწილებით, ქვეყნის/რეგიონის მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებით. მიგვაჩნია, რომ ტურისტული სეზონის განმავლობაში, გარე ეფექტების ადგილობრივ მოსახლეობაზე გავლენის შემცირებისათვის უნდა გატარდეს სწორი სატრანსპორტო პოლიტიკა (დამატებითი საქალაქო, საქალაქთაშორისო ტრანსპორტის დამატება), თუმცა პრაქტიკა აჩვენებს, რომ საქალაქთაშორისო ტრანსპორტის დამატება ხდება სეზონურად, მაგრამ

შიდა გზებზე ეს პოლიტიკა არ ტარდება. განსაკუთრებით მწვავეა სასურსათო პროდუქტზე ფასების მატება, მაგრამ ამ პრობლემის მოგვარება იმპორტირებული პროდუქტით შეუძლებელია.

მაღალი ტურისტული პოტენციალის მიუხედავად, დღესდღეობით საქართველოს მსოფლიო ტურისტულ ბაზარზე წამყვანი ადგილი არ უჭირავს. მაგრამ ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებით წარმატება შესაძლებელია. მსოფლიო ბანკის სტატისტიკური ინფორმაციის საფუძველზე წარმატების მიღწევის საიმედო პროგნოზებია მოცემული. მთავარი ორიენტირი, რასაც ტურიზმი უნდა აძლევდეს ქვეყანას არის დასაქმებასა და მშპ-ში წილის ზრდა, რომელთა მიღწევაში მიგვაჩნია, რომ სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯიც მნიშვნელოვან როლს უნდა ასრულებდეს.

დიაგრამა 2

ტურიზმის სექტორში დასაქმების, მშპ-ში წილის რეტროსპექტივა და პერსპექტივა (1996-2024 წწ)

წყარო: World Bank statistic, ავტორის მიერ აგებული დიაგრამა

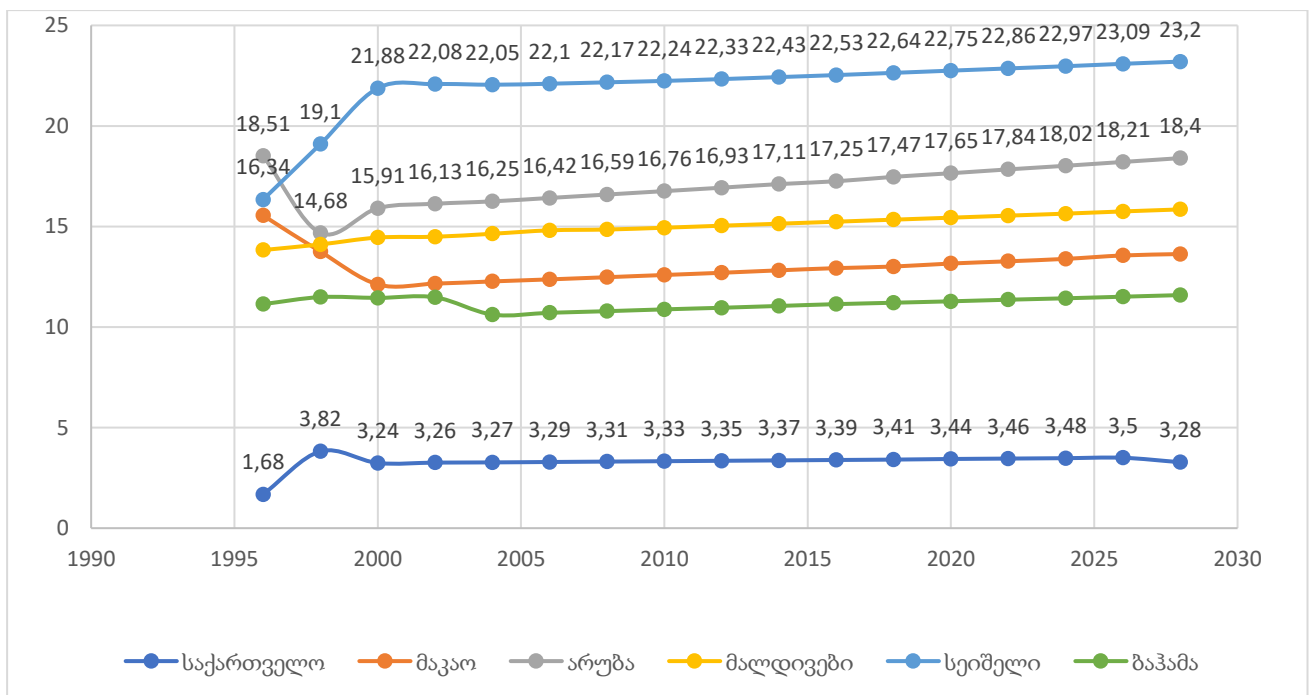
კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოში ტურიზმის განვითარების დონიდან გამომდინარე, კარგ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს დასაქმების მიმართულებით 1996 წლიდან დღემდე საკმაოდ მაღალი ზრდა და პროგნოზიც შესაბამისად ზრდას უჩვენებს. გაჩნდა ინტერესი, ქვეყნებში, სადაც ტურიზმის ინდუსტრია მაღალ დონეზეა განვითარებული, რა წილი უჭირავს სახელმწიფო ხარჯებს. მსოფლიოში ქვეყნის მშპ-ში ტურიზმის ყველაზე მაღალი წილით გამოირჩევა: მალდივები, დიდი ბრიტანეთის

ვირჯინიის კუნძულები, მაკაო (ჩინეთის ქალაქი, განსაკუთრებული ადმინისტრაციული რაიონი), სეიშელის კუნძული და ნიდერლანდების სამეფოს ერთ-ერთი ქვეყანა არუბა. ამ ქვეყნებში ტურიზმის შემოსავლების წილი მშპ-ში ასე ნაწილდება: მალდივები - 38,92 %; ვირჯინიის კუნძულები - 32,96 %; მაკაო - 28,05 %; არუბა - 27,64 %; საქართველო - 1,57 % (2020 წლის მდგომარეობით).

The World Bank, TCdata360 - ის სტატისტიკის გვერდზე მოპოვებული ინფორმაციით ამ ქვეყნების ტურიზმის ინდუსტრიაში სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯები შემდეგია (თანდართული ცხრილი№)

დიაგრამა 3

სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯები ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაში

წყარო: The World Bank TCdata360, ავტორის მიერ აგებული დიაგრამა

მაკაო ლიდერია მსოფლიოში მოგზაურობასა და ტურიზმით ქვეყნის მშპ-ში (მშპ-ის %) წვლილის მიხედვით. 2019 წლის მდგომარეობით, მოგზაურობისა და ტურიზმის წვლილი მშპ-ში (მშპ - ის %) მაკაოში იყო 72 %. ტოპ 5 ქვეყანაში ასევე შედის მალდივები, სეიშელის კუნძულები, არუბა და ბაჰამა. დიაგრამაზე ნათლად ჩანს, რომ ყველა ძლიერი ეკონომიკის ქვეყანაში ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაში სახელმწიფოს როლი თანამედროვე პერიოდშიც არ გამოირიცხება და ტოპ ხუთეული ქვეყნის მონაცემებით სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯების ყველაზე მაღალი წილი არის სეიშელის კუნძულებზე. დარგის განვითარების დასაწყისში სახელმწიფოს მაღალი წილი ყველა

ქვეყანაში იკვეთება, მათ შორის საქართველოშიც, ხოლო შემდეგ სტაბილურად ხდება ხარჯების გაწევა (ეს შეიძლება იყოს ახალი ტურისტული ადგილების აღმოჩენა და ინფრატრუქტურის აღდგენა, ახალი ტურისტული პროდუქტის განვითარებაში რეკლამის და ორგანიზაციის სახით ხარჯის გაწევა, ტურისტული პროგრამების დაფინანსება და ა.შ). საქართველოს მთავრობის მიერ ტურიზმის განვითარებაში გაწეული ხარჯი უმნიშვნელოა ამ ქვეყნებთან შედარებით. მაგრამ შედარებითი ანალიზი ადასტურებს, რომ ხარჯების გაწევის კანონზომიერება ტურიზმის დარგში განვითარებული ქვეყნების იდენტურია - მსოფლიო ბანკის ემპირიული კვლევების თანახმად არსებობს მიზეზ - შედეგობრივი კავშირი ტურიზმსა და ეკონომიკურ ზრდას შორის. კერძოდ, ერთი სტანდარტული გადახრით ტურიზმის წილის ზრდა იწვევს 0,5 % - ით ეკონომიკის ზრდას. ე.ი. ტურიზმის სექტორში ინვესტირებით სახელმწიფოს ექმნება შესაძლებლობა მოახდინოს გრძელვადიან პერსპექტივაში ეკონომიკური ზრდის სტიმულირება და დაბალშემოსავლიანი მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლება. ამიტომ, სახელმწიფოს როლი ტურიზმის დარგის განვითარებასა და მისგან მიღებული შემოსავლების სწორად გადანაწილებაში მნიშვნელოვანია.

მეორე ქვეთავში *„ეკონომიკის ზრდაზე ტურიზმის სექტორის მახასიათებლები“* ჩატარებულია ეკონომიკურ ზრდაზე ტურიზმის სექტორის გავლენის სტატისტიკურ - ეკონომეტრიკული კვლევა.

ტურიზმის გავლენის შესახებ ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე ბევრი სამეცნიერო კვლევაა ჩატარებული სხვადასხვა ქვეყნების მეცნიერების მიერ. როგორც ავლნიშნეთ, აღნიშნულ საკითხებზე კვლევა ნაკლებად მოიძებნება ქართულ ლიტერატურაში. რის გამოც, გაჩნდა ინტერესი ჩატარებულიყო საქართველოს ეკონომიკაზე ტურიზმის დარგის გავლენის ანალიზი.

კვლევისათვის ჩამოყალიბდა შემდეგი ჰიპოთეზები:

ჰიპოთეზა 1. ეკონომიკურ ზრდას, ტურიზმის შემოსავლებს, ტურისტულ ხარჯებს და ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობას შორის არის გრძელვადიანი კავშირი.

ჰიპოთეზა 2. ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენას ახდენს ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა, ვიდრე დანარჩენი ცვლადები.

კვლევისათვის ყველა მონაცემი აღებული იქნა მსოფლიო ბანკის ვებ-გვერდიდან. იმის გამო, რომ ყველა ცვლადის მონაცემი ვერ იქნა მოპოვებული 1996 წლიდან და ასევე 2020 და 2021 წლის მონაცემები არ იყო განთავსებული, კვლევა ჩატარდა 18 წლიან პერიოდზე 2002 – 2019 წწ. ცვლადები (ეკონომიკური ზრდა - მშპ; შემოსავალი ტურიზმიდან; ტურისტული ხარჯები; ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა) შემოწმდა აღწერილობითი სტატისტიკით, კორელაციის კოეფიციენტებით. დადგინდა მონაცემთა მწკრივების ნორმალური განაწილება (ჟარკე-ბერა) და სტაციონარულობა (დიკი-ფულერი). ბოლოს შერჩეულ ცვლადებს შორის მიზეზ - შედეგობრივი კავშირი შემოწმდა გრეინჯერის ტესტით.

მოდელი ჩამოყალიბდა შემდეგი სახით:

$$\ln(\text{GDP}) = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{Tincom}) + \beta_2 \ln(\text{Teqxpén}) + \beta_3 \ln(\text{TN}) + \varepsilon$$

სადაც, GDP არის ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი (მშპ), Tincom - ტურიზმიდან შემოსავალი, Teqxpén - ტურისტული ხარჯები, TN- ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა.

ცხრილი 1

დესკრიპტული სტატისტიკა, ჟარკე-ბერას ტესტი, კორელაციის კოეფიციენტები

ცვლადი	საშუალო	მედიანა	მაქ.	მინ.	ჟარკე-ბერა	ალბათობა	Ln (GDP)	Ln (Tincom)	Ln (Teqxpén)	Ln (TN)
Ln (GDP)	12,283	13,9	17,6	3,66	1,024	0,599	1			
Ln (Tincom)	1,351	0,9	3,55	0,144	1,308	0,519	0,8293016	1		
Ln (Teqxpén)	0,455	0,36	1,12	0,17	1,692	0,428	0,8739179	0,990747	1	
Ln (TN)	3,178	2,72	7,73	0,298	0,217	0,897	0,7925662	0,946096	0,9457845	1

წყარო: The World Bank TCdata360, ავტორის განგარიშები

ცხრილიდან ჩანს, რომ მშპ და ტურიზმიდან შემოსავლები ძლიერ კორელირებული არიან, კერძოდ ტურიზმიდან შემოსავლების 1 % - ით ზრდა იწვევს მშპ-ს 0,82 %-ით ზრდას, ასევე ხარჯების 1 % - ით ზრდა - კი 0,87 %-ით ზრდას და ტურისტთა რაოდენობის 1 %-ით ზრდა მშპ-ს ზრდის 0,79 %-ით. გამომდინარე იქედან, რომ სტატისტიკური მონაცემები სხვადასხვა წყაროს მიხედვით განსხვავებულია, რაც სიზუსტეს ამცირებს. გამოყენებული ჟარკე-ბერას ტესტის მონაცემებით შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნა, რომ მონაცემები ცალკეული ცვლადების შესახებ სტატისტიკურად მნიშვნელოვანია და ექვემდებარება ნორმალურ განაწილებას (ყველა ცვლადის ალბათობა > 0,05).

ცხრილი მონაცემთა სტაციონალურობის ტესტი

ცვლადები		დიკი-ფულერის გაფართოებული ტესტი	
		t -სტატისტიკა	ალბათობა
GDP	Level	-1,583	0,134
	1st difference	-3,375	0.0045
Tourism incom	Level	1,992	0,0717
	1st difference	-0,991	0,350
Tourism expenditure	Level	1,893	0,087
	1st difference	-5,453	0,0001
Number of tourists	Level	1,432	0,1725
	1st difference	-2,61	0,0205

წყარო: ავტორის გაანგარიშებები

დიკი - ფულერის ტესტის მონაცემები იძლევა საშუალებას გაკეთდეს დასკვნა, რომ მშპ, ტურისტული ხარჯები და ტურისტთა რაოდენობა ერთეული განსხვავებით უარყოფს ნულოვან ჰიპოთეზას და არის სტაციონალური. ტურიზმიდან შემოსავლები არ ექვემდებარება სტაციონალურობას. ე.ი. დროში ცვლილება განსხვავებულია. მოცემული შედეგიდან გამომდინარე აუცილებლად ჩათვალა ცვლადებს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის შემოწმება გრეინჯერის ტესტით. შედეგები მოცემულია ცხრილში:

ცვლადებს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის გრეინჯერის ტესტი

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
TE does not Granger Cause GDP	16	0.27465	0.7649
GDP does not Granger Cause TE		0.52574	0.6053
TIN does not Granger Cause GDP	16	2.48016	0.1291
GDP does not Granger Cause TIN		0.57715	0.5776
TN does not Granger Cause GDP	16	1.73763	0.2209
GDP does not Granger Cause TN		0.45462	0.6461
TIN does not Granger Cause TE	16	1.34273	0.3008
TE does not Granger Cause TIN		5.22117	0.0254
TN does not Granger Cause TE	16	1.63947	0.2381
TE does not Granger Cause TN		0.40801	0.6746
TN does not Granger Cause TIN	16	4.59860	0.0354
TIN does not Granger Cause TN		4.40573	0.0393

წყარო: ავტორის გაანგარიშებები

სადაც, GDP - მშპ; TIN - შემოსავლები ტურიზმიდან; TE - ტურისტული ხარჯები; TN - ტურისტთა რაოდენობა. შედეგი აჩვენებს ცვლადების მნიშვნელოვნებას 5 % - იან დონეზე და ადასტურებს შემდეგს: გრძელვადიან პერსპექტივაში ტურიზმის ხარჯები არ ზრდის მშპ-ს, ასევე ტურიზმის შემოსავლები არ ზრდის მშპ-ს და ა.შ.

გრეინჯერის ტესტის მიხედვით ნულოვანი ჰიპოთეზა უარყოფილია:

1. ტურიზმიდან შემოსავლების ტურისტთა რაოდენობაზე გავლენის შემთხვევაში;
2. ტურისტთა რაოდენობა ზრდის ტურისტულ შემოსავლებს;
3. ტურისტული შემოსავლები გავლენას ახდენს ტურისტთა რაოდენობაზე.

ასევე დადგინდა, რომ რეგრესული განტოლების ცვლადები მნიშვნელოვნად ახდენენ გავლენას ეკონომიკურ ზრდაზე, თუმცა მეტი გავლენა ტურისტთა რაოდენობამ აჩვენა. ეს ლოგიკურიცაა, რადგან შემოსავლები, გაწეული ხარჯები ძლიერ კორელაციაშია ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობასთან.

ტურიზმის ეკონომიკური გავლენა ასევე ემყარება ტურისტების მიერ გაწეულ ხარჯების მულტიპლიკატორის გამოყენებით შეფასებას. მულტიპლიკატორის მნიშვნელობის შეფასებისას მნიშვნელოვანია მულტიპლიკატორის ტიპის განსაზღვრა. თითოეული ტიპი ასრულებს თავის სპეციფიკურ ფუნქციას. გაყიდვების მულტიპლიკატორი ზომავს ბიზნესის დამატებით ბრუნვას, წარმოქმნილს ტურისტული ხარჯების გაზრდის შედეგად. წარმოების მულტიპლიკატორი ზომავს ეკონომიკაში დამატებითი წარმოების მოცულობას, წარმოქმნილს ტურისტების ხარჯების გაზრდის შედეგად. ამ ორ ტიპს შორის პრინციპული განსხვავება ის არის, რომ წარმოების მულტიპლიკატორში ყველა ყიდვა-გაყიდვა არ უკავშირდება მიმდინარე წარმოებას. შემოსავლების მულტიპლიკატორი ზომავს დამატებით შემოსავლებს (ხელფასი, იჯარის გადასახადი, სესხის პროცენტი და მოგება), რომელიც ეკონომიკაში წარმოიქმნება ტურისტების ხარჯების გაზრდის შედეგად. დასაქმების მულტიპლიკატორი ახასიათებს სამუშაო ადგილების რაოდენობას, რომლებიც შექმნილია ტურისტების დამატებითი ხარჯების შედეგად. ტურისტები ფულს ხარჯავენ სასტუმროებში, რესტორნებში, ტრანსპორტში და ამგვარად „იჭრებიან“ მასპინძელი ქვეყნის ეკონომიკაში. ეს „შეჭრა/შედწევადობა“ შესაძლებელია გამოკვლეულ იქნას პირდაპირი და არაპირდაპირი შედწევადი ზემოქმედების შეფასებით. პირდაპირი ზეგავლენა - ეს არის ტურისტული

დანახარჯების მოცულობა იმპორტის მოცულობის გამოკლებით, რომელიც საჭიროა ტურისტების საქონლითა და მომსახურებით სრულად უზრუნველსაყოფად. შემდეგ თავში მოცემულია მულტიპლიკატორის ეფექტის ანალიზი.

მიწოდების არაელასტიურობასთან დაკავშირებული შეზღუდვა გაზრდილი ტურისტული ხარჯების პირობებში, შეიძლება გახდეს საქონლისა და მომსახურების საჭირო რაოდენობით მიწოდების შემაფერხებელი ფაქტორი. როგორც აღვნიშნეთ, თუკი ზედმეტ მოთხოვნას ადგილობრივი წარმოება ვერ დააკმაყოფილებს, მაშინ ტურისტების დამატებითი ხარჯები წარმოქმნის ინფლაციას და ადგილი ექნება არასაკმარისი პროდუქციისა და მომსახურების იმპორტს, ამიტომაც მულტიპლიკატორის ზომა შემცირდება.

ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობა ნიშნავს სახელმწიფო მასშტაბით ეკონომიკური ეფექტის მიღებას: ტურისტული ორგანიზაციებიდან, რეგიონის მოსახლეობის ტურისტული მომსახურებებიდან, ტურისტული კომპანიების სამეწარმეო და მომსახურების საქმიანობიდან. ნებისმიერი სახელმწიფო, რომელიც ავითარებს ტურიზმს, ცდილობს რომ მიაღწიოს მაქსიმალურ სარგებელს. ტურიზმის განვითარება ხელს შეუწყობს ვალუტის შემოდინებას: გაჩნდება ახალი სამუშაო ადგილები, გაუმჯობესდება ინფრასტრუქტურა, ანუ აშენდება ახალი სასტუმროები, გზები, პარკები, მაღაზიები და ა.შ. ტურიზმის განვითარების ეფექტიანობის კონცეფციაზე საუბრისას უნდა გვახსოვდეს არა მხოლოდ მოგება და შემოსავალი, არამედ ის ხარჯებიც, რომლებიც მათ მიღებას უზრუნველყოფს, რადგან ეფექტიანობის შეფასების საფუძველი ხარჯებისა და შედეგების თანაფარდობაა.

ტურიზმის განვითარების პროცესის უწყვეტობის უზრუნველყოფა მოითხოვს ფინანსური რესურსების აუცილებელ არსებობას, რაც მიღწევადია საინვესტიციო გარემოს სრულყოფით. სახელმწიფოს როლი ტურისტულ სექტორში ინვესტორთა დაინტერესებაში და მათ მიმზიდველობაში უმთავრესი წინაპირობაა ტურიზმის გეგმაზომიერი და დინამიური განვითარებისათვის, მისი მატერიალურ - ტექნიკური ბაზის მოდერნიზაციისათვის, ტერიტორიების სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის. ტურისტული სექტორის ინვესტირების შემდგომი აქტივიზაცია

შეუძლებელია შესაბამისი თეორიული ბაზის შექმნის გარეშე, რომელიც ამჟამად არასაკმარისადაა შემუშავებული.

უცხო ქვეყნის ინვესტორი მოლაპარაკებების წარმოებამდე, პირველ რიგში, საინვესტიციო პოლიტიკის მოთხოვნებს ეცნობა, შემდეგ საინვესტიციო პროექტების შეფასების მეთოდების გამოყენებით ახდენს რაოდენობრივ შეფასებას. ქვეყნისათვის, რომელიც ახდენს ინვესტიციების იმპორტს, და დაინტერესებულია მოზიდული ინვესტიციების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლებით, სახელმწიფოს ზრუნვის საგანი უნდა გახდეს საინვესტიციო გარემოს გაჯანსაღება. ვინაიდან, უცხოური კაპიტალის მოძრაობა ხელს უწყობს ხანგრძლივი ეკონომიკური კრიზისის შერბილებას, ცხოვრების დონის დაცემისა და უმუშევრობის ზრდის შენელებას და საშუალებას იძლევა სახელმწიფო საგარეო ვალის ზრდის გარეშე ქვეყანაში შემოტანილი იქნას ახალი მოწყობილობები და ტექნოლოგიები, გაიზარდოს დასაქმებულთა რაოდენობა და საბიუჯეტო შემოსავლები.

საქართველოში საინვესტიციო გარემო, ზოგიერთი გატარებული ღონისძიებების მიუხედავად, ჯერ კიდევ ნაკლებად მიმზიდველია. კერძოდ, არ არის გამოკვლეული ის ძირითადი შემაფერხებელი ფაქტორები, რომლებიც ხელს უშლიან ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას საქართველოში. კვლევის მიზანს წარმოადგენს საქართველოში არსებული საინვესტიციო გარემოს ანალიზი, იმ მიმართულებების, ღონისძიებების და მეთოდების შესწავლა, რომლებიც ხელს უწყობენ აღნიშნული გარემოს გაჯანსაღებას.

ტურიზმის სფერო კვლევის თვალსაზრისით გამოყენებულია საცდელი ობიექტის როლში. მთავარი არსი მდგომარეობს ინვესტიციების განხორციელების პროცესში არსებული რისკებიდან გამომდინარე, საინვესტიციო რისკების კლასიფიკაცია კონკრეტული მიმართულებით. როგორც ყველა სხვა დარგი, ტურიზმიც მრავალრიცხოვანი და მრავალფეროვანი რისკების წინაშე დგას, მითუმეტეს ის არის დარგი, რომლის განვითარება მხოლოდ ამ დარგის სწორ მენეჯმენტზე არ არის დამოკიდებული. რისკსა და შემოსავალს შორის კონცეფცია პირველად, 1921 წელს, ჩიკაგოს ეკონომიკის სკოლის დამფუძნებელმა ფრენკ ნაითმა ჩამოაყალიბა თავის წიგნში „რისკი, გაურკვეველობა და

მოგება“. ამ კონცეფციის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ბიზნესში ნებისმიერი სახის შემოსავლის მიღება ყველაზე ხშირად რისკთან ასოცირდება.

სტაბილური ეკონომიკური განვითარება, ლიბერალური და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკური პოლიტიკა, მხოლოდ ექვსი გადასახადი და შემცირებული საგადასახადო განაკვეთები, ლიცენზიებისა და ნებართვების მცირე რაოდენობა, ადმინისტრაციული პროცედურების სიმარტივე, პრეფერენციული სავაჭრო რეჟიმები მსოფლიოს მრავალ ქვეყანასთან, ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, კარგად განვითარებული და ინტეგრირებული სატრანსპორტო სისტემა, განათლებული კვალიფიციური და კონკურენტული სამუშაო ძალა და სხვა მრავალი ფაქტორი წარმოადგენს მყარ საფუძველს საქართველოში ბიზნესის დაწყებისა და მისი წარმატებული განვითარებისათვის.

საქართველოში უცხოური კერძო კაპიტალის შემოსვლის ერთადერთ ფორმად, დღეისათვის, პირდაპირი რეალური ინვესტიციები გვევლინება. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და რაციონალური გამოყენება საქართველოში ეკონომიკური რეფორმის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა, რომლის ოპტიმალურ გადაწყვეტაზეა დამოკიდებული ეკონომიკაში რეალური გარდაქმნების განხორციელება და საქართველოს ეკონომიკის ორგანული ჩართვა მსოფლიო მეურნეობაში.

უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემის აქტუალურობას ზრდის საქართველოს ეკონომიკაში ამჟამად შექმნილი მდგომარეობა: მნიშვნელოვანი საგარეო ვალი, უმუშევრობის მაღალი დონე, ხალხის ცხოვრების დაბალი დონე, ინვესტიციური აქტიურობის დაბალი დონე, წარმოების ასამოქმედებლად საკუთარი სახსრების პრაქტიკულად უქონლობა.

არსებითია ის, რომ საერთოდ ინვესტიციებს ახასიათებს მულტიპლიკატორის ეფექტი, ე.ი. გარკვეულ დარგში მიმართული ინვესტიციები იწვევენ მომიჯნავე დარგების განვითარებას. უცხოური ინვესტიციების გავლენის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია დასაქმებისა და ეროვნული რესურსების გამოყენება. „დამატებითი“ ინვესტიციები უზრუნველყოფს რესურსების გამოყენებას, რომლებიც სხვა შემთხვევაში დარჩებოდნენ უმოქმედოდ. განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს უცხოელი ინვესტორების მიერ გამოყენებული სამუშაო ძალის ხარისხს.

უცხოელი ინვესტორის და მიმღები ქვეყნის ინტერესები ინვესტიციების დაბანდების სტრუქტურის განსაზღვრისას, შეიძლება კოორდინირებული და შეთანხმებული იქნას. ნებისმიერი ქვეყნის მთავრობა დაინტერესებულია პერსპექტიული დარგების განვითარებით. ასეთებია: მომსახურეობის სფერო, საბანკო და სადაზღვევო საქმე, მაღალი ტექნოლოგიის დარგები. უცხოელი ინვესტორები თავის მხრივ, დაინტერესებულნი არიან შეაღწიონ ზუსტად ამ დარგებში, რათა უზრუნველყონ მყარი პოზიციები მომავალში და ითვალისწინებენ იმას, რომ შემდგომში დარგებში შეღწევა მოითხოვს უფრო დიდ დანახარჯებს.

საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ უცხოური ინვესტიციების ეფექტიანობა დამოკიდებულია მოზიდული ინვესტიციების რაოდენობასა და ხარისხზე და მიმღები ქვეყნის უნარზე დროულად მოახდინოს ინვესტიციების აპრობირება; განათავსოს იგი იმ დარგებში და რეგიონებში, სადაც ისინი უფრო საჭიროა; უზრუნველყოს პროგრესული ტექნოლოგიების და მენეჯმენტის გამოყენება, რათა კაპიტალის მოზიდვით მიღებული იქნეს მაქსიმალური დადებითი შედეგები.

ეროვნული კაპიტალის მუდმივად უკმარისობისა და მსოფლიო ბაზარზე კაპიტალის ნაკლებობის პირობებში, უცხოური ინვესტიციებისადმი დამოკიდებულების განსაზღვრისას მიმღები ქვეყანა დგება შემდეგი პრობლემის წინაშე: როგორ იქნეს მოზიდული ქვეყანაში უცხოური ინვესტიცია; მოზიდული ინვესტიციით მიღებულ იქნეს მაქსიმალური შედეგი, მიღწეულ იქნეს ეროვნული ინტერესების შესაბამისი მიზანი. ბევრი უარყოფითი შედეგის გამოწვევა შეუძლია უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის სფეროში არაგონივრულ, არასწორ პოლიტიკას, რაც, რა თქმა უნდა, ლახავს მიმღები ქვეყნის ეკონომიკურ ინტერესებს. ამიტომ მოცემულ პირობებში საინვესტიციო პოლიტიკის განსაზღვრა ძალიან ფაქიზი საქმეა, რადგან საბაზრო მექანიზმები ყოველთვის არ მოქმედებენ ჩვენი ქვეყნის ინტერესების სასარგებლოდ. აქ საჭიროა მკაცრი კონტროლი სახელმწიფოს მხრიდან, აგრეთვე ინვესტიციებისადმი მხარდაჭერა იმ დარგებსა და რეგიონებში, რომლებთანაც დაკავშირებულია ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივები, საჭიროა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მეცნიერულად დასაბუთებული, აწონილი, აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკა.

შეიძლება ითქვას, რომ უცხოურ კაპიტალს მოაქვს ახალი ტექნოლოგიები, მართვის თანამედროვე ხერხები, სხვა ბაზარზე გასვლის შესაძლებლობა და, რაც უფრო მთავარია, თვით ფინანსური სახსრები. ამის მიუხედავად, შეგვიძლია გამოიყოს ის ზოგადი კანონზომიერებანი, რომლებიც აუცილებლად უნდა იქნას გათვალისწინებული საქართველოში უცხოური კაპიტალის ინვესტირების სტრატეგიის შემუშავების დროს: ყველა ქვეყანა იცავს ეროვნული რეჟიმის პირობებს; ყველა ქვეყანა ითხოვს უცხოური კაპიტალის რეგისტრაციას; ყველა ქვეყანაში არის ისეთი დარგები, სადაც ითხოვენ სპეციალურ ნებართვას ინვესტირებისათვის; ყველა ქვეყანაში არის ისეთი დარგები, რომლებიც ჩაკეტილია უცხოური კაპიტალისათვის. ამასთან, დღეის მდგომარეობით საქართველოში უცხოური ინვესტირების მიმართ სათანადო პოლიტიკის გატარების დროს არ შეიძლება არ გავითვალისწინოთ ის, რომ უმრავლეს ქვეყნებში შეიმჩნევა უცხოური ინვესტირების რეჟიმის თანდათანობით ლიბერალიზაცია: მცირდება იმ დარგების რაოდენობა, რომლებშიც უცხოელი ინვესტორების საქმიანობა იკრძალება; რბილდება ის მოთხოვნები, რომლებიც ზღუდავს კომპანიის კაპიტალში უცხოური კაპიტალის მონაწილეობის წილს; უცხოელ ინვესტორებს ეძლევა საწარმოთა შექმნის უფლება 100%-იანი მონაწილეობით; იოლდება საზღვარგარეთ მოგებისა და დივიდენდების გატანა; მარტივდება და წესრიგდება უცხოური ინვესტიციების რეგისტრაციის პროცედურა; სულ უფრო მეტი რაოდენობით ტარდება უცხოური ინვესტიციების სტიმულირების ღონისძიებები. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფს ეროვნული ეკონომიკის არა ფორმალურ, არამედ რეალურ ჩართვას მსოფლიო მეურნეობაში და, როგორც მრავალი განვითარებული ქვეყნის გამოცდილება ადასტურებს, ეკონომიკაში კრიზისული მდგომარეობის დამღევს, მისი სტრუქტურული გარდაქმნის, წარმოების ეფექტიანობისა და ხარისხის ამაღლების, საგარეო ეკონომიკურ კავშირ-ურთიერთობათა გააქტიურების ერთ-ერთი ძირითადი გზაა.

ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების დონიდან გამომდინარე, ტურიზმის განვითარების სტრატეგიულ გეგმაში უნდა ჩაიდოს სახელმწიფოს ჩარევის აუცილებლობა და მიმართულებები. ეს გამართლებულად მიიჩნევა საქართველოს

შემთხვევაშიც, რადგან ქვეყნის მოსახლეობისათვის შემოსავლის ერთ-ერთი წყარო ტურიზმია.

ნაშრომის მეორე თავის **„ტურისტული სექტორის განვითარებაში სახელმწიფო როლის საფინანსო-ეკონომიკური ანალიზის“** პირველ ქვეთავში „საინვესტიციო გარემო და ინვესტიციების პროგნოზირების საკითხები საქართველოს ტურისტულ სექტორში“ - განხილულია საბაზრო სისტემაში ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობისა და რეგულირების მიზნით სხვადასხვა ქვეყნების მთავრობების ჩარევა სექტორის საქმიანობაში, რათა საჭიროების შემთხვევაში მიუთითონ განვითარების შესაძლო გზებზე.

ინვესტიციის სტიმულირების ერთ-ერთი ფინანსური ინსტრუმენტია კაპიტალის ინვესტიციაზე საგადასახადო შეღავათები, რომელიც არა მხოლოდ უზრუნველყოფს გადასახადების გადავადებას, არამედ ამცირებს გადასახადის ოდენობას. ხელფასების სუბსიდირების მიზანი ტურიზმში დასაქმების გაზრდაა, წარმოების სუბსიდირების ფაქტორებმა შეიძლება გავლენა მოახდინონ წარმოების ტექნოლოგიის არჩევაზე.

სამი ათეული წელია საქართველო საკუთარი შესაძლებლობებით ავითარებს ტურიზმის სფეროს. დინამიკა აჩვენებს, რომ იზრდება როგორც ტურისტული ნაკადები, ასევე ქვეყანაში შემოსული ფულადი ნაკადებიც. ტურიზმის სფერო სხვა სფეროებისაგან განსხვავებით, მხოლოდ სანახაობებით ვერ შექმნის ისეთ ეკონომიკას, რომელზე დაყრდნობით ქვეყნის სოციალურ – ეკონომიკურ მდგომარეობის გაუმჯობესებას შეეწყობა ხელი. რესურსი, რომელიც ამ სფეროს განვითარებას სჭირდება საქართველოს ბუნებაში მრავლადაა. მთავარია მათი დაყოფა ტურისტულ მიმართულებებად და შესაბამისი ინფრასტრუქტურით აღჭურვა. ტურიზმი დიდ გავლენას ახდენს საზოგადოების სოციალურ – ეკონომიკურ განვითარებაზე, ის მოსახლეობის დამატებითი შემოსავლის მიღების წყაროა. ეკონომიკის განვითარებაზე ტურიზმის დარგის გავლენა, მშპ-ში მისი წილი, დამოკიდებულია ტურისტული პოტენციალის სრულ შესწავლაზე, მისი გამოყენების შესაძლებლობებზე და მომავალში მისაღები შემოსავლების პროგნოზირებაზე.

ეკონომიკური თვალსაზრისით, ტურიზმის, როგორც მომსახურების მიმწოდებელი ინდუსტრიის მიმზიდველობა მდგომარეობს ინვესტიციის უფრო სწრაფ უკუგებასა და

მოგების თავისუფლად კონვერტირებად ვალუტაში მიღებაში. რეგიონის განვითარებაზე ტურიზმის შემოსავლებიდან, გარდა პირდაპირი გავლენისა, ასევე არსებობს მისი არაპირდაპირი გავლენა, ანუ "მულტიპლიკატორული ეფექტი", რომელიც აჩვენებს მთავარი ეკონომიკური მაჩვენებლის (წარმოება - დასაქმება, შემოსავალი) გადახრის თანაფარდობას ტურისტული ხარჯების ცვლილებასთან. რაც მეტია ტურისტების მომსახურებით მიღებული შემოსავლების ხარჯვის წილი ქვეყანაში (რეგიონში), მით მაღალია მულტიპლიკატორის ეფექტი. ტურისტების ხარჯების პირდაპირი და ირიბი ზეგავლენის კომბინაცია განსაზღვრავს ქვეყნის (რეგიონის) ეკონომიკაზე ტურიზმის ერთობლივ (კუმულაციურ) ზემოქმედებას, ის ვლინდება ტურიზმის ზემოქმედებით საგადასახდელო ბალანსზე, მოსახლეობის დასაქმებასა და რეგიონალურ განვითარებაზე.

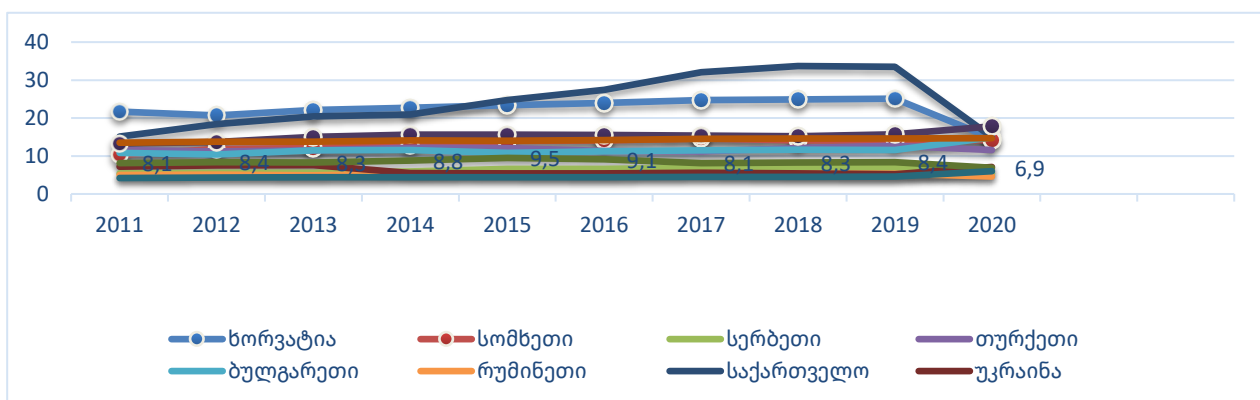
საქართველოში 2019 წელს განხორციელებული ინვესტიციების სექტორული ანალიზი აჩვენებს, რომ ტურისტულ სექტორში (სასტუმროები და რესტორნები) ინვესტიციების მოცულობა 12,4 %-ია და ის ჩამოუვარდება მშენებლობის სექტორს 2,9 %-ით, ხოლო საფინანსო სექტორს - 8,2 %-ით. მონაცემები ადასტურებს, რომ ტურიზმის სექტორი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკაში, მაგრამ ის ეფექტი, რომელიც მიიღწევა ტურიზმის დარგის განვითარებისათვის საჭირო საწარმოო დარგების განვითარებით, ძალიან სუსტია. დადებითი ეფექტია სასტუმროების, რესტორნების მშენებლობა, სხვადასხვა გასართობი ობიექტების მოწყობა, ქვეყნის ტურისტული ღირშესანიშნაობების მოწესრიგება, რაც აისახება დასაქმების დონის ზრდაზე. მაგრამ, ტურისტისათვის ეროვნული სასურსათო პროდუქტების და მათი გამოყენებით კერძების შეთავაზების შესაძლებლობა ძალიან დაბალია. გამომდინარე აქედან, მნიშვნელოვანია ტურიზმის სექტორში განხორციელებული ინვესტიციების, წარმოების ზრდის დონისა და მშპ-ში ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლების დინამიკის შესწავლა, ინვესტიციების დაბანდებიდან მიღებული შემოსავლებისა და ხარჯების მულტიპლიკაციის ეფექტის დადგენა.

განვითარებადი ქვეყნების ტურიზმის სექტორის ინდიკატორების ანალიზის საფუძველზე ინდუქციის მეთოდის გამოყენებით გამოკვეთილია საქართველოს ტურიზმის განვითარებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები. 10 წლიან პერიოდში გაანალიზებულია ტურიზმის სექტორის წილი მთლიან მშპ-ში და ინვესტიციების

მოცულობის მიხედვით გაანგარიშებულია ინვესტიციებით გამოწვეული მულტიპლიკაციის ეფექტი. საქართველოში ტურიზმის დარგის განვითარების შეფასებისათვის ძირითადად აღებული იქნა ერთნაირი პოლიტიკური წარსულის და ეკონომიკის სხვადასხვა ტემპით განვითარების მქონე ქვეყნების მონაცემები. კერძოდ: სომხეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი, უკრაინა, ლატვია, ესტონეთი, პოლონეთი - ამ ქვეყნების მშპ, გარდა სომხეთისა, საქართველოს მშპ-ზე თითქმის 3-ჯერ მაღალია, უფრო მეტია ესპანეთის, თურქეთის, პოლონეთის, უკრაინის მშპ (the free encyclopedia, 2021).

დიაგრამა 4

ტურიზმის დარგის წილი ქვეყნების მშპ-ში (%)

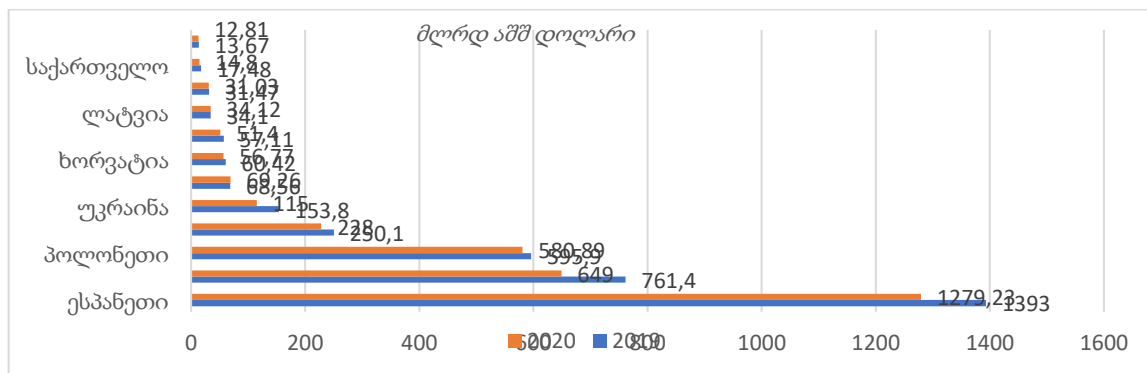

წყარო: <https://knoema.com/atlas/topics/Tourism/Travel-and-Tourism-Direct-Contribution-to-GDP/Travel-and-tourism-direct-contribution-to-GDP-percent-of-GDP>

როგორც დიაგრამიდან ჩანს, განვითარების მაღალი დონის ქვეყნებში (ესპანეთი, ლატვია, ესტონეთი, რუმინეთი, თურქეთი) მშპ-ში ტურიზმის წილი მცირედით არის შემცირებული, ყველაზე მეტად დარგის „დაპაუზება“ დაბალ განვითარებული ქვეყნებიდან უარყოფითად აისახა საქართველოს ეკონომიკაზე, რაც დიაგრამაზე მკვეთრი დაღმასვლით არის გამოსახული.

დიაგრამა 5

მშპ-ს ცვლილება პანდემიამდე და პანდემიის პირობებში (მლრ.დოლარი)

წყარო: (The WORLD BANK, 2019-2020 წწ.)

როგორც დიაგრამიდან ჩანს, საქართველოში 2015-2019 წლებში ტურიზმის შემოსავლების წილი ქვეყნის მშპ-ში განხილულ ქვეყნებთან შედარებით ყველაზე მაღალია. ეს კარგი მაჩვენებელია, თუმცა „პანდემიური შოკის“ შედეგად ასევე მკვეთრად დაეცა. ანალიზის საფუძველზე შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა:

1. მთლიან მშპ-ში ტურიზმის მაღალი წილი კარგი ინდიკატორია იმისა, რომ ქვეყანაში მწარმოებლური ეკონომიკა ძალიან დაბალ დონეზეა;
2. წარმოების დაბალი დონის გამო, ტურიზმიდან შემოდინებული რესურსების დიდი ნაწილი ისევ გაედინება ქვეყნის გარეთ.

ამ მდგომარეობიდან გამომდინარე, საინტერესო არის უცხოური ინვესტიციების ტურიზმში დაბანდებიდან მულტიპლიკაციის ეფექტის გაანგარიშება, რომელიც ერთობლივი ხარჯების გამოყენებით, ჩვენი აზრით არ მოგვცემს ტურიზმის დარგის განვითარების დონეზე დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას იმ მიზეზის გამო, რომ ერთობლივი ხარჯები მოიცავს მთელ ეკონომიკას: საოჯახო მეურნეობები ფირმებისაგან ყიდულობენ საქონელს და მომსახურებას, ფირმები სწევენ საწარმოო ხარჯებს, ისინი თავის მხრივ ყიდულობენ მათთვის საჭირო საქონელსა და მომსახურებას და ა.შ. ამგვარად, ერთობლივი ხარჯების ცვლილება ხდება არაერთხელ, რაც აიხსნება ხარჯების მულტიპლიკატორის ეფექტით. ამგვარი ეფექტი აქვს ტურიზმის დარგში უცხოური ინვესტიციების ყოველწლიურ შემოდინებას, რომელიც ციკლურად მეორდება ეკონომიკაში და ქმნის შემოსავლებს უკვე განხორციელებული პროექტებით. ეს ნათლად აისახა საქართველოს ტურისტული სექტორში შემოდინებული უცხოური ინვესტიციების ყოველწლიურად მიღებული შემოსავლების შედარებით. ცხრილი №1-ში მოცემულია 2011-2020 წლებში დარგში შემოდინებული უცხოური ინვესტიციები და ამავე წლებში მიღებული შემოსავლები.

საანალიზო პერიოდში ინვესტიციების მოცულობის მატებას ადგილი აქვს 2015 და 2019 წლებში, ხოლო დანარჩენ წლებში კლებით ხასიათდება და განსაკუთრებით 2020 წელს დიდი მოცულობით გადინება მოხდა (-221,461 მლრდ.დოლარი). ინვესტიციების ნაკადების შემოსავლებზე შეპირისპირებით სულ სხვა სურათს ვღებულობთ. კერძოდ ამავე წლებში შემოსავლები სტაბილურად ზრდადია გარდა 2020 წლისა, რომელშიც

ასახულია პირველი კვარტლის უცხოელ ვიზიტორთა მიერ გაწეული ხარჯები, ხოლო დანარჩენ პერიოდში მხოლოდ რეზიდენტი ვიზიტორების მიერ გაწეული ხარჯები.

ტურიზმის დარგში შემოდინებული ინვესტიციები, ხარჯები და შემოსავლები
ცხრილი № 4

წლები	უცხოური ინვესტიციები (მლრდ.დოლარი)	ტურისტის მიერ დახარჯული თანხა (მლრდ.დოლარი)	ვიზიტორთა რაოდენობა (ათასი კაცი)
2011	30, 387	0,96	2822,4
2012	25, 550	1,41	4389,3
2013	-6 ,595	1,72	1300,0
2014	140, 648	1,78	2218,0
2015	170,200	1,93	1452,0
2016	119, 912	2,16	1797,5
2017	109, 486	2,70	2160,9
2018	82, 259	3,22	2400,4
2019	120 163	3,26	2575,2
2020	-221, 461	0,49	504,2

წყაროები:https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/191/pirdapiri-utskhour-i-investitsiebi?fbclid=IwAR0n_51hhcLNjAZzboGriw2uT_eKOpTEggQ5Ga_4IIEXYHdBYPBcYvoDIXRA;
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/102/utskhoel-vizitorta-statistika>

ინვესტიციების ნაკადების კლებასა და შემოსავლების მატებას შორის გამოვლენილი კავშირი წინა წლების განმავლობაში შექმნილი ინფრასტრუქტურის დამსახურებაა. ანუ უკვე გაწეული ხარჯების მულტიპლიკაციის შედეგის (ცხრილი №1) მონაცემების მიხედვით დაირღვა კეინსის თეორია: „ინვესტიციების ნებისმიერი ზრდა პროპორციულად აისახება შემოსავლებზე“. თუმცა თუ ჩავთვლით, რომ შემოსავლების ყოველწლიური მატება განპირობებულია წინა წლებში განხორციელებული ინვესტიციებით, ჩაითვლება, რომ მულტიპლიკაციის ეფექტი სახეზეა. ტურიზმის დარგის ეკონომიკაზე, გარდა უცხოური ინვესტიციებისა, გავლენას ახდენს ბევრი სხვა ინდიკატორი: ექსპორტ-იმპორტის სალდო, რომელიც ყოველწლიურად არის უარყოფითი, სამომხმარებლო ფასები, ვიზიტორთა რაოდენობა, ქვეყნის პოლიტიკური მდგომარეობა, სამომხმარებლო ფასები და ა.შ. სწორედ აქედან გამომდინარე, ინვესტიციების ცვლილება ვერ ასახავს იგივე პროპორციით მიღებული შემოსავლების ცვლილებას. ტურიზმი განვითარებადი ქვეყნებისათვის სიღარიბის დაძლევის ერთ-ერთი გზაა, მაგრამ ამის მიღწევა მხოლოდ უცხოური ინვესტიციების მოზიდვით

შეუძლებელია. კვლევის პროცესში შეზღუდული სტატისტიკური მონაცემებით დადგენილი იქნა, რომ ტურიზმის მდგრადი განვითარება მიღწევადია ქვეყნის ეკონომიკის სხვა დარგებთან ინტეგრაციით. როგორც ტურიზმის დარგის ანალიზმა აჩვენა, განვითარების კანონზომიერება დამოკიდებულია ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების მრავალ ფაქტორზე. განვითარებადი ქვეყნის ეკონომიკის შესაძლებლობა ადასტურებს, რომ დიდ როლს სწორედ ამ დარგიდან მიღებული შემოსავალი წარმოადგენს და არბილებს სიღარიბეს, მაგრამ განვითარებული ქვეყნებისათვის დამახასიათებელი მაჩვენებლებისაგან ჯერ კიდევ შორსაა.

ამგვარად, ეკონომიკაში ტურიზმის მდგრადი წვლილის განმტკიცების მიზნით, უნდა შემუშავდეს ინტეგრირებული ტურიზმის პოლიტიკა, რომელიც ფოკუსირებული იქნება პროდუქციისა და მომსახურების განვითარებაზე, ეროვნულ ბრენდინგის, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაზე, ბუნებრივი და სოციოკულტურული რესურსების დაცვაზე და ტურიზმის მოთხოვნისა და მიწოდების ანალიზზე. სრული წარმოდგენის შექმნა ტურიზმის დარგში არსებულ პრობლემებზე მოითხოვს დიდი მოცულობის სტატისტიკური ინფორმაციის დამუშავებას მასზე მოქმედი ყველა ინდიკატორის შესახებ. ეს მიუღწეველია ქვეყნისათვის, სადაც ჯერ კიდევ დაბალია ინფორმაციის შენახვის კულტურა, არ ხდება რისკ მენეჯმენტის გამოყენება, არ შეისწავლება ტურისტის, როგორც შემოსავლის წყაროს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე მოქმედი ფაქტორები. შესაბამისად გამოჩნდა, რომ ცხრილში მოცემულ ინდიკატორებს შორის იკვეთება კორელაცია, რაც იმას მიუთითებს, რომ უცხოური ინვესტიციების უკუგება აისახება ტურისტის მიერ დახარჯულ თანხაში და კავშირშია ვიზიტორთა რაოდენობასთან. რაც შეეხება შემოსავლებს, მათი სტაბილური მატება განპირობებულია ტურისტული ნაკადების ზრდით, რაც შესამჩნევია 2014-2019 წლებში, თუმცა მულტიპლიკატორის ეფექტი ამ შემთხვევაშიც პროპორციულ მატებაში არ ისახება.

ცვლადების კორელაცია

ცხრილი № 5

	<i>უცხოური ინვესტიციები (მლრდ,დოლარი)</i>	<i>ტურისტის მიერ დახარჯული თანხა (მლრდ,დოლარი)</i>	<i>ვიზიტორთა რაოდენობა (ათასი კაცი)</i>
<i>უცხოური ინვესტიციები (მლრდ,დოლარი)</i>	1		
<i>ტურისტის მიერ დახარჯული თანხა (მლრდ,დოლარი)</i>	0,667893909	1	
<i>ვიზიტორთა რაოდენობა (ათასი კაცი)</i>	0,34286666	0,180242749	1

წყარო: ავტორის გაანგარიშებები

მთლიან მშპ-ში ტურიზმის მაღალი წილი ინდიკატორია იმისა, რომ ქვეყანაში მწარმოებლური ეკონომიკა ძალიან დაბალ დონეზეა, რის შედეგია ის, რომ ტურიზმიდან შემოდინებული რესურსების დიდი ნაწილი ისევ გაედინება ქვეყნის გარეთ.

მუდმივი კვლევების ჩატარება მულტიპლიკატორის ეფექტის შესასწავლად, რაც კარგი ინდიკატორია გაწეული ხარჯების შემოსავლებთან კორელაციის დასადგენად, კეინსიანისეული მიდგომის გამოყენებით ყველა ინდიკატორთან მიმართებაში, შესაძლებლობას იძლევა დადგინდეს დარგის განვითარების სუსტი წერტილი და არსებული რესურსები მიიმართოს მის გასაძლიერებლად. მოკვლევით დასტურდება, რომ სუსტი წერტილია ინვესტიციების ეფექტიანი გამოყენება, ეროვნული პროდუქციის წარმოება, სამომხმარებლო ფასები და ა.შ. ყველა ინდიკატორი მნიშვნელოვანია, მაგრამ თანმიმდევრული პოლიტიკა გულისხმობს თანდათანობით მოიხსნას პრობლემები, რაც ყოველ ჯერზე ერთით ნაკლებ სუსტ წერტილს დატოვებს შეფასებაში და მეტი რესურსი მიიმართება მათ გასაძლიერებლად.

მეორე თავის მეორე ქვეთავში [საინვესტიციო გარემოს მართვის პრინციპების ზოგადი დებულებები სახელმწიფო საფინანსო-ეკონომიკური პოლიტიკის კრილში](#) - განხილულია საქართველოს ეკონომიკაში უცხოური ინვესტიციების გამოყენების აქტუალურობა. ეკონომიკის კარგახსნილობა, ეროვნული წარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, მსოფლიო ბაზარზე ნდობის მოპოვება, საერთაშორისო საფინანსო გაცვლაში მონაწილეობის ინტერესები უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის პირობების შექმნის აუცილებლობას განაპირობებს. საქართველოს ეკონომიკაში უცხოური ინვესტიციების ნაკადი საერთო მასშტაბთან შედარებით უმნიშვნელოა. ამავდროულად, ქვეყანაში შემოსული უცხოური ინვესტიციები ფაქტობრივად გავლენას ვერ ახდენს ცხოვრების დონეზე. ცხადია, რომ დღეს მსოფლიოში საინვესტიციო რესურსები წარიმართება შეღავათიანი დაბეგვრის, სამართლებრივი უზრუნველყოფის, პროგნოზირებადი ინფლაციის, მტკიცე საბანკო სისტემის მქონე რეგიონებში.

უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებულია წინააღმდეგობა, რომლის დაძლევის მექანიზმის პოვნა სასწრაფოდ უნდა მოხდეს. ამ წინააღმდეგობას საქართველოსთვის სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს და შემდეგში მდგომარეობს: ერთის მხრივ, უცხოური ინვესტიციებზე მწვავე მოთხოვნაა, მეორეს მხრივ კი, საბაზრო ძალების მოქმედებამ

შეიძლება ჩვენი ქვეყანა დასავლეთის სანედლეულო დანამატად აქციოს. ამ წინააღმდეგობის დასაძლევად უნდა შემუშავდეს ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის დასაბუთებული სტრატეგია, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე ინვესტიციების მოზიდვის მოტივაციური მექანიზმი. მისი შემადგენელი ნაწილია უცხოელი ინვესტორებისათვის მისაღები ეკონომიკური პირობები, სამართლებრივი და ადმინისტრაციული რეჟიმი.

ეკონომიკის ყველაზე მომგებიანი დარგები უცხოელი კერძო ინვესტორების ხელში გადადის, რადგან ქართველი მეწარმეები მათ სათანადო კონკურენციას ვერ უწევენ. საქართველოს შრომითი და ინტელექტუალური პოტენციალის საუკეთესო ნაწილი, ბუნებრივი რესურსები და ძალზე იაფად შეძენილი მსხვილი საწარმოები აკლდება ეროვნულ წარმოებას. რაც, თავის მხრივ, აფერხებს ქვეყანაში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას. როგორც მსოფლიო პრაქტიკა ცხადყოფს, უცხოურ კაპიტალთან დაკავშირებული პრობლემები, ძირითადად, სწორედ მაშინ იჩენს თავს, როცა ეს კაპიტალი ეკონომიკის წამყვან დარგებში მკვიდრდება, რის გამოც რთულდება მასთან დაპირისპირება და ეროვნული ინტერესების დაცვა. ამასთან, გასათვალისწინებელია შემდეგიც, რომ თეორიულად, შესაძლოა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები უფრო ეფექტიანი აღმოჩნდეს მოკლევადიან პერიოდში და სწრაფადაც განავითაროს ეკონომიკა საწყის ეტაპზე. მაგრამ გრძელვადიან პერიოდში გაცილებით ეფექტიანია საკრედიტო რესურსების მეშვეობით ადგილობრივი მეწარმეების დასაქმება და საკუთარი რეზერვების ამოქმედება. ეს იმით აიხსნება, რომ ადგილობრივი მეწარმეების დომინირება ეკონომიკაში ნიშნავს მათი შემოსავლების ეროვნულ ეკონომიკაში რეინვესტირებას, რითაც იწყება ეკონომიკის ზრდის პროცესი. უცხოელი კერძო ინვესტორების დომინირება ეკონომიკაში ნიშნავს ქვეყნიდან ფინანსური რესურსების მუდმივი ნაკადით გადინებას, რაც აუძლურებს ეკონომიკას და აფერხებს ეკონომიკური ზრდის ტემპებს. ინვესტიციების მოზიდვის მასშტაბების გაფართოება უნდა გახდეს ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულება.

საქართველოში მიმდინარე რეფორმების განვლილი პერიოდის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ დღეს ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს შექმნა გადაუდებელი ამოცანაა. ეს კი შემდეგი ამოცანების დროულად გადაჭრაზე დამოკიდებულია:

პირველი, მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევა - იგი აკავებს ინფლაციასა და აფერხებს წარმოების დაცემას. მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევისათვის აუცილებელია ნეგატიური პროცესების აღკვეთის მუდმივი კონტროლი და მათზე დროულად რეაგირება. ბევრი რამ დამოკიდებულია ეკონომიკური პოლიტიკის ყველაზე აქტუალური საკითხების გადაჭრის თეორიული წინამძღვრების სწორად შერჩევაზე, ინფლაციის მიზეზების შესწავლასა და მისი შეკავების მეთოდების დანერგვაზე, ეკონომიკაზე სახელმწიფოს ზემოქმედების ღონისძიებებზე, საბაზრო კონკურენციის განვითარებაზე და ა.შ.

მეორე, ცივილიზებული სამართლებრივი სივრცის შექმნა - რომელიც განმტკიცებული იქნება საბაზრო ეკონომიკის კანონებით;

მესამე, სახელმწიფოს ფისკალურ პოლიტიკაში *მასტიმულირებელი როლის წინა პლანზე წამოწევა*, რაც უსათუოდ განამტკიცებს უმრავლეს საწარმოთა ფინანსურ მდგომარეობას და მათ ინვესტიციურ აქტიურობას შეუწყობს ხელს. ამასთან, ეს ღონისძიება დადებითად იმოქმედებს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაზე,

მეოთხე, აუცილებელია შეიქმნას საინვესტიციო პროექტების დაზღვევის სათანადო სისტემა.

დღეისათვის, საქართველოში სადაზღვევო კომპანიებში შეიძლება მოხდეს მხოლოდ ფიზიკურ პირებისათვის ხელსაყრელი რისკების დაზღვევა. მაგრამ, რაც შეეხება რისკებს, რომლებიც დაკავშირებულია კომერციულ ან საწარმოო საქმიანობასთან, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც არსებობს სერიოზული ფინანსური რისკი, ხშირად პრობლემა ხდება იურიდიულ პირებისათვის მისაღებ პირობებში გაუზიარონ თავიანთი რისკები მზღვეველებს. ინვესტორი შეიძლება შეუთანხმდეს სადაზღვევო კომპანიას იმ სახსრების დაზღვევაზე, რომლებიც საინვესტიციო პროექტის დაფინანსებაზეა გამოყოფილი, მაგრამ მაღალი სადაზღვევო პრემიის გამო ინვესტორისათვის დაზღვევა დაკარგავს ყოველგვარ აზრს, საქმე ის კი არ არის, რომ მზღვეველებს არ სურთ რთული ბიზნესის დაზღვევა, არამედ ის, რომ მოთხოვნის სიმცირის გამო ვერ ფორმირდება სადაზღვევო რეზერვი იმ მოცულობით, რომელიც უზრუნველყოფს სამეწარმეო საქმიანობაში დამდგარი ზარალის ანაზღაურებას.

იმისათვის რომ ეს განხორციელდეს, უნდა შეფასდეს საქართველოში პროექტების რეალიზაციის რეალურად არსებული პრაქტიკა, გამოირკვეს ამ საქმეში არსებული ნაკლი და სიძნელები, რომლებიც არსებითად მოქმედებენ რისკების სისტემაზე, რომლის შემდეგაც მიღებული უნდა იქნას რისკების შემცირების ზომები მისაღებ დონემდე. აუცილებელია როგორც საკანონმდებლო, ისე ნორმატიული კუთხით იმ მოქმედებების დარეგულირება, რომლებიც ააცილებენ ბიუროკრატიულ დაბრკოლებებს სასარგებლო პროექტების აქტიური მხარდაჭერის საქმეში, საგადასახადო შეღავათებისა და სხვა საშუალებებით, რაც ტარდება როგორც ადგილობრივ, ისე რეგიონულ დონეზე.

თუ სწორად გავანალიზებთ პროექტს და განსაკუთრებით მისი პრაქტიკული რეალიზაციის ბიზნეს-გეგმას, მაშინ დიდი ალბათობით შეიძლება წინასწარ ვიპოვოთ მისი მომავალი ჩავარდნის მიზეზები ან სერიოზული პრობლემები, რომლებიც აუცილებლად დადგება მონაწილეთა წინაშე. საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციის და დაფინანსების სფეროში სადაზღვევო ბიზნესის წარმატებული განვითარებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სადაზღვევო კომპანიების სპეციალისტების კვალიფიკაციას, მათ უნარს გაანალიზონ საინვესტიციო პროექტები და მათი პრაქტიკული რეალიზაციის ბიზნეს-გეგმები. ასევე შეაფასონ თითოეულ კონკრეტულ შემთხვევაში რეალურად არსებული რისკები, აქედან გამომდინარე, ჩნდება აუცილებლობა ზემოთ აღნიშნული პრობლემიდან გამოსავლის მოძებნისა. იმისათვის რომ შეფასდეს თანამედროვე პერიოდში საინვესტიციო საქმიანობაში დაზღვევის მდგომარეობა საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე ჩატარდა ანალიზი იმ პროდუქტების მიხედვით, რომლებიც შეთავაზებულია პოტენციურ დამზღვევებზე. ბიზნეს რისკების დაზღვევის მდგომარეობის შეფასებისათვის, განხილულია 2010-2020 წლების იმ პროდუქტების დაზღვევა, რომლებიც უკავშირდება ბენეფიციარების საფინანსო-ეკონომიკურ საქმიანობას.

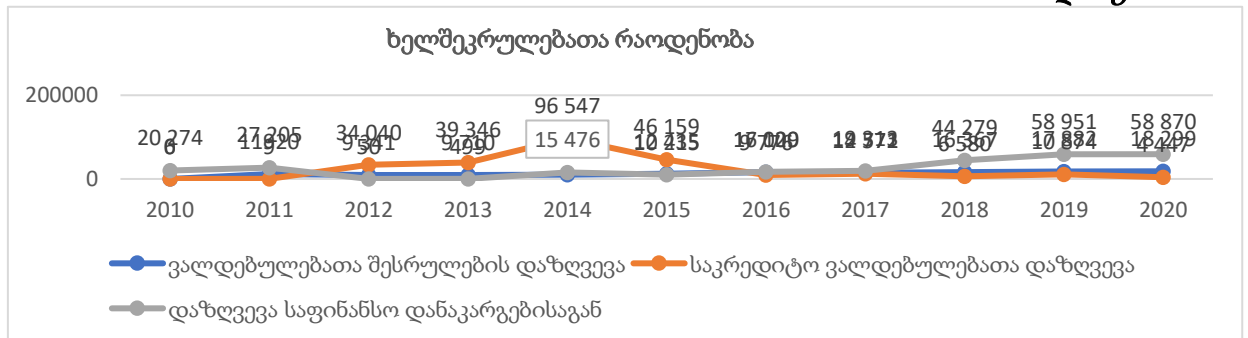
სტატისტიკური ანალიზიდან ჩანს, რომ დღეისათვის დაზღვევა საფინანსო დანაკარგებისაგან 2017 წლიდან მზარდია. ეს მიუთითებს ბიზნეს-წრეების მიერ ნაწილობრივ რისკისადმი დამოკიდებულების ცვლილებაზე, მაგრამ სადაზღვევო ბაზრის განვითარებაში მნიშვნელოვან წვლილზე ვერ ვისაუბრეთ. სამივე პროდუქტიდან მოზიდული პრემიის წილი მერყეობს 0,28 % - 3,95 % საშუალოდ, ამას ისიც ადასტურებს,

რომ 2020 წლისთვის საქართველოში რეგისტრირებულია 722 695 საწარმო. ამავე წლისთვის დაზღვეულთა რაოდენობა კი შეადგენს 58 870-ს, დაახლოებით 8,1 %. საკრედიტო ვალდებულების დაზღვევა 2014 წელს საბანკო სექტორის მიერ საკრედიტო თანხის დაზღვევის მოთხოვნის ზრდამ გამოიწვია.

განხილული პერიოდის განმავლობაში გაფორმებულ ხელშეკრულებათა რაოდენობა ასახულია დიაგრამა 6-ზე:

სადაზღვევო ბაზრის სტატისტიკური მაჩვენებლები 2010-2020 წწ.

დიაგრამა №6

წყარო: <https://insurance.gov.ge/ka/Statistics/Index/1>

რისკ-მენეჯმენტის სამეცნიერო ლიტერატურაში საინვესტიციო კაპიტალის რისკულობის შეფასებისათვის მოცემულია Var-მეთოდი, რომლის არსი მდგომარეობს შემდეგში: დასაბანდებელი კაპიტალის მოცულობის, მოსალოდნელი შედეგისაგან გადახრის და ინვესტორის მიერ შერჩეული სანდოობის მაჩვენებლის მიხედვით შესაძლებელია მაღალი ალბათობით გაანგარიშდეს მოსალოდნელი ზარალის მოცულობა, რომლის მიხედვით ინვესტორი გადაწყვეტს დაბანდების საკითხს.

როგორც წესი, საინვესტიციო გარემო ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობით განისაზღვრება, საქართველოსა და საზღვარგარეთ მიმდინარე ინვესტიციური პროცესების თეორიული საფუძვლებისა და ინვესტირების პრაქტიკის განზოგადების საფუძველზე. აგრეთვე, ჩვენს ქვეყანაში ამჟამად არსებული ინვესტიციური კრიზისის ანალიზის მეშვეობით შესაძლებელია დავსახოთ ინვესტიციური სფეროს განვითარების გარკვეული პერსპექტივები. სახელდობრ, ინვესტიციური პროცესის გააქტიურებისა და სრულყოფისათვის მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემდეგი წინადადებების დაყენება:

პირველი, აუცილებელია ისეთი კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოს შექმნა, რომელიც დღენიადაგ საინვესტიციო პოლიტიკით იქნება დასაქმებული;

მეორე, საქართველოს გარდამავალ ეკონომიკაში დაგროვების ნორმის ოპტიმიზაციის პრობლემა უმნიშვნელოვანესია, რომლის განსაზღვრა ქვეყნის წინაშე არსებულ აქტუალურ სოციალურ-ეკონომიკური ამოცანების გადაჭრაზეა დამოკიდებული. მსოფლიოში მაღალ დონედაა მიჩნეული დაგროვების ნორმის მთლიანი შიდა პროდუქტის 30 – 35 % - მდე გადიდება, ეკონომიკის აღმავლობასა და რეალური ინვესტიციების წარმოქმნის მიზნებიდან გამომდინარე.

მესამე, სახელმწიფო საინვესტიციო რესურსების ობიექტური შეზღუდულობის პირობებში აუცილებელია ინვესტირების მიმართულებების ოპტიმალური შერჩევა.

მეოთხე, როგორც ცნობილია, სახელმწიფო ინვესტირება შეიძლება განხორციელდეს დაფინანსების ან დაკრედიტების მეშვეობით. შეზღუდული ცენტრალიზებული ინვესტიციური რესურსების განთავსება უნდა ხდებოდეს მიზნობრივ სახელმწიფო პროგრამებთან მკაცრი შესაბამისობით და კონკურსის საფუძველზე, რაც თავის მხრივ, უზრუნველყოფს პრიორიტეტულ მიმართულებებზე მათ წარმართვას.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში საქართველოს გაწევრიანებამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საქართველოს საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების გამყარებაში ისეთ ქვეყნებთან, როგორებიც არის აშშ და ევრო-გაერთიანების წევრი ქვეყნები. მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გაწევრიანება ხელს უწყობს როგორც მსოფლიო სავაჭრო სისტემაში საქართველოს სრულ ინტეგრაციასა და ქვეყანაში სტაბილურობის განმტკიცებას, ასევე ინვესტიციების მოსაზიდად ხელსაყრელი პირობების შექმნას.

ქვეყანაში ფასების სტაბილურობა და ინფლაციის დონის შემცირება აუცილებელი პირობებია, რაც სტიმულს აძლევს ქვეყნის ეკონომიკურ აღორძინებას, ხელს უწყობს საერთაშორისო ბაზარზე ადგილობრივი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას და ხელსაყრელ ფონს ქმნის უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდავად.

საინვესტიციო გარემოს ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორია სამართლებრივი უზრუნველყოფა, საქართველოს ტერიტორიაზე როგორც უცხოური, ასევე ადგილობრივი ინვესტიციების განხორციელების სამართლებრივ საფუძვლებსა და მათი დაცვის გარანტიებს განსაზღვრავს საქართველოს კანონი საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ, რომლის მიხედვითაც უცხოელი და ადგილობრივი ინვესტორები ერთნაირი უფლებებით სარგებლობენ. საინვესტიციო

გარემოს გაჯანსაღების აუცილებელ ღონისძიებათა შემუშავების თვალსაზრისით, მიზანშეწონილია ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის შერბილება. ზედმეტად მკაცრი ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა ამუხრუჭებს საინვესტიციო აქტივობას. ინვესტიციური გარემო თანამედროვე პირობებში საქართველოში სხვადასხვა მიზეზის გამო ერთმნიშვნელოვნად ძნელი შესაფასებელია. უცხოელი ინვესტორები პოზიტიურად აფასებენ ბუნებრივი რესურსების მრავალფეროვნებას, საერთოდ ბუნებრივი რესურსების მოპოვებასა და დამუშავებაში მზად არიან დააბანდონ მნიშვნელოვანი თანხები.

უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფს ეროვნული ეკონომიკის არა ფორმალურ, არამედ რეალურ ჩართვას მსოფლიო მეურნეობაში და, როგორც მრავალი განვითარებული ქვეყნის გამოცდილება ადასტურებს, ეკონომიკაში კრიზისული მდგომარეობის დაძლევის, მისი სტრუქტურული გარდაქმნის, წარმოების ეფექტიანობისა და ხარისხის ამაღლების, საგარეო ეკონომიკურ კავშირურთიერთობათა გააქტიურების ერთ-ერთი ძირითადი გზაა.

აღსანიშნავია, რომ საინვესტიციო გარემოზე მოქმედ ფაქტორთა შორის ქვეყნის გეოპოლიტიკური მდგომარეობა ერთადერთია, რომელზედაც სახელმწიფო გავლენას ვერ მოახდენს, მაგრამ ხელისუფლებას შეუძლია შესაბამისი პირობების შექმნა რათა უცხოელმა ინვესტორმა ყველა პოტენციური ვარიანტიდან მოცემული ქვეყანა აირჩიოს კაპიტალდაბანდებების განსახორციელებლად. საინვესტიციო გარემო გულისხმობს ქვეყანაში რეალურად არსებულ პირობებს, რომლებიც განსაზღვრავენ გრძელვადიანი დაბანდებებისათვის უცხოური კაპიტალის სულ უფრო მზარდი ოდენობით ინტენსიურ მოზიდვას ან განრიდებას (თავშეკავებას). საქართველოში ყველაზე პერსპექტიულ დარგებად უნდა დასახელდეს ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა, ტრანსპორტი და კომუნიკაციები. ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს, რომ ტურისტულ ბიზნესში ინვესტიციები ნაკლებად ხორციელდება. ასევე საკმაოდ მცირე კაპიტალდაბანდებებია ტრანსპორტში. აქედან, მხოლოდ ერთი დასკვნის გაკეთება შეიძლება: ეს პერსპექტიული დარგები საჭიროებენ სახელმწიფოს მხარდაჭერას, რომელიც უნდა გამოიხატოს მოქნილი საკანონმდებლო ბაზისა და საგადასახადო სისტემის შექმნაში, გარკვეული შეღავათების დაწესებაში, იმისათვის რომ მოხდეს ამ დარგებში ინვესტიციების მოზიდვა, რომელიც უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას.

ტურიზმის განვითარების პროცესის უწყვეტობა ითხოვს არა მარტო შრომითი და მატერიალური, არამედ ფინანსური რესურსების აუცილებელ არსებობას, რასაც საინვესტიციო გარემოს სრულყოფილება ძალზე მნიშვნელოვანს ხდის.

სახელმწიფოს როლი ტურისტულ სექტორში ინვესტორთა დაინტერესებაში და მათ მიმზიდველობაში უმთავრესი წინაპირობაა ტურიზმის გეგმაზომიერი და დინამიური განვითარებისათვის, მისი მატერიალურ - ტექნიკური ბაზის მოდერნიზაციისათვის, ტერიტორიების სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის, საბოლოო ჯამში, რეგიონის უსაფრთხოებისათვის და მისი შესაძლო საფრთხეების დროული არიდებისათვის, რაც წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკის დონის, ასევე მისი ცალკეული მუნიციპალიტეტების დონის სახელმწიფო მართვის პოლიტიკისა და პრაქტიკის მნიშვნელოვან კომპონენტს. ტურისტული სექტორის ინვესტირების შემდგომი აქტივიზაცია შეუძლებელია შესაბამისი თეორიული ბაზის შექმნის გარეშე, რომელიც ამჟამად არასაკმარისადაა შემუშავებული.

ტურიზმის სფეროსათვის აუცილებელია საინვესტიციო პროცესების განვითარებაში სახელმწიფოს როლის მოთხოვნილებების ზრდა, რაც უნდა განხორციელდეს რეგიონის ტერიტორიულ - ადმინისტრაციული წარმონაქმნების ეფექტურობის მიხედვით დიფერენციაციის ანალიზის საფუძველზე.

ერთის მხრივ, საინვესტიციო გარემო სტაბილური უნდა იყოს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, მეორეს მხრივ კი, იგი უნდა იყოს საკმაოდ მოქნილი და ითვალისწინებდეს ეროვნულ ეკონომიკაში რესურს-ფაქტორების თანაფარდობაში მომხდარ ცვლილებებს, იმავდროულად, იგი მიმართული უნდა იყოს ქვეყნის თუ რეგიონის ეკონომიკის რესურს-ფაქტორთა სისტემის ფორმირებისაკენ.

ნაშრომის მესამე თავის **„ტურისტულ სექტორში საინვესტიციო პოლიტიკის სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები“** პირველ ქვეთავში „ტურიზმის სექტორში ინვესტირების შეფასების ეკონომიკურ-ფინანსური მეთოდები“ - მოყვანილია ტურიზმი, როგორც მსოფლიო ეკონომიკაში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სწრაფად განვითარებადი დარგი. ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის უმნიშვნელოვანეს მაჩვენებელს წარმოადგენს მთლიანი შიდა პროდუქტი, რომელშიც მას გარკვეული წილი უჭირავს. მსოფლიო ტურიზმისა და მოგზაურობის საბჭოს (WTTC) მონაცემებით, 2020 წელს

კორონა - პანდემიის გამო მსოფლიოს მთლიან შიდა პროდუქტში ტურიზმის ინდუსტრიის წილი 5,5 % - მდე შემცირდა, 2019 წელს ეს მაჩვენებელი 10,4 % - ს შეადგენდა. ანგარიშში 185 ქვეყნისა და 25 გეოგრაფიული ან ეკონომიკური რეგიონის მონაცემებია მოყვანილი. თუკი 2019 წელს მსოფლიო ეკონომიკაში ტურიზმმა 9,2 ტრლნ დოლარი შეიტანა, 2020 წელს სექტორმა, თითქმის, 4,5 ტრლნ დოლარი დაკარგა, ხოლო მსოფლიოს მთლიან შიდა პროდუქტზე მისი წილი 49 % - ით შემცირდა, ამასთან, მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ტემპი 3,7 % - ით დაეცა.

ტურიზმი დიდ როლს თამაშობს ქვეყნის იმ ასპექტის განვითარებაში, რომელმაც უნდა შექმნას ძლიერი სახელმწიფო. მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკა უამრავი სხვადასხვა ახალი, თუ ტრადიციული წყაროების მეშვეობით ვითარდება დღითიდღე, ვერც ერთი სფერო ვერ მოახერხებს ტურიზმის ჩანაცვლებას.

ტურიზმის განვითარება გულისხმობს იმას, რომ გარკვეული ოპერაციების შემდეგ ქვეყანა ეროვნულ, რეგიონალურ თუ ადგილობრივ დონეზე უნდა ელოდეს გრძელვადიან ეკონომიკურ სარგებელს. ეს კი მოხდება არა მხოლოდ უცხოელი ტურისტების ხარჯზე, არამედ ასევე იმ სხვა ეკონომიკური სარგებლებითაც, რომლებიც მოაქვს ტურიზმს. ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სარგებელი სწორედ ბევრი სამუშაო ადგილის შექმნაშია, რაც ქვეყანას დაეხმარება უმუშევრობის პრობლემის დაძლევაში. აღსანიშნავია ისიც, რომ მიუხედავად სიღარიბის დაძლევის სხვა საშუალებებიც არსებობისა, ტურიზმს გამოარჩევს ის ფაქტი, რომ ამ გზით იქმნება სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის ეკონომიკურ აქტივობაში ჩართვის საშუალება და მათ თვითდასაქმების საშუალებაც ეძლევათ.

თითოეული სახელმწიფო ცდილობს საკუთარი თავის მაქსიმალურად ტურისტულად მიმზიდველ ობიექტად წარმოჩენას და ამ სექტორის განვითარებას, რაზეც მილიონობით დოლარს ხარჯავს, ეს კი, რა თქმა უნდა, მხოლოდ ერთი შედეგის გარანტიას გვაძლევს. შედეგი კი გულისხმობს მეტი ტურისტის მოზიდვას, რომლებიც თავიანთ მცირე წვლილს შეიტანენ ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში, რაც საბოლოო ჯამში, უდიდეს მოგებას წარმოადგენს.

ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესება და ჩვენი ქვეყნის საერთაშორისო ცნობადობის ამაღლება ხელს უწყობს საქართველოს ეკონომიკის მნიშვნელოვანი სექტორის -

ტურიზმის განვითარებას. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ტურიზმის გავლენა ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე, მათ შორის დასაქმებასა და საგადასახადო შემოსავლებზე. ტურიზმი ხელს უწყობს ქვეყანაში უცხოური ვალუტის შემოდინებას, აუმჯობესებს ინფრასტრუქტურას და სხვას, რომელიც არსებით გავლენას ახდენს რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებაზე.

საინვესტიციო პროექტები ტურისტული კომპანიის საჭიროებიდან გამომდინარეობს. საინვესტიციო პროექტების სიცოცხლისუნარიანობის პირობაა მათი შესაბამისობა საინვესტიციო პოლიტიკისა და ტურისტული საწარმოს სტრატეგიული მიზნებისადმი, რაც ძირითადად გამოიხატება მისი ეკონომიკური საქმიანობის ეფექტურობის გაზრდაში. საინვესტიციო პროექტების ეფექტურობის შეფასება წარმოადგენს ინვესტიციების ანალიზის ერთ - ერთ მთავარ ელემენტს და მთავარ ინსტრუმენტს რამდენიმე საინვესტიციო პროექტიდან ყველაზე ეფექტური საინვესტიციო პროექტის სწორად არჩევისთვის.

საინვესტიციო პროექტების შეფასების მეთოდები ყველა შემთხვევაში შეიძლება არ იყოს ერთი და იგივე, ვინაიდან საინვესტიციო ტურიზმის პროექტები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ხარჯების მასშტაბის, მათი სასარგებლო გამოყენების პირობების და ასევე სასარგებლო შედეგების თვალსაზრისით. გაანგარიშების უმარტივესი მეთოდები შეიძლება გამოყენებულ იქნას მცირე საინვესტიციო პროექტებზე, რომლებიც არ საჭიროებენ დიდ კაპიტალურ ინვესტიციებს, მნიშვნელოვნად არ მოქმედებს ტურიზმის პროდუქციის გამომუშავების ცვლილებაზე და ასევე აქვთ შედარებით ხანმოკლე სიცოცხლის ხანგრძლივობა.

ამასთან, ტურიზმის სფეროში მასშტაბური საინვესტიციო პროექტების განხორციელება, რაც მოითხოვს დიდ ინვესტიციურ ხარჯებს, საჭიროა დიდი რაოდენობით ფაქტორების გათვალისწინება და, შესაბამისად, უფრო რთული გამოთვლების ჩატარება და ეფექტურობის შეფასების მეთოდების დახვეწა, რაც უფრო დიდია საინვესტიციო პროექტი და რაც უფრო მნიშვნელოვან ცვლილებებს იწვევს ტურისტული საწარმოს ეკონომიკური საქმიანობის შედეგები, მით უფრო ზუსტი უნდა იყოს ფულადი ნაკადების გაანგარიშება და საინვესტიციო პროექტის ეფექტურობის შეფასების მეთოდები.

ტურიზმის სფეროში საინვესტიციო პროექტების განხორციელებით გამოწვეული ფულადი სახსრების მოძრაობა, ხდება რამდენიმე წლის განმავლობაში, რაც ართულებს მათი ეფექტურობის შეფასებას. იმის გათვალისწინებით, რომ საინვესტიციო პროექტების დიდი ხნის განმავლობაში განხორციელება გავლენას ახდენს ტურისტული საწარმოს ეკონომიკურ პოტენციალსა და ეკონომიკურ საქმიანობაზე, მათი ეფექტურობის შეფასების შეცდომა მნიშვნელოვანი ფინანსური რისკებით და ზარალით სრულდება. ინვესტიციების ეფექტურობის შეფასების ყველაზე ობიექტური მეთოდების შერჩევა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს აღნიშნული შეცდომების თავიდან აცილებას ან შემცირებას. დღევანდელი მდგომარეობით, ინვესტიციების ეფექტურობის შეფასების მრავალი მეთოდი არსებობს. შეიძლება გამოიყოს ორი ძირითადი ჯგუფი: მეთოდები, რომლებიც არ იყენებს დისკონტირებას და ეფექტურობის შეფასების მეთოდებს, რომლებიც არ შეიცავს დისკონტირებას, ასევე ეწოდება ინვესტიციების ეფექტურობის შეფასების სტატისტიკურ მეთოდებს,

აღნიშნული მეთოდებით, საქართველოში ტურისტულ სექტორში შემოდინებული ინვესტიციების ეფექტიანობის/არაეფექტიანობის განსაზღვრა ნაშრომს ღირებულებას ვერ შეძენდა. რადგან ჯერ ერთი, საინვესტიციო პროექტების შეფასების მეთოდები გამოიყენება მომავალში განსახორციელებელ რამდენიმე პროექტებს შორის არჩევანის გასაკეთებლად, რისი ინფორმაციის მოპოვებაც შეუძლებელია და მეორე, უკვე დაბანდებული ინვესტიციების ეფექტიანობის შეფასება იმ მიზნით, რომ სხვადასხვა მეთოდი შესაძლებლობას მოგვცემდა მომავლის პროგნოზირებისათვის, ვერ მოხერხდა, რადგან ეკონომიკური პროცესები ძირითადად ექვემდებარება ნორმალურ განაწილებას, რომლის პარამეტრების გაანგარიშებისათვის მონაცემთა დიდი ბაზაა საჭირო, რაც ასევე ინფორმაციის შენახვის კულტურის დაბალი დონის გამო შეუძლებელია. მიუხედავად აღნიშნულისა, კვლევის მთავარი ფოკუსი, ტურისტულ სექტორში დაბანდებული ინვესტიციებიდან მშპ-ში ამ დარგის წილის ზრდის განსაზღვრაა. შეფასებისათვის მოპოვებული ინფორმაციის ბაზაზე ჩატარდა კორელაციურ-რეგრესული ანალიზი, რომლის ჩატარებისათვის პირველ რიგში განისაზღვრა ტურისტული სექტორის განვითარების განმსაზღვრელი პარამეტრები:

1. X₁-ინვესტიციები სასტუმრო და სარესტორნო ობიექტებში (მლნ, ლარი);

2. X_2 - ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა (ათასი კაცი);
3. X_3 - სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯი ტურიზმში, ათას ლარებში;
4. X_4 - ინფლაციის დონე, %;
5. X_5 - მშპ ერთ სულ მოსახლეზე, ლარი,

ცხრილი 6

წელი	სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის შემოსავლები მშპ-ში (მლნ, ლარი)	ინვესტიციები სასტუმრო და სარესტორნო ობიექტებში (მლნ, ლარი)	ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა (ათასი კაცი)	სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯი ტურიზმში, ათას ლარებში	ინფლაციის დონე, %	მშპ ერთ სულ მოსახლეზე, ლარი
2006	317,4	18,30	217,10	1 147,60	8,78	3 553,78
2007	352,9	81,10	282,40	4 709,80	10,97	4 402,35
2008	395,7	54,70	266,30	6 062,00	5,55	4 956,50
2009	346,4	141,70	350,00	2 854,70	2,99	4 715,25
2010	384	54,80	596,90	8 638,70	11,24	5 762,70
2011	508,8	45,80	853,00	52 996,40	2,04	6 782,68
2012	664,5	47,50	1 185,10	80 156,40	-1,37	7 301,76
2013	745,1	112,30	1 255,50	58 608,00	2,37	7 691,13
2014	801,6	103,40	1 391,40	16 671,70	1,95	8 368,01
2015	1022,5	204,00	1 854,50	25 808,70	4,88	9 109,40
2016	1054,1	227,60	2 539,80	33 948,20	1,83	9 613,94
2017	1437,5	323,70	3 381,50	76 137,10	6,72	10 933,91
2018	1800	513,20	3 666,10	100 936,90	1,52	11 968,00
2019	2223	288,70	4 014,00	77 749,60	7,00	13 239,39
2020	1204,5	112,30	1 344,70	77 527,90	2,40	13 234,09

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

შერჩეული პარამეტრები ჩაითვალა დამოუკიდებელ ცვლადებად და მოპოვებული იქნა 15 წლის ინფორმაცია, დამოკიდებულ ცვლადად აღებული იქნა y - სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის შემოსავლები მშპ-ში (მლნ, ლარი), ჩვენი აზრით, შერჩეული დამოუკიდებელი ცვლადები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მშპ-ში ტურისტული სექტორის წილის ზრდას, სავარაუდო მრავალფაქტორიანი რეგრესული განტოლება შედგა შემდეგი სახით:

$$Y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3 + a_4 x_4 + a_5 x_5$$

ნაკლები ცდომილების შემცველი მოდელის ასაგებად პირველ რიგში განისაზღვრა დამოუკიდებელი ცვლადების მულტიკოლინიარულობა:

	Столбец 1	Столбец 2	Столбец 3	Столбец 4	Столбец 5	Столбец 6
Столбец 1	1					
Столбец 2	0,877613029	1				
Столбец 3	0,985590503	0,882279433	1			
Столбец 4	0,623057766	0,353985393	0,634489951	1		
Столбец 5	-0,293362203	-0,089582051	-0,277115662	-0,554644789	1	
Столбец 6	0,963242564	0,7916006	0,955684971	0,668471394	-0,41819707	1

როგორც, კორელაციის მონაცემები აჩვენებს, დამოუკიდებელ ცვლადებს შორის იკვეთება მულტიკოლინიარულობა. მოდელის ადეკვატურობაში დარწმუნებისათვის აიგო მრავალფაქტორიანი წრფივი რეგრესია.

რეგრესული მოდელის მიხედვით ნორმირებული R2 არის 0,95, რაც მიგვანიშნებს, რომ მოდელი არის ადეკვატური, დამოუკიდებელი ცვლადების ცვლილება განსაზღვრავს დამოკიდებული ცვლადის ცვლილებას მაღალი ხარისხით. ე.ი. სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის შემოსავლების წილი მშპ-ში (მლნ.ლარი) გაიზრდება, როდესაც გაიზრდება ინვესტიციები სასტუმრო და სარესტორნე ობიექტებში; ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა; სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯი ტურიზმში; მშპ ერთ სულ მოსახლეზე, სხვა მონაცემების მიხედვით მოდელი უფრო არაადეკვატურობისაკენ არის გადახრილი, რადგან F - ტესტის სიდიდე ძალიან დაბალია, ხოლო P - ს მნიშვნელობებიდან იკვეთება, მაღალი ალბათობა დამოუკიდებელი ცვლადების დამოკიდებულ ცვლადზე კავშირის არარსებობა.

კვლევის შემდგომი ეტაპზე შესრულდა მონაცემების პირველადი დამუშავება, გაფანტული მონაცემების გამოვლენა და ადეკვატული მონაცემებით მოდელის აგება (ცხრილი №2), გაფანტული (არასწორი) მონაცემების ფორმატირებისა და დიაგრამების აგების საფუძველზე მონაცემთა ბაზას გამოაკლდა 2018, 2019, 2020 წლის მონაცემები და ჩატარდა რეგრესული ანალიზი (ცხრილი №4).

რეგრესული ანალიზის მონაცემებით გამოვლინდა შემდეგი უზუსტობები:
 1. X3 (სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯი ტურიზმში, ათას ლარებში) და X4 (ინფლაციის დონე, %) მაღალი ალბათობით (P მნიშვნელობა) არ არის კავშირში y ცვლადთან, შესაბამისად ისინი გამოირიცხა ანალიზიდან და საანალიზო ცხრილმა მიიღო შემდეგი სახე:

წელი	სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის შემოსავლები მშპ-ში (მლნ. ლარი)	ინვესტიციები სასტუმრო და სარესტორნო ობიექტებში (მლნ.ლარი)	ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა (ათასი კაცი)	მშპ ერთ სულ მოსახლეზე, ლარი
2006	317,4	18,30	217,10	3 553,78
2007	352,9	81,10	282,40	4 402,35
2008	395,7	54,70	266,30	4 956,50
2009	346,4	141,70	350,00	4 715,25
2010	384	54,80	596,90	5 762,70
2011	508,8	45,80	853,00	6 782,68
2012	664,5	47,50	1 185,10	7 301,76
2013	745,1	112,30	1 255,50	7 691,13
2014	801,6	103,40	1 391,40	8 368,01
2015	1022,5	204,00	1 854,50	9 109,40
2016	1054,1	227,60	2 539,80	9 613,94
2017	1437,5	323,70	3 381,50	10 933,91

ანალიზის შედეგი მით უფრო სანდოა, რაც მეტია მონაცემთა ბაზა, თუმცა ტურისტულ სექტორში ინვესტიციების და მასთან კავშირში მყოფი მონაცემების მოპოვება ძალიან გართულდა. ამას დაემატა ისიც, რომ სტატისტიკურად რამდენად გამართული მონაცემებია საეჭვოა, ამიტომ უკვე კორექტირებული მონაცემების სარწმუნოების მიზნით ინფორმაცია შემოწმდა დესკრიპტული სტატისტიკით.

დესკრიპტული სტატისტიკა

ცხრილი № 8

ცვლადები	მინიმუმი	საშუალო არითმეტიკული	მაქსიმუმი	სტანდარტული გადახრა
ინვესტიციები სასტუმრო და სარესტორნო ობიექტებში	18,3	94,63398665	323,7	94,63398665
ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა	217,1	995,652095	3381,5	995,652095
მშპ ერთ სულ მოსახლეზე	3553,78398	2310,88056	10933,9123	2310,88056

წყარო: ავტორის გაანგარიშება

ცხრილი № 6 - დან ჩანს, რომ პრაქტიკულად ყველა პარამეტრი მნიშვნელოვნად ვარირებს. მაგ., ინვესტიციები სასტუმრო და სარესტორნო ობიექტებში, ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობა, მშპ ერთ სულ მოსახლეზე აჩვენებენ დიდ რყევას მაქსიმუმისა და მინიმუმის ნიშნულებს შორის ისევე, როგორც სტანდარტული გადახრის მაჩვენებლებს შორის. 2018, 2019 და 2020 წლების მონაცემთა ანალიზმა გამოავლინა x_1 ცვლადის - ინვესტიციები სასტუმრო და სარესტორნო ობიექტებში - უარყოფითი ნიშნული. ჩვენი აზრით, ეს დაკავშირებულია არასრულ აღრიცხვასთან,

ამავე დროს 2019 და 2020 წლებში კოვიდ პანდემიის შედეგად ყველა სტრუქტურების საქმიანობის ხარისხის დაცემასთან. მონაცემთა სტაციონალურობის შესამოწმებლად აგებული იქნა გრაფიკები, რომლებზე ასევე ნათლად გამოჩნდა ცხრილში მოცემული გადახრები (გრაფიკი № 1-5). ჩატარებული სამუშაოს შემდეგ რეგრესულმა განტოლებამ მიიღო სახე:

$$Y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3$$

როგორც რეგრესულმა მოდელმა აჩვენა სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის მშპ-ში შემოსავლების ზრდაზე ყველაზე მეტად გავლენას ახდენს ინვესტიციები ამ ბიზნეს სფეროებში. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან საქართველოში ეკონომიკის განვითარება და მით უმეტეს ტურისტული სექტორისა, პირდაპირ დამოკიდებულია უცხოურ ინვესტიციებზე. რაც შეეხება ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობის გავლენას შედარებით სუსტი დამოკიდებულება აჩვენა. თუმცა აქ მნიშვნელოვანია თითოეული ტურისტის მიერ დახარჯული თანხა. ჩვენი კვლევის მიზანი სრულად ტურისტული სექტორის კვლევას არ წარმოადგენდა და აქედან გამომდინარე, მეტი ცვლადების გამოყენება არ ჩავთვალეთ საჭიროდ. სწორი მოდელის შემუშავებისათვის ჩატარდა არაწრფივი რეგრესული მოდელითაც კვლევა. თუმცა, არაადეკვატური პარამეტრების გამორიცხვით მოდელი მაინც დავიდა წრფივ მოდელზე. ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს გავლენა სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესზე ჩვენი აზრით, იმით აიხსნება, რომ პირდაპირი კავშირი არ არსებობს და ეს მონაცემები ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ მხოლოდ სარესტორნო მომსახურებით მიღებულ შედეგს ასახავს. ამიტომაც, კავშირი სუსტი პარამეტრით არის გამოსახული.

რეგრესული ანალიზის შედეგად მიღებული მონაცემების საფუძველზე გამოვიტანეთ შემდეგი დასკვნები:

1. გაუმჯობესდა ნორმირებული R^2 - 0,97, რაც მიუთითებს მოდელის ადეკვატურობაზე;
2. დამოკიდებულების კოეფიციენტები, კერძოდ ის რეალობა, რომ ტურისტულ ბიზნესში დაბანდებული ინვესტიციების მოცულობა პირდაპირ ახდენს მშპ-ში ტურისტული სექტორის შემოსავლების ზრდას, მოდელის დამუშავებამდე იყო უარყოფითი, დამუშავების შედეგად დაფიქსირდა სწორი დამოკიდებულება;

3. P-ს მნიშვნელობა, რომელიც მიუთითებს ცდომილების ალბათობაზე წინა ანალიზთან შედარებით მკვეთრად გაუმჯობესდა.

ცხრილი № 9

რეგრესული მოდელის შედეგები

	Коэффициенты	Стандартная ошибка	t-статистика	P-Значение	Нижние 95%
Y-пересечение	36,5900033	132,1141296	0,276957532	0,788834223	-268,0657251
Переменная X 1	0,423292337	0,458022967	0,924172733	0,382426042	-0,632910511
Переменная X 2	0,212111424	0,087328031	2,428904228	0,041272737	0,010732621
Переменная X 3	0,047915309	0,028985658	1,65306955	0,136917051	-0,018925731

რეგრესული მოდელის შედეგები და F ტესტი (2006-2017 წლები)

ცხრილი № 10

დისპერსიული ანალიზი	df	SS	R ²	F	მნიშვნელობა F
რეგრესია	3	1366967,398	0,97	123,6629528	4,84458E-07
ნაშთი	8	29477,27118			
შედეგი	11	1396444,669			

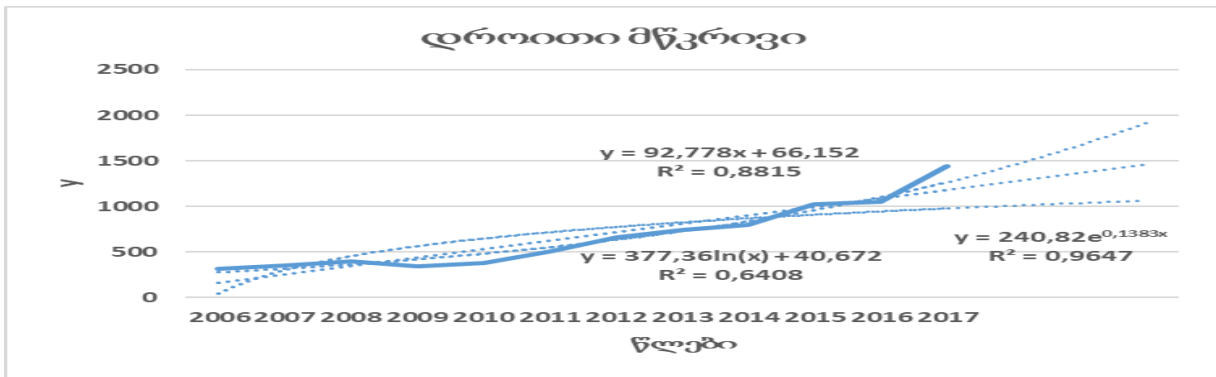
მიღებული შედეგების ადეკვატურობაში დარწმუნებისათვის აუცილებლად ჩაითვალა მონაცემთა ცდომილების ხარისხის დადგენა. ამისათვის ბოლო ფორმულის მიხედვით განტოლებაში დატოვებული დამოუკიდებელი ცვლადებით გავიანგარიშეთ რეგრესის კოეფიციენტები და $Y_{საანგარიშო}$ და ცდომილება, $ERROR_{medium} = 7,76 \%$, მიგვაჩნია, რომ ის არ არის ცუდი, იმ ფონზე, როდესაც მონაცემთა სტატისტიკური სიზუსტეც დაბალი ხარისხისაა (ცხრილი 8). მოდელი შემოწმდა ნაშთების ავტოკორელაციურობაზე, რომლისთვისაც გამოყენებული იქნა რეგრესული ანალიზში მოცემული ნაშთების მონაცემები და გრაფიკები (ცხრილი 10), გამოყენებული იქნა დარბინ უოტსონის კრიტერიუმი:

$$DW = \sum e_t^2 / (\sum e_t - e_{t-1})^2 = 2,068$$

დარბინ უოტსონის რეკომენდირებულ კრიტერიუმებთან შედარებით დადგინდა რომ ავტოკორელაცია ნაშთებს შორის არ არსებობს. ეს თავის მხრივ ადასტურებს, რომ შედგენილი მოდელი განსაზღვრავს არსებულ დამოკიდებულებებს დამოკიდებულ და დამოუკიდებელ ცვლადებს შორის ანუ, ე.ი. სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის შემოსავლები მშპ-ში განსაზღვრება ინვესტიციებით სასტუმრო და სარესტორნო

ობიექტებში, ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობით და ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-რაოდენობით.

გამომდინარე იქედან, რომ კვლევა დაფუძნებულია დროში მონაცემთა ცვლილებაზე, განხორციელდა დროითი მწკრივის ანალიზი, რომლის გამოყენებით მოვახდინეთ მომავალი 3 წლის განმავლობაში მშპ-ში სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის შემოსავლების ზრდის შესახებ, ამისათვის აგებული იქნა დროითი მწკრივის გრაფიკი y ცვლადისათვის:

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, წრფივი და ექსპონენციალური რეგრესული მოდელის შემთხვევაში მონაცემები ადეკვატურია, თუმცა დანარჩენი პარამეტრები, რაც მოდელის ადეკვატურობას ადასტურებს არის წრფივი რეგრესულ მოდელზე მორგებული. რაც შეეხება პროგნოზს მომავალი სამი წლის განმავლობაში მონაცემთა ყველანაირი ცვლილების შემთხვევაში განსაზღვრული პარამეტრის ზრდას ექნება ადგილი

ცვლადებს შორის კორელაცია

ცხრილი № 11

	y	$x1$	$x2$	$x3$
y	1			
$x1$	0,877613029	1		
$x2$	0,985590503	0,88227943	1	
$x3$	0,963242564	0,7916006	0,955684971	1

რეგრესული მოდელით შესაძლებელია მოხდეს თითოეული პარამეტრის პროგნოზირება, დანარჩენი პარამეტრის უცვლელობის შემთხვევაში, როგორც მოდელზე მუშაობისას აღინიშნა, 2018-2019-2020 წლების მონაცემები, გაფანტულობაზე შემოწმების შედეგად გამოირიცხა. ახლა შეიძლება განისაზღვროს ის მონაცემები, რომელსაც რეალურად უნდა ჰქონოდა ადგილი ამ წლებში.

2018 წელი

$$Y = 36,5900033 + 0,423292337 * 513,2 + 0,212111424 * 3666,1 + 0,047915309 * 3 553,78 = 1 201,725$$

2019 წელი

$$Y=36,5900033 + 0,423292337 * 288,7 + 0,212111424 * 4014,00 + 0,047915309 * 13\ 239,39 = 1\ 644,579$$

2020 წელი

$$Y=36,5900033 + 0,423292337 * 112,3 + 0,212111424 * 1344,70 + 0,047915309 * 13\ 234,09 = 1\ 003,467$$

როგორც ჩანს, ბოლო წლების სტატისტიკური მონაცემებში არის ცდომილება, რომელმაც მოდელის არაადეკვატურობა აჩვენა.

სწორი და სანდო ინფორმაციის მოპოვება ჩვენი აზრით, ითვლება ერთ-ერთ დიდ პრობლემად, რომელიც ამახინჯებს კვლევების შედეგებს და გავლენას ახდენს ეკონომიკური პროცესების დაგეგმვასა და პროგნოზირებაზე.

ამგვარად, შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ ინვესტიციები ტურისტულ სექტორში იწვევს ქვეყნის მშპ-ს და შესაბამისად ტურიზმის სექტორის წილის ზრდას. ინვესტიცია ტურიზმში არის ინვესტორების კაპიტალის განთავსება ტურიზმის ბიზნესში, მოგების მიღების მიზნით. ტურისტული ინვესტიციებისათვის, ისევე როგორც სხვა ინვესტიციებისათვის აუცილებელია გაითვალისწინოთ, რომ ჩადებული კაპიტალი უნდა იყოს მომგებიანი, ვინაიდან კაპიტალი ტურიზმის წარმოების ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია. ტურისტული ეკონომიკის შესაძლებლობა, აწარმოოს ტურისტული პროდუქტები, დიდწილად დამოკიდებულია იმ კაპიტალის ოდენობაზე, რომელიც ჩადებულია ტურიზმის ეკონომიკაში. კაპიტალის ზრდასთან ერთად ტურისტული ეკონომიკის პროდუქტიულობა იზრდება, ტურისტულ ეკონომიკაში ინვესტიციების შემცირებით, წარმოების შესაძლებლობა შესაბამისად იკლებს.

ინვესტიციები ტურისტულ ეკონომიკაში იზრდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ინვესტიციის მოგება აღემატება ჩადებული კაპიტალის ოდენობას. ტურიზმის ეკონომიკაში კაპიტალი და წარმოება მუდმივი რჩება, თუ მოგება ნაკლებია, ვიდრე ტურისტული ინვესტიცია. ე.ი. ინვესტირებულ და მიღებულ კაპიტალს შორის სხვაობა უარყოფითია, ტურიზმის ეკონომიკა კარგავს კაპიტალის განახლების წყაროებს და წარმოების შესაძლებლობების შემცირებას.

ტურიზმის ეკონომიკაში საინვესტიციო საქმიანობის გაზრდის სახელმწიფო პოლიტიკა შეიძლება შედგებოდეს ტურიზმის ინდუსტრიაში მოგებაზე შეღავათიანი გადასახადების დაწესებასა და სხვადასხვა წახალისებაში. ტურიზმის ბაზარზე ახალი ინვესტიციების შექმნისა და გამოყენების ღირებულება გავლენას ახდენს ინვესტიციის

დაბრუნებაზე. დაბალი ღირებულება ინვესტიციის დიდ მოგებას და ინვესტიციის დიდ შემოსავალს ნიშნავს.

მესამე თავის მეორე ქვეთავი “ტურისტულ სექტორში ეფექტური საინვესტიციო გარემოს შექმნის პრიორიტეტული მიმართულებები”. ტურიზმის განვითარება ყველა სექტორს გარკვეული გამოწვევების წინაშე აყენებს. პირველ რიგში გასათვალისწინებელია, რომ ტურიზმის სფეროში მომუშავე კომპანიების უმრავლესობამ “მდგრადი ტურიზმის” კონცეფციის შესახებ ცოტა რამ იცის და უფრო მეტიც, შესაძლოა გარკვეული სტანდარტების დაცვის სურვილი და შესაძლებლობა არც აქვს (განსაკუთრებით – მცირე კომპანიებს).

მდგრადი ტურიზმის განსავითარებლად მრავალი ინიციატივა არსებობს, თუმცა, ჩემი აზრით საჭიროა ისეთი ეკონომიკური რეფორმა, რომელიც ორიენტირებული იქნება კერძო სექტორის მაქსიმალურ წახალისებასა და მის გაძლიერებაზე. ამ მიმართულებით მთავრობას აქვს მისაღები გადაწყვეტილებების მთელი პაკეტი, რომელიც ქვეყანაში ბიზნესის კეთებას უფრო მიმზიდველს და მომგებიანს გახდის, მნიშვნელოვანი საგადასახადო სტიმულები, რომელიც აღნიშნულ რეფორმის სახით, ბიზნეს სექტორს მისცემს საშუალებას ასეულობით მილიონი ლარი ჩატოვოს ბიზნესში, ახალი ბიზნეს-მიმართულების განსავითარებლად, რაც წახალისებს ინვესტიციებს, დააჩქარებს ეკონომიკურ ზრდას და შექმნის ათიათასობით სამუშაო ადგილს. საგადასახადო გარემო ბიზნესის მიმართ იქნება კიდევ უფრო მეგობრული და მაქსიმალურად წახალისებს ინვესტიციებს; გაგრძელება და გაფართოვდება მეწარმეობის, ბიზნესისა და ინოვაციების ხელშემწყობი პროგრამები, რაც უზრუნველყოფს დამატებით სამუშაო ადგილებს კერძო სექტორში; ბოლო 10 წლის განმავლობაში მთავრობამ განახორციელა მნიშვნელოვანი ცვლილებები საგადასახადო კანონმდებლობაში.

საქართველოში არ არსებობს სპეციალური გადასახადები, რომლებიც უშუალოდ ტურიზმის ინდუსტრიაში მოქმედებს, თუმცა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ცვლილება საგადასახადო კოდექსში არის „ტურისტული საწარმოს“ ცნების შემოტანა, რომელიც არეგულირებს გარკვეულ შეღავათებს შემდგომში ტურიზმის ხელშემწყობ-განვითარებისათვის.

გარდა ამისა, საგადასახადო კოდექსი დღე-ს გადახდისაგან ათავისუფლებს ტუროპერატორების მიერ საქართველოს ტერიტორიაზე ტურისტულ ობიექტებში უცხოელი ტურისტების ორგანიზებული შემოყვანას და მათთვის საქართველოს ტერიტორიაზე ტურისტული მომსახურების პაკეტის მიწოდებას.

ტურიზმის განვითარება საქართველოს მთავრობის ერთ-ერთი პრიორიტეტია, ყოველწლიურად მზარდია ვიზიტორების ნაკადი და ტურიზმის სფეროდან მიღებული შემოსავლები. ტურიზმი ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვანი მამოძრავებელი ძალაა და მისი, როგორც პრიორიტეტული დარგისათვის საჭიროა:

- ✓ გააქტიურდეს მარკეტინგული აქტივობები მიზნობრივ და პოტენციურ ბაზრებზე, რაც ხელს შეუწყობს მეტი უცხოელი ტურისტისა და, შესაბამისად, მეტი შემოსავლის მოზიდვას ქვეყანაში;
- ✓ ხელი შეუწყოს ტურიზმის სხვადასხვა ტიპის განვითარებას (მათ შორის, სამედიცინო, სპორტული, ღვინის და სხვ.);
- ✓ საქმიანი ტურიზმის განვითარების მიზნით, სხვადასხვა საშუალებით მოხდეს მეტი მაღალმხარჯველი ტურისტის მოზიდვა საქართველოში, ასევე ამ მიმართულებით ინვესტიციების წახალისება და ხელშეწყობა;
- ✓ ხელი შეუწყოს სახელმწიფო და კერძო სექტორებს შორის თანამშრომლობის გაღრმავებას ტურისტული პროდუქტის შექმნისა და მარკეტინგის კუთხით,

მიუხედავად ბევრი უპირატესობისა, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების გარკვეული მიღწევებისა და საინვესტიციო კანონმდებლობისა, რომელიც პასუხობს მსოფლიოში აღიარებულ ნორმებსა და პრინციპებს, საქართველოს საინვესტიციო გარემო უცხოელი ინვესტორებისათვის ნაკლებ მიმზიდველი რჩება.

საქართველოს უდიდესი ტურისტული პოტენციალი აქვს, წარმატების მისაღწევად ორი რამაა საჭირო - სურვილი და კარგად გააზრებული გეგმა - სურვილი კერძო სექტორის, ხოლო სტრატეგიული გეგმა ხელისუფლების მხრიდან,

სახელმწიფოს მხარდაჭერა, რომელიც როგორც აღვნიშნეთ უნდა იყოს გამოხატული მოქნილი საკანონმდებლო ბაზისა და საგადასახადო სისტემის შექმნაში და გარკვეული შეღავათების დაწესებაში, საქართველოს საგადასახადო კოდექსში 2012 წლის 13 მარტს შეტანილი ცვლილებების შეტანაში გამოიხატა.

ტურისტული საწარმო თავისი შინაარსით არის შეღავათის მქონე საწარმო, რომლის შექმნით, რამდენიმე ინდუსტრიის დარგის ხელშეწყობაა სახელმწიფოს მხრიდან, როგორც მშენებლობის დარგის განვითარებაში, შესაბამისად დასაქმების სფეროში, სასტუმროს მომსახურების ნაწილში და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ტურიზმის განვითარებაში.

შეღავათიანი საგადასახადო გარემო სტიმულს აძლევს შესაბამისად კომპანიებს 10 წლის განმავლობაში შექმნას, აწარმოოს და განავითაროს სასტუმრო სექტორი ისე, რომ, 10 წლის შეღავათით შესაბამისად განავითაროს ქვეყნის ტურიზმი, შექმნას საჭირო ინფრასტრუქტურა.

კერძოდ, რომელ გადასახადებში იღებს და ვინ აღნიშნულ შეღავათს? რამდენად მოქმედებს აღნიშნული მოდელი ტურიზმში ინვესტიციების განხორციელების მხრივ?

როგორც, აღნიშნეთ კომპანიები, რომლებიც აშენებენ სასტუმროსათვის განკუთვნილ ქონებებს, ამზადებენ მას გასაყიდად და აუცილებელია პირობაა, იჯარით ან სხვა ფორმით მმართველობაში წამოიღონ უკან ქონება, ისევ დამატებითი შემოსავლის მიღების მიზნით, აქვთ საშუალება ობიექტს მიანიჭონ ტურისტული საწარმოს სტატუსი. აღნიშნულისთვის მოქმედებს დღ-ს დასაბეგრი ბრუნვის შეღავათიანი ბაზა, ტურისტული საწარმოს მიერ სასტუმროს აქტივების/მათი ნაწილის მესაკუთრე ფიზიკური პირის შემოსავლის შეღავათიანი დაბეგვრა და ადმინისტრირება.

სახელმწიფოს მხრიდან ტურისტული საწარმოს, როგორც შეღავათიანი რეჟიმის მქონე საწარმოს, შექმნით წინ გადადგმული ნაბიჯია, რომელიც ძალიან დიდ ინტერესს იჩენს როგორც მეწარმე კომპანიების ისე უცხოელებისათვის, მაგრამ აღნიშნული სტრუქტურის არსებობას გააჩნია რიგი ნაკლოვანებები.

როგორც, ვიცი საქართველოში უძრავი ქონების ბაზარი არის ძალიან ფართო, ხოლო უძრავი ქონების გასაღების ძირითადი ნაწილი მაინც უცხოურ ინვესტორებზე მოდის. თუ გამართულად იმუშავებს ეს მოდელი, შესაძლებლობა ექნება საქართველოს მოიზიდოს უფრო მეტი უცხოური ინვესტიციები, აღნიშნული მოდელის დადებითი მხარეებია, უძრავი ქონების შემქმნი აღნიშნული სტატუს მქონე ობიექტში გარანტირებულად იღებს შემოსავალს მისი სხვადასხვა ფორმით გაქირავების შემდეგ, სარგებლობს საგადასახადო შეღავათით (არ სჭირდება საგადასახადო აგენტად

რეგისტრაცია/დეკლარირება, რეგისტრაციის გარეშე სარგებლობს საშემოსავლოს 5 % განაკვეთით და სხვა) და აგრეთვე ქონების მოვლა/პატრონობას საწარმო ახორციელებს.

გარდა, ქონების მესაკუთრისათვის საუკეთესო გარემოს შეთავაზებისა, არის მეორე სექტორის ამოქმედების საშუალება - სასტუმრო ბიზნესი, სასტუმრო ბიზნესი ვერ იფუნქციონირებს, თუ არ იქნება კომპლექსური ტურები დაგეგმილი, რომელიც მოიცავს როგორც საქართველოს კულტურის გაცნობის აგრეთვე სხვადასხვა რეგიონებში დამატებითი შემოსავლის გაჩენის წყარო.

აღნიშნული საწარმოს აქვს ნაკლოვანებებიც, რომელზეც მინდოდა გამემახვილებინა ყურადღება, მაინც ფისკალური კუთხით და გადასახადების ადმინისტრირების ნაწილში, უნდა მოხდეს დახვეწა, ამასთანავე, ტურისტული სექტორის ნაწილშიც ისე მოხდეს დაგეგმარება და ხელშეწყობა სასტუმროს მხრიდან, რომ ინვესტირების ნაწილი იყოს მომხიბვლელი ტურისტისათვის.

ტურიზმის სექტორი, ეკონომიკის სხვა დარგებზე მეტად, უძრავ ქონებას უკავშირდება. ბევრ ქვეყანაში, მიწის მნიშვნელოვანი ფართობი სახელმწიფოს საკუთრებაშია, რაც მიწას შეღავათიანი პირობებით უზრუნველყოფს, იზიდავს ყველაზე მეტ ინვესტორს ტურიზმის განვითარების პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად. ინვესტორებისთვის ასეთი მიწის ნაკვეთებისათვის ინტერესი შეიძლება გაიზარდოს გზების მშენებლობის, წყლისა და ელექტროენერჯის უზრუნველსაყოფად საჭირო სამუშაოების ჩატარებით.

ქვეყანაში შექმნილი ეპიდვითარების ფონზე, აღნიშნული საკითხი უფრო აქტუალური გახდა, სახელმწიფო მხარდაჭერა როგორც ინვესტორს ასევე სამშენებლო, ტურისტულ სექტორებს სჭირდება - ფისკალურ და ადმინისტრირების ნაწილში,

ინვესტიციის სტიმულირების კიდევ ერთი ფინანსური ინსტრუმენტია კაპიტალის ინვესტიციაზე საგადასახადო შეღავათები, რომელიც არა მხოლოდ უზრუნველყოფს გადასახადების გადავადებას, არამედ ამცირებს გადასახადის ოდენობას.

ტურიზმის სექტორი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკაში, მაგრამ ის ეფექტი, რომელიც მიიღწევა ტურიზმის დარგის განვითარებისათვის საჭირო საწარმოო დარგების განვითარებით, ძალიან სუსტია. დადებითი ეფექტია სასტუმროების, რესტორნების მშენებლობა, სხვადასხვა გასართობი ობიექტების მოწყობა,

ქვეყნის ტურისტული ღირშესანიშნაობების მოწესრიგება, რაც აისახება დასაქმების დონის ზრდაზე, მაგრამ ტურისტისათვის ეროვნული სასურსათო პროდუქტების და მათი გამოყენებით კერძების შეთავაზების შესაძლებლობა ძალიან დაბალია. გამომდინარე აქედან, ნაშრომში გაანალიზებულია ტურიზმის სექტორში განხორციელებული ინვესტიციების, წარმოების ზრდის დონისა და მშპ-ში ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლების დინამიკა. დადგენილია ინვესტიციების დაბანდებიდან მიღებული შემოსავლებისა და ხარჯების მულტიპლიკაციის ეფექტი და გამოტანილია დასკვნები.

ტურიზმის დარგის შეფასების ყველა მაჩვენებლის შესწავლამ დაადასტურა, რომ პანდემიამდე მისი როლი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში სტაბილურად მზარდი იყო, გარდა 2013 წლისა, როდესაც ინვესტიციების გადინება მოხდა.

საინვესტიციო პროექტები ტურისტული კომპანიის საჭიროებიდან გამომდინარეობს. მათი სიცოცხლისუნარიანობის პირობაა შესაბამისობა საინვესტიციო პოლიტიკისა და ტურისტული საწარმოს სტრატეგიული მიზნებთან, რაც ძირითადად გამოიხატება მისი ეკონომიკური საქმიანობის ეფექტიანობის გაზრდაში. საინვესტიციო პროექტების ეფექტიანობის შეფასება ინვესტიციების ანალიზის ერთ-ერთი მთავარ ელემენტია ყველაზე ეფექტიანი საინვესტიციო პროექტის სწორად არჩევისთვის.

მესამე თავის მესამე ქვეთავში [„ეკონომიკის ზრდაზე ტურიზმის სექტორის მახასიათებელი ფაქტორების ანალიზი“](#) - მოყვანილია უცხოური ქვეყნებში არსებული საინვესტიციო გარემოს გამოცდილებისა და მათი საქართველოში დანერგვის შესაძლებლობები. ტურიზმის პოლიტიკის სტრუქტურა და შინაარსი განსაზღვრავს ტურიზმის პოლიტიკის არსს, ხოლო თავად პოლიტიკის ფორმულირების პროცესი მოიცავს ეტაპებს, როდესაც ხდება პოლიტიკის სტრუქტურის ფორმირება და კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა. ფორმულირების პროცესი დინამიურია. ამიტომ მაქსიმალური ეფექტის მისაღებად საჭიროა სხვადასხვა მიდგომების, მეთოდების გამოყენება. ასევე ტურიზმის პოლიტიკა უნდა განვიხილოთ როგორც ერთიანი სისტემის შემადგენელი ნაწილი.

მსოფლიოში არსებული წარმატებული მოდელების განხილვისას ან პრაქტიკაში იმპლემენტაციისას უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემო პირობები, რომელიც არსებობს

კონკრეტულ სოციუმში. ეს აისახება სოციალურ, ეკონომიკურ, კულტურულ და სხვა ფაქტორებში.

ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ განისაზღვრა ტურიზმის მდგრადი განვითარების შემდეგი დადებითი ეფექტები:

1. ადგილობრივი რეზიდენტების დასაქმება - მნიშვნელოვანი სარგებელი, რომელიც უნდა მოიტანოს ტურიზმმა არის ახალი სამუშაო ადგილები;

2. მეწარმეობის განვითარება - იქმნება ახალი შესაძლებლობები, ადგილობრივი მეწარმეებისთვის, რათა ჩამოაყალიბონ და განავითარონ ტურისტული საწარმოები, ეს ქმნის ახალ შესაძლებლობებს ინვესტიციების წახალისების თვალსაზრისით;

3. შემოსავლების ზრდა - ახალი სამუშაო ადგილები და ტურისტული აქტივობები იწვევს მოსახლეობის შემოსავლების ზრდას;

4. საწარმოო ძალების განვითარების და განახლების შესაძლებლობა - ტურიზმში დასაქმებულები სწავლობენ ახალ უნარ-ჩვევებს და ტექნოლოგიებს, რაც ხელს უწყობს ადგილობრივი ადამიანური რესურსების განვითარებას და პოზიტიურ გავლენას ახდენს შრომის ბაზრის სტრუქტურაზე;

5. ტურიზმი სტიმულს აძლევს ახალი პროდუქციის შექმნას - აუმჯობესებს საცალო გაყიდვებს, ხელს უწყობს სპეციალიზებული მაღაზიების, სავაჭრო უბნების, ასევე პარკების, კულტურული ცენტრების ჩამოყალიბებას, რომლის გამოყენება შეუძლიათ, როგორც ადგილობრივ რეზიდენტებს, ასევე ტურისტებს;

6. მომიჯნავე სექტორების განვითარება - ტურიზმს შეუძლია მოახდინოს სტიმულირება სხვა ეკონომიკური აქტივობების და სექტორების, როგორცაა სოფლის მეურნეობა, მეთევზეობა, მრეწველობა და ხელოსნობა, მშენებლობა, ტრანსპორტი;

7. ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება - ტურიზმის განვითარება ადეკვატურად აისახება ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე, რომელიც ვითარდება ადგილობრივი საზოგადოების მომსახურებისთვის, ასე, რომ ისინი იღებენ მეტ სარგებელს ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებიდან;

8. არქეოლოგიური, ისტორიული მხარეების, ხელოსნობის, კულტურული ტრადიციების კონსერვაცია - ეკოლოგიის ხარისხის გაუმჯობესება ტურიზმის თანმდევი დადებითი ეფექტებია, რადგან ეს ყოველივე ტურისტისთვის წარმოადგენს ატრაქციას;

9. ტურიზმი როგორც რეგიონული განვითარების ფაქტორი - განსაკუთრებით პრობლემური რეგიონების განვითარება; ადგილობრივ ბიუჯეტში ტურიზმის სექტორიდან მიღებული გადასახადები შესაძლოა გამოყენებულ იქნას კომუნალური პირობების, მომსახურების და ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებისათვის;

10. ტურისტული ტერიტორიის ეკოლოგიური ხარისხი - ტურიზმის განვითარება ხელს უწყობს გარემოს დაცვის აუცილებლობის უკეთ გააზრებას, როგორც ადგილობრივი რეზიდენტების, ასევე ტურისტების მხრიდან;

11. რეზიდენტების მიერ საკუთარი კულტურული იდენტურობის მნიშვნელობის გაცნობიერება - ხშირად რეზიდენტები ავითარებენ და შესაბამისად, ტურიზმი ასტიმულირებს კულტურული მემკვიდრეობის ამა თუ იმ ასპექტის გამოცოცხლებას, რომელიც სხვა შემთხვევაში დაიკარგებოდა, თანამედროვე განვითარების კვალდაკვალ.

ინფრასტრუქტურაში განხორციელებული სტრატეგიული ინვესტიციების, განათლების უზრუნველყოფის, მარკეტინგისა და მსოფლიოს მასშტაბით მაღალგადახდისუნარიანი ტურისტებისათვის უნიკალური ქართული შთაბეჭდილებების შეთავაზების გზით, საქართველო ტურიზმის დარგში არსებული კონკურენციის მოწინავე რიგებში წარმოჩინდება.

ვიზიტორების მიერ დახარჯული თანხის გაზრდის შედეგად ტურიზმის წვლილი საქართველოს ეკონომიკის ზრდასა და განვითარებაში მნიშვნელოვნად მოიმატებს. მეტი ყურადღება უნდა დაეთმობა ვიზიტორთა ხარისხსა და მრავალფეროვნებას, ვიდრე ვიზიტორთა რაოდენობას.

გაერთიანებული ერების მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის სტატისტიკის სამსახური მუშაობს გრძელვადიან პროგნოზებზე, აღნიშნულ პროგნოზებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ტურიზმის განვითარების სამომავლო პერსპექტივები იქნება საკმაოდ პოზიტიური ხასიათის. ორგანიზაციის პროგნოზები ეყრდნობა სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, გარემოს და ტექნოლოგიური ფაქტორების ღრმა ანალიზს რომლებმაც ხელი უნდა შეუწყოს ტურიზმის ინდუსტრიის ფორმირებას და რომელმაც შესაძლოა გავლენა მოახდინოს ტურიზმის განვითარებაზე მომავალში. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ხედვა - საქართველოს ტურიზმის სტრატეგია 2025, ასეთია:

დასახული მიზნების მისაღწევად აუცილებელია მოგზაურთათვის მაღალი ხარისხის, მრავალფეროვანი ტურისტული პროდუქტისა და საუკეთესო შთაბეჭდილების შეთავაზება, რომელიც, თავის მხრივ, საჭიროებს ყურადღების გამახვილებას შემდეგ ასპექტებზე:

- ✓ საქართველოს მდიდარი და უნიკალური კულტურა (მუსიკა, ცეკვა, ხელოვნება, ისტორია, რელიგია, საერთაშორისო და ადგილობრივი მნიშვნელობის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების სიმრავლე, რომელთა შორის, სამი შესულია UNESCO-ს „მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში“, ხოლო ორი – „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის სიაში“);
- ✓ მეღვინეობის ტრადიციები და ისტორია - „ღვინის სამშობლოს“ სტატუსი;
- ✓ 87 დაცული ტერიტორია, მათ შორის, 11 ეროვნული პარკი, რომლებიც ქვეყნის ფართობის 8.62% წარმოადგენს. ხსენებული შესაძლებელს ხდის მსოფლიო დონის ეკო, სათხილამურო, ველო, სამთო, სათავგადასავლო, გამაჯანსაღებელი და სხვა სახის ტურიზმის განვითარებას;
- ✓ კარგი კლიმატური პირობები;
- ✓ მიმზიდველი ბიზნეს და საინვესტიციო გარემო;
- ✓ ქართველი ხალხის მეგობრული განწყობა და სტუმართმოყვარეობა.

მსოფლიო დონის ტურისტული პროდუქტების შესაქმნელად და როგორც საერთაშორისო, ისე შიდა მოთხოვნის სტიმულირების მიზნით, ქვეყანამ შემდეგი გამოწვევები უნდა დაძლიოს:

- ✓ სახელმწიფო და კერძო სექტორს შორის თანამშრომლობის გაღრმავება სხვადასხვა მიმართულებით; მნიშვნელოვანი ტურისტული ბაზრებიდან მოსახერხებელი და ხელმისაწვდომი საჰაერო მიმოსვლის უზრუნველყოფა;
- ✓ ქვეყნის ყველაზე შთაბეჭდავ ტურისტულ ადგილებამდე მისასვლელი გზებისა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
- ✓ ტურიზმთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და მოდერნიზაცია;

- ✓ კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა და სხვა კულტურული მნიშვნელობის აქტივების შენარჩუნება, მათი მისაწვდომობის, არსებული მომსახურებებისა და საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
- ✓ ქვეყნის ტურისტული პოტენციალის შესახებ ცნობადობის გაზრდა, როგორც საერთაშორისო, ისე შიდა ბაზარზე;
- ✓ ქვეყნის მასშტაბით მაღალი ხარისხის მომსახურების შეთავაზება ვიზიტორებისათვის, განსაკუთრებით, ქალაქებს გარეთ, სადაც ტურიზმის განვითარების პოტენციალი ყველაზე მაღალია;
- ✓ ტურიზმის სფეროში განათლების სისტემის დახვეწა და საგანმანათლებლო პროგრამების ხელმისაწვდომობის გაზრდა ქვეყნის მასშტაბით;
- ✓ ახალი ტურისტული პროდუქტის შეთავაზება და არსებულის დივერსიფიკაცია;
- ✓ მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის, ბაზრის კვლევისა და მარკეტინგული შესაძლებლობების გაუმჯობესება.

ამრიგად, საქართველოში ტურიზმის დარგის ქვეყნის ეკონომიკის ზრდის განმსაზღვრელ დარგად წარმოჩინება ამაღლებული ხარისხითაა. კვლევამ აჩვენა, რომ ტურიზმის დარგის მახასიათებლები მოკლევადიან პერიოდში ახდენენ ეკონომიკაზე დადებით გავლენას, მაგრამ გრძელვადიანი პერსპექტივა მხოლოდ ტურისტთა რაოდენობაზე აკეთებს აქცენტს. უცხოური გამოცდილება და მისი გადმოტანა ყველა მიმართულებით არ შეიძლება, რადგან ქვეყანას აქვს განსხვავებული კულტურა, ტრადიციები, განვითარების შესაძლებლობები და ასევე ბევრი პრობლემები, რაც უპირველესად იმაში აისახა, რომ სრულყოფილი კვლევისათვის ინფორმაციის სიზუსტე დაბალია, შესაბამისად მიღებული პროგნოზებიც ცდომილებებს შეიცავს. დარგის მოწყვლადობა აუცილებელს ხდის სხვა დარგების, უპირატესად სასურსათო წარმოების განვითარებას. სარესტორნო ბიზნესი შეიძლება ჩაითვალოს განვითარებულად, მაგრამ შემოტანილ სურსათზე დამოკიდებულებით ტურიზმის განვითარების ხარისხი ეცემა.

III. დასკვნები და რეკომენდაციები

სადისერტაციო ნაშრომზე დაყრდნობით, თეორიული და პრაქტიკული მასალების შესწავლიდან გამომდინარე, კვლევის შედეგებით დადგინდა, რომ ყურადღება უნდა გამახვილდეს შემდეგ საკვანძო საკითხებზე:

1. საინვესტიციო გარემოს სრულყოფილება ძალზე მნიშვნელოვანს ხდის არა მარტო შრომითი და მატერიალური, არამედ ფინანსური რესურსების აუცილებელ არსებობას, რომელსაც ტურიზმის განვითარების პროცესის უწყვეტობა ითხოვს. განვითარებული ქვეყნებში სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯების ანალიზითა და საქართველოს მდგომარეობასთან შედარებით დადგინდა, რომ საქართველოს მთავრობის მიერ ტურიზმის განვითარებაში გაწეული ხარჯი უმნიშვნელოა ამ ქვეყნებთან შედარებით. შედარებითმა ანალიზმა დაადასტურა, რომ ხარჯების გაწევის კანონზომიერება ტურიზმის დარგში განვითარებული ქვეყნების იდენტურია - მსოფლიო ბანკის ემპირიული კვლევების თანახმად არსებობს მიზეზ - შედეგობრივი კავშირი ტურიზმსა და ეკონომიკურ ზრდას შორის. კერძოდ, ერთი სტანდარტული გადახრით ტურიზმის წილის ზრდა იწვევს 0,5%-ით ეკონომიკის ზრდას. ე.ი. ტურიზმის სექტორში ინვესტირებით სახელმწიფოს ექმნება შესაძლებლობა მოახდინოს გრძელვადიან პერსპექტივაში ეკონომიკური ზრდის სტიმულირება და დაბალ-შემოსავლიან მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლება, ამიტომ სახელმწიფოს როლი ტურიზმის დარგის განვითარებასა და მისგან მიღებული შემოსავლების სწორად გადანაწილებაში მნიშვნელოვანია.

2. ტურისტული სექტორი ბევრ ქვეყანაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მშპ-ის ფორმირებაში, საგარეო სავაჭრო ბალანსის აქტივიზაციაში, მოსახლეობისთვის დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნასა და მათი დასაქმების უზრუნველყოფაში. კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოში ტურიზმის განვითარების დონიდან გამომდინარე კარგ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს დასაქმების მიმართულებით 1996 წლიდან დღემდე საკმაოდ მაღალი ზრდა და პროგნოზი. მონაცემების პროგნოზირებას მაღალი სიზუსტით შეესაბამა ექსპონენციალური წირი რაც დადასტურდა რეგრესიის განტოლების მაღალი დეტერმინაციის კოეფიციენტი $R^2 = 0,98$. 1995 წლიდან 2028 წლამდე საშუალო წლიური ზრდის ტემპი მოსალოდნელია 8,09 %. სხვა ქვეყნების მონაცემებთან შედარებით საქართველოში ტურიზმში ინვესტიციების ზრდა კარგი

მაჩვენებელია, თუნდაც ისეთ წარმატებულ ქვეყნებში, როგორცაა გერმანია, ავსტრია, აშშ, შვედეთი, ესტონეთი, თურქეთი და ა.შ ეს მაჩვენებლები არ აჭარბებს 8 %-ს. განსხვავება ჩვენი აზრით, არის ის, რომ ამ ქვეყნებში ტურისტული პოტენციალის სრულად გამოყენებით სტაბილურობის პერიოდი დგება

3. ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლების ეკონომიკაზე გარდა პირდაპირი გავლენისა, ასევე არსებობს მისი არაპირდაპირი გავლენა, ანუ „მულტიპლიკატორული ეფექტი“, რომელიც მოქმედებს რეგიონში ტურიზმის გაფართოებასთან ერთად. უცხოური ინვესტიციების მულტიპლიკაციის ეფექტის დადგენისათვის ჩტარებული კვლევის მიხედვით საანალიზო პერიოდში ინვესტიციების მოცულობის მატებას ადგილი აქვს 2015 და 2019 წლებში, ხოლო დანარჩენ წლებში კლებით ხასიათდება და განსაკუთრებით 2020 წელს დიდი მოცულობით გადინება მოხდა (-221,461 მლრდ. დოლარი). ინვესტიციების ნაკადების შემოსავლებზე შეპირისპირებით სულ სხვა სურათს ვღებულობთ. კერძოდ ამავე წლებში შემოსავლები სტაბილურად ზრდადია გარდა 2020 წლისა, რომელშიც ასახულია პირველი კვარტლის უცხოელ ვიზიტორთა მიერ გაწეული ხარჯები, ხოლო დანარჩენ პერიოდში მხოლოდ რეზიდენტი ვიზიტორების მიერ გაწეული ხარჯები. ინვესტიციების ნაკადების კლებასა და შემოსავლების მატებას შორის გამოვლენილი კავშირი წინა წლების განმავლობაში შექმნილი ინფრა სტრუქტურის დამსახურებაა. ანუ უკვე გაწეული ხარჯების მულტიპლიკაციის შედეგის (ცხრილი №1) მონაცემების მიხედვით დაირღვა კეინსის თეორია: „ინვესტიციების ნებისმიერი ზრდა პროპორციულად აისახება შემოსავლებზე“. თუმცა თუ ჩავთვლით, რომ შემოსავლების ყოველწლიური მატება განპირობებულია წინა წლებში განხორციელებული ინვესტიციებით, ჩაითვლება, რომ მულტიპლიკაციის ეფექტი სახეზეა.

4. ქვეყნისათვის, რომელიც ახდენს ინვესტიციების იმპორტს, ინვესტიციური გარემოს მდგომარეობა აისახება მოზიდული ინვესტიციების რაოდენობრივ და ხარისხობრივ მაჩვენებლებში. მიზანშეწონილია სახელმწიფოს ზრუნვის საგანი გახდეს საინვესტიციო გარემოს გაჯანსაღება. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე მდგომარეობის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ქვეყნის საინვესტიციო გარემო ნაკლებად მიმზიდველია როგორც უცხოელი, ისე ადგილობრივი ინვესტორებისათვის, ამიტომ საჭიროა ამის გამომწვევი მიზეზების კომპლექსური შესწავლა;

5. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ უცხოურ კაპიტალს მოაქვს ახალი ტექნოლოგიები, მართვის თანამედროვე ხერხები, სხვა ბაზარზე გასვლის შესაძლებლობა და, რაც მთავარია, თვით ფინანსური სახსრები. საქართველოში უცხოური კაპიტალის ინვესტირების სტრატეგიის შემუშავების დროს აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ: ყველა ქვეყანა იცავს ეროვნული რეჟიმის პირობებს, ითხოვს უცხოური კაპიტალის რეგისტრაციას, არის ისეთი დარგები, სადაც ითხოვენ სპეციალურ ნებართვას ინვესტირებისათვის ან ჩაკეტილია უცხოური კაპიტალისათვის. მრავალი განვითარებული ქვეყნის გამოცდილება ადასტურებს, ეკონომიკაში კრიზისული მდგომარეობის დაძლევის, მისი სტრუქტურული გარდაქმნის, წარმოების ეფექტიანობისა და ხარისხის ამაღლების, საგარეო ეკონომიკურ კავშირ-ურთიერთობათა გააქტიურების ერთ-ერთი ძირითადი გზაა;

6. სახელმწიფოს შეუძლია ხელი შეუწყოს კაპიტალის ხარჯების შემცირებას სუბსიდიების, "რბილი" სასესხო პირობების, საწარმოს საწესდებო კაპიტალში მონაწილეობის, ინფრასტრუქტურის უზრუნველყოფის, მიწის შეღავათიანი პირობებით უზრუნველყოფისა და სამშენებლო მასალების გადასახადისგან გათავისუფლების გზით. ინვესტორები, როგორც წესი, კაპიტალური სუბსიდირების მეთოდს ამჯობინებენ, რადგან ეს არის ერთჯერადი გარიგებები, რომლებიც არ ითვალისწინებს შემდგომ ვალდებულებებს და, შესაბამისად, რისკებს. ინვესტიციის სტიმულირების კიდევ ერთი ფინანსური ინსტრუმენტია კაპიტალის ინვესტიციაზე საგადასახადო შეღავათები, რომელიც არა მხოლოდ უზრუნველყოფს გადასახადების გადავადებას, არამედ ამცირებს გადასახადის ოდენობას, ხელფასების სუბსიდირების მიზანი ტურიზმში დასაქმების

გაზრდაა, წარმოების სუბსიდირების ფაქტორებმა შეიძლება გავლენა მოახდინონ წარმოების ტექნოლოგიის არჩევაზე.

7. ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე ტურიზმის სექტორის მახასიათებლების გავლენის სტატისტიკურ-ეკონომეტრიკული ანალიზით დადგინდა, რომ მშპ -ზე მოკლევადიან პერიოდში გავლენას ახდენს ტურიზმის შემოსავლები, ხარჯები, ტურისტთა რაოდენობა, თუმცა გრეიჯერის ტესტით ანალიზმა აჩვენა: გრძელვადიან პერიოდში ტურიზმის შემოსავლებზე ძირითადად გავლენას მოახდენს ტურისტთა რაოდენობა. ეს ლოგიკურია, თუმცა ამ პროგნოზის გამართლებისათვის საჭიროა სექტორის სახა მახასიათებლების (ტურისტულ ინფრასტრუქტურის და სხვა) მაღალ დონეზე მოწესრიგება.

ქვეყანაში უნდა გატარდეს ტურიზმის დარგის თანმიმდევრული პოლიტიკა, ინფრასტრუქტურულ პროექტებში დაბანდებული უცხოური ინვესტიციების შენარჩუნება, გაწერილი შეღავათების რეალურად გამოყენება, მომსახურე პერსონალის და საოჯახო ბიზნესის მწარმოებელთა განათლების ამაღლება, მუდმივი კვლევების ჩატარება მულტიფლიკატორის ეფექტის შესასწავლად, რაც კარგი ინდიკატორია გაწეული ხარჯების შემოსავლებთან კორელაციის დასადგენად. კეინსიანისეული მიდგომის გამოყენებით, შეიძლება დადგინდეს დარგის განვითარების სუსტი წერტილი და არსებული რესურსები მიიმართოს მის გასაძლიერებლად, რომლის სუსტი წერტილია ინვესტიციების ეფექტიანად გამოყენება, ეროვნული პროდუქციის წარმოება, სამომხმარებლო ფასები და ა.შ. ყველა ინდიკატორი მნიშვნელოვანია, მაგრამ თანმიმდევრული პოლიტიკა გულისხმობს თანდათანობით მოიხსნას პრობლემები, რაც ყოველ ჯერზე ერთით ნაკლებ სუსტ წერტილს დატოვებს შეფასებაში და მეტი რესურსი მიიმართება მათ გასაძლიერებლად;

8. საქართველოში მიმდინარე რეფორმების განვლილი პერიოდის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ დღეს ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს შექმნა გადაუდებელი ამოცანაა, ეს კი შემდეგი ამოცანების დროულად გადაჭრაზეა დამოკიდებული: პირველი, *მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევა*, იგი აკავებს ინფლაციასა და აფერხებს წარმოების დაცემას. მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევისათვის აუცილებელია ნეგატიური პროცესების აღკვეთის მუდმივი კონტროლი და მათზე დროულად

რეაგირება. მეორე, *ცივილიზებული სამართლებრივი სივრცის შექმნა*, რომელიც განმტკიცებული იქნება საბაზრო ეკონომიკის კანონებით; მესამე, *სახელმწიფოს ფისკალურ პოლიტიკაში მასტიმულირებელი როლის წინა პლანზე წამოწევა*, რაც უსათუოდ განამტკიცებს უმრავლეს საწარმოთა ფინანსურ მდგომარეობას და მათ ინვესტიციურ აქტიურობას შეუწყობს ხელს. ამასთან, ეს ღონისძიება დადებითად იმოქმედებს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაზე; მეოთხე, აუცილებელია შეიქმნას *საინვესტიციო პროექტების დაზღვევის სათანადო სისტემა*;

9. ინვესტიციები ტურისტულ სექტორში იწვევს ქვეყნის მშპ-ს და შესაბამისად ტურიზმის სექტორის წილის ზრდას. ინვესტიცია ტურიზმში არის ინვესტორების კაპიტალის განთავსება ტურიზმის ბიზნესში, მოგების მიღების მიზნით. ტურისტული ინვესტიციებისათვის, ისევე როგორც სხვა ინვესტიციებისათვის აუცილებელია გაითვალისწინოთ, რომ ჩადებული კაპიტალი უნდა იყოს მომგებიანი, ვინაიდან კაპიტალი ტურიზმის წარმოების ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია. ტურისტული ეკონომიკის შესაძლებლობა, აწარმოოს ტურისტული პროდუქტები, დიდწილად დამოკიდებულია იმ კაპიტალის ოდენობაზე, რომელიც ჩადებულია ტურიზმის ეკონომიკაში, კაპიტალის ზრდასთან ერთად ტურისტული ეკონომიკის პროდუქტიულობა იზრდება, ტურისტულ ეკონომიკაში ინვესტიციების შემცირებით, წარმოების შესაძლებლობა შესაბამისად იკლებს.

10. ხშირ შემთხვევაში, კერძო სექტორიდან ინვესტიციებს ხელს უშლის არა იმდენად რეგიონის არასაკმარისი პოტენციალი, რამდენადაც ზოგადი გაურკვეველობა, ეკონომიკური ვარდნის პერიოდში, ასეთ ვითარებაში სახელმწიფოს მთავარი ამოცანაა კატალიზატორის როლი შეასრულოს ინვესტორებისთვის ნდობის მისაცემად.

სახელმწიფოს მხრიდან ტურისტული საწარმოს, როგორც შეღავათიანი რეჟიმის მქონე საწარმოს, შექმნით წინ გადადგმული ნაბიჯია, რომელიც ძალიან დიდ ინტერესს იჩენს როგორც მეწარმე კომპანიების ისე უცხოელებისათვის. როგორც, ვიცი საქართველოში უმრავი ქონების ბაზარი არის ძალიან ფართო, ხოლო უმრავი ქონების გასაღების ძირითადი ნაწილი მაინც უცხოურ ინვესტორებზე მოდის. თუ გამართულად იმუშავებს ეს მოდელი, შესაძლებლობა ექნება საქართველოს მოიზიდოს უფრო მეტი უცხოური ინვესტიციები. აღნიშნული მოდელის დადებითი მხარეებია, უმრავი ქონების

შემძენი აღნიშნული სტატუს მქონე ობიექტში გარანტირებულად იღებს შემოსავალს მისი სხვადასხვა ფორმით გაქირავების შემდეგ, სარგებლობს საგადასახადო შეღავათით (არ სჭირდება საგადასახადო აგენტად რეგისტრაცია/ დეკლარირება, რეგისტრაციის გარეშე სარგებლობს საშემოსავლოს 5 % განაკვეთით და სხვა) და აგრეთვე ქონების მოვლა/პატრონობას საწარმო ახორციელებს.

გარდა, ქონების მესაკუთრისათვის საუკეთესო გარემოს შეთავაზებისა, არის მეორე სექტორის ამოქმედების საშუალება - სასტუმრო ბიზნესი, რომელიც ვერ იფუნქციონირებს, თუ არ იქნება კომპლექსური ტურები დაგეგმილი, რომელიც მოიცავს როგორც საქართველოს კულტურის გაცნობის აგრეთვე სხვადასხვა რეგიონებში დამატებითი შემოსავლის გაჩენის წყარო.

ქვეყანაში შექმნილი ეპიდვითარების ფონზე, აღნიშნული საკითხი უფრო აქტუალური გახდა, სახელმწიფო მხარდაჭერა როგორც ინვესტორს ასევე სამშენებლო, ტურისტულ სექტორებს სჭირდება - ფისკალურ და ადმინისტრირების ნაწილში.

11. ემპირიული კვლევის გამოყენებით მიღებულმა შედეგმა აჩვენა, რომ სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესის მშპ-ში შემოსავლების ზრდაზე ყველაზე მეტად გავლენას ახდენს ინვესტიციები ამ ბიზნეს სფეროებში. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან საქართველოში ეკონომიკის განვითარება და მით უმეტეს ტურისტული სექტორისა, პირდაპირ დამოკიდებულია უცხოურ ინვესტიციებზე. რაც შეეხება ჩამოსულ ტურისტთა რაოდენობის გავლენას შედარებით სუსტი დამოკიდებულება აჩვენა, რადგან სწორი და სანდო ინფორმაციის მოპოვება ითვლება ერთ-ერთ დიდ პრობლემად, რომელიც ამახინჯებს კვლევების შედეგებს და გავლენას ახდენს ეკონომიკური პროცესების დაგეგმვასა და პროგნოზირებაზე;

12. საქართველოს უდიდესი ტურისტული პოტენციალი აქვს, წარმატების მისაღწევად ორი რამაა საჭირო - სურვილი და კარგად გააზრებული გეგმა - სურვილი კერძო სექტორის, ხოლო სტრატეგიული გეგმა ხელისუფლების მხრიდან, სახელმწიფოს მხარდაჭერა, რომელიც როგორც აღვნიშნეთ უნდა იყოს გამოხატული მოქნილი საკანონმდებლო ბაზისა და საგადასახადო სისტემის შექმნაში და გარკვეული შეღავათების დაწესებაში.

ვიზიტორების მიერ დახარჯული თანხის გაზრდის შედეგად ტურიზმის წვლილი საქართველოს ეკონომიკის ზრდასა და განვითარებაში მნიშვნელოვნად მოიმატებს, მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს ვიზიტორთა ხარისხსა და მრავალფეროვნებას, ვიდრე ვიზიტორთა რაოდენობას.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია ჩვენ მიერ გამოქვეყნებულ ნაშრომებში:

1. Diasamidze N. (2018). "STATE INVESTMENT ACTS AND ITS PROTECTION MEASURES IN GEORGIA", VIII Міжнародної науково-практичної конференції «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ», p.48
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi0pJmJ3cP3AhXCi_0HHRVqCdwQFnoEAcQAQ&url=http%3A%2F%2Ffeba.nau.edu.ua%2Fnovyny-kafedry-marketynhu%2Fdownload%2F37_4bd130e52ae65cfa68f218089b051cfe&usg=AOvVaw2u_rXttqdn0CUcxzhZ0gtf

2. TSINTSADZE A., DIASAMIDZE N. (2021). „IMPACT OF THE COVID 19 - CAUSED DELAYS ON THE MULTIPLIER EFFECT IN THE TOURISM INDUSTRY“, EMERGING TRENDS IN ECONOMICS, CULTURE AND HUMANITIES (etECH2021). Pp. 59-66

https://www.augstskola.lv/upload/etECH2021_Proceedings.pdf

3. TSINTSADZE A., DIASAMIDZE N. (2022). „Scenarios of the Foreign Investments in the Sectors and Areas Promoting Development of the Tourism Sector“. European Journal of Sustainable Development, 11, N1. P.55

<https://doi.org/10.14207/ejsd.2022.v11n1p55>

4. TSINTSADZE A., DIASAMIDZE N. (2022). "Empirical analysis of the results of investments in the hotel and restaurant business". European Journal of Economics and Management Sciences, 2

https://ppublishing.org/media/uploads/journals/journal/Econom-2_2022.pdf

Legal Entity of Public Law

Batumi Shota Rustaveli State University

Faculty of Economics and Business

Department of Finance, Banking and Insurance

Natia Diasamidze

**The primary strategies for enhancing the investment climate of the Georgian
tourism industry**

Submitted dissertation for the degree of Doctor of Business Administration

Abstract

Batumi - 2022

The dissertation is being completed at Batumi Shota Rustaveli State University's Department of Finance, Banking, and Insurance, Faculty of Economics and Business.

Scientific supervisor:

Asie Tsintsadze

Candidate of Economic Sciences
Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

Foreign appraiser:

Viktor Zamlynskyi

Doctor of Economics
Professor of State University “Odessa Polytechnic”

Ukraine

Evaluators:

Tamar Gamsakhurdia

Doctor of Economics
Professor of Grigol Robakidze University

Vladimer Ghlonti

Doctor of Economics
Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

Paata Aroshidze

Candidate of Economic Sciences
Associate Professor of Batumi Shota Rustaveli
State University

The dissertation will be defended in public on July 19, 2022, at 14:00 during a session of the dissertation commission constituted by the Dissertation Board of the Faculty of Economics and Business at Batumi Shota Rustaveli State University.

Address: Batumi, Ninoshvili St. /35 / Rustaveli Street №32, Room № 423

Secretary of the Dissertation Board:

Leila Tsetskhladze

Doctor of Business Management
Assistant Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

The dissertation is available in the library of Ilia Chavchavadze of Batumi Shota Rustaveli State University (Batumi, 35 Ninoshvili St.), and its annotation is available on the website of the same institution (www.bsu.edu.ge)

I. General outline of the paper

The significance of the dissertation. In the current economic recession in the region, the most essential challenge is to devise sophisticated methods to overcome the financial and economic crises, including the growth of one of the most significant tourism sectors, which decides the destiny of the country and local communities. The continuity of the tourism development process demands not only personnel and materials, but also the availability of the necessary financial resources, which makes the perfection of the investment environment crucial. The involvement of the state in attracting investors and their interest in the tourism sector is a crucial prerequisite for the planned and dynamic development of tourism, the modernization of its material and technical base, the growth of social infrastructure, and, ultimately, the security of the region.

To maximize the tourism potential of the regions, the investment aspect of the implementation of tourism activities is of the utmost importance; the active attraction of investments can contribute significantly to the development of the tourism industry infrastructure in the regions. The current economic reality, which is reflected in the sharp increase in the investment factor for the implementation of tourism in the region and determines the most important and necessary condition for its implementation at the level of territorial units, necessitates scientifically sound approaches to the efficient utilization of investment resources. In addition, the introduction of programs to support government investment instruments, soft loans for corporate entities, tourism, and financial institutions, upon which the development of the sector depends, can considerably improve the efficiency of investment management.

The decision-making in the field of investment, the fundamental elements of the management system, such as principles, methods, and scientific justification of their interaction, are crucial for the development of an effective system for the management of investment processes in the tourism industry. Against the backdrop of the expansion of investments, it is necessary to establish the directions of investment activities in order to address the challenges of their appropriate distribution and utilization. According to research, a targeted management system is the most promising approach to addressing these problems.

The main direction of the dissertation research was determined by the growing contradiction between the growing needs of tourism infrastructure and the economic opportunities of the territorial units, as well as the need to increase the scale of investment activities in order to resolve these issues. Additionally, the mechanism of investment activities in the tourism sector has not been sufficiently studied, and there is no comprehensive approach to its investigation and formation.

Research subject and object. The object of the dissertation is the investment environment of the Georgian tourism sector and the state's role and position in the development of theoretical-methodological and practical measures for its improvement; the subject of the research is the country's investment policy in the development of the tourism sector.

Research objectives and goals. The objective of the dissertation research is to identify the key directions for enhancing the investment climate in the tourist industry, as well as the regional features of investment policy in the tourism and leisure complex. The following tasks are assigned to accomplish the objective:

- Study of theoretical-methodological and scientific materials, introduction of scientific views on the role of investments in the development of tourism;
- Discussion of the significance of the tourist-recreational complex for the socio-economic development of Georgia;
- Identification of regional particularities of investment policy in the tourism and recreation complex of Georgia;
- Development of economic-financial methods for assessing the quality of investment.

The paper's theoretical and methodological foundations. National and international scientific articles on macroeconomic stability, development of the tourism sector, and improvement of tax-budgetary and investment policies serve as the dissertation's theoretical and methodological foundation. Information acquired from the websites of the Department of State Statistics, Department of Tourist, World Tourism Organization, legislation, and regulations to promote tourism growth and enhance the investment climate.

Methods and phases of achieving research objectives. The World Tourism Organization has produced a large number of scholarly articles on the difficulties of tourism sector development

and the strengthening of its many directions. Among them are R. Raymond Bar, G. Tarafder, R. Craigwell M. Ozer, D. Davis, Banerjee, Onil, and S. Reddy Paramati. In addition, publications on the growth of the tourism sector as viewed separately by Georgian science, its various directions, and its own investment environment have been made available. I. Khelashvili, L. Kokiauri, R. Manvelidze, E. Bakhtadze, P. Chaganava, R. Tsinaridze, and V. Mikashavidze are among those involved. However, no exhaustive research has been undertaken on the significance of hotel and restaurant infrastructure investments in the growth of the tourism industry. This is normal, as current economic conditions, which in some instances exacerbate investment risks and investor apprehension, alter the decision to engage in tourism. Taking into account the particulars of the field, the dissertation identified the efficiency of investment, the areas that should be developed through direct private investment, and the areas where investing by private individuals is unprofitable, and concluded that the role of the state should be strengthened.

Research target audience. Investments in the hotel and restaurant industry, the Gross Domestic Product (GDP), and the number of hotel and restaurant guests.

Methods for collecting and analyzing data. Data was collected from a variety of Internet sources, including Georgian and international aparthotel statistics, the website of the Statistical Service of Georgia, the website of the Department of Tourism, the website of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), and the website of the World Statistics Organization. For analysis, a regression-statistical method was employed, and T and F tests were used for evaluation; predictions were made in chronological sequence.

Research Hypotheses. This paper's objective is to determine the role of foreign investment in the hotel and restaurant industry and to project the volume of future investments using forecasting techniques. thus according purpose it was formed **Hypothesis 1.** There is a long-term correlation between economic growth, tourism revenues, tourism expenditures, and the arrival of tourists.

Hypothesis 2. The arrival rate of tourists has a greater influence on economic growth than other variables. The statistical tool EVIEWS was utilized for the study.

Examining the chromatic variability of the selected independent variables for the analysis could not demonstrate a correlation between them, hence verifying the rejection of the null

hypothesis. Per capita. According to the above, difficulties were discovered and removal proposals were formulated.

The scientific originality of study. Based on scientific and methodological sources as well as the author's personal findings, the scientific novelty of the dissertation research comprises the following:

- The structure of investment process management in the tourist and recreation complex of Georgia is studied;
- Regional specifics of attracting and utilizing investments in the tourism sector are established;
- An investment forecasting model is constructed by analyzing the results of investments made in the tourism sector of Georgia using Georgia as an example;
- Mechanisms for supporting the principal methods of state regulation in the field of tourism and investment activation are developed.

Scientific and practical significance of the dissertation. The dissertation has both theoretical and practical significance, the practical importance of the research is evident in the generated recommendations and ideas, which creates a scientific basis for boosting investment in the tourist sector and enhancing the tourism market in the regions of Georgia.

Acceptance of the paper. The dissertation was approved by the Department of Finance, Banking, and Insurance of the Faculty of Economics and Business at Batumi Shota Rustaveli State University on July 26, 2021. The principal provisions, recommendations, and individual outcomes of the dissertation are reflected in the author's scientific essays, the proceedings of international scientific conferences, and international and peer-reviewed journals.

The organization of the paper. The dissertation has an introduction, three chapters, seven subsections, conclusions, suggestions, a bibliography, and appendices. In accordance with the research's goal and objectives, the paper was organized as follows:

Introduction

Chapter I. Peculiarities of Investment Policy at the Contemporary Era

1.1. Tourism industry development directions and opportunities

1.2. Analysis of the investment characteristics of the tourism investment sector

Chapter II. Financial-Economic Analysis of Tourism Sector Development

2.1. Investment Environment and Investment Forecasting Issues in the Tourism Sector of Georgia

2.2. The general provisions of the principles of investment environment management in the context of state financial and economic policy

Chapter III. Economic-financial methods in assessing the quality of investment in tourism

3.1. Principal directions of investment policy improvement in the tourism sector

3.2. Priorities for establishing an effective investment environment in the tourist sector

3.3. Opportunities for enhancing the investment environment in Georgia's tourism sector

Conclusions and Recommendations

References

Appendices

III. The primary focus of the study

In the first subsection " **Tourism industry development directions and opportunities** " of the first chapter "**Peculiarities of Investment Policy at the Contemporary Era**" - the place and function of tourism in the national economy are examined. It is said that all industrialized nations have long been interested in the growth of a field that has been recognized as a phenomena of the 20th century due to its rapid rate of development and vast scope.

It holds a prominent position in the contemporary global economy and even competes with oil extraction. International, regional, and national tourism groups play a significant role in promoting global tourism growth and implementing protectionist policies in specific nations and areas. Tourism has a significant social impact on regions: tens of thousands of jobs are created, communication infrastructures are improved, the culture and literacy of the local population increase, etc. Due to the redistribution of national income, domestic tourism in each country contributes to the stability of the national economy, a profound awareness of public interests, and the development of economic-friendly activities.

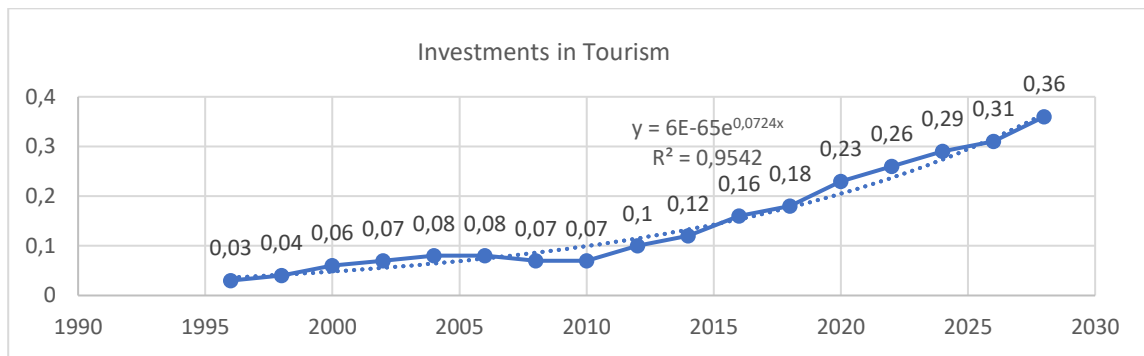
Tourism, as one of the central sectors of the cross-sectoral system, with its diverse links between its individual elements, both within the individual economy and Activating the trade balance, creating additional jobs for the population and providing them with employment, has undergone a gradual development since the fourth millennium B.C. In turn, its evolution is impacted by demographic, natural-geographical, socioeconomic, historical, religious, and political-legal variables.

The objective of the dissertation research is to evaluate and forecast the investment role of the infrastructure elements of the hotel and restaurant industry in the tourism industry. On the basis of the data processed by the **World Bank's "TCdata360"** statistics on capital investment in the tourist sector, the investment forecast forecasting circle was constructed.

Tourism Investment Inflow Trend

Diagram 1

Source: The World Bank, TCdata360, Author-constructed timetable

The highly accurate data prediction corresponded to the exponential circle. The high determination coefficient of the nonlinear regression equation $R^2 = 0,98$ confirms this. The predicted average yearly growth rate from 1995 to 2028 is 8.09 percent. Even in prosperous nations such as Germany, Austria, the United States, Sweden, Estonia, Turkey, etc., the increase of tourism-related investments in Georgia is a positive sign. These numbers do not surpass 8 percent. Our perspective is that there is a time of stability in these nations, allowing them to maximize their tourism potential. The high degree of investor interest in Georgia is due, in part, to the unrealized tourism potential, which necessitates the maintenance of hotel and restaurant infrastructure, among other factors.

Even during economic downturns, the tourism industry can grow, according to global experience. In Eastern European countries, for instance, the cost of creating one job is twenty times less than in the manufacturing sector, and the return on invested capital is four times more than in other sectors of the economy that are resilient to economic crises. The economic impact of tourism is determined by the mix of direct and indirect effects on expenditures. Typically, a portion of the cash gained through tourism expenditures is kept, while the remainder is spent outside the region. It should be noted that the development of tourism has both positive and negative aspects: it ensures the inflow of foreign currency, helps to solve local employment problems, stimulates the development of the region's transport network and infrastructure, and increases the recreational potential, but at the same time Between the scale and the damage caused: there is a reduction of certain types of food and household resources and water supply for the local population, there is an increase in the amount of waste produced, and there is an

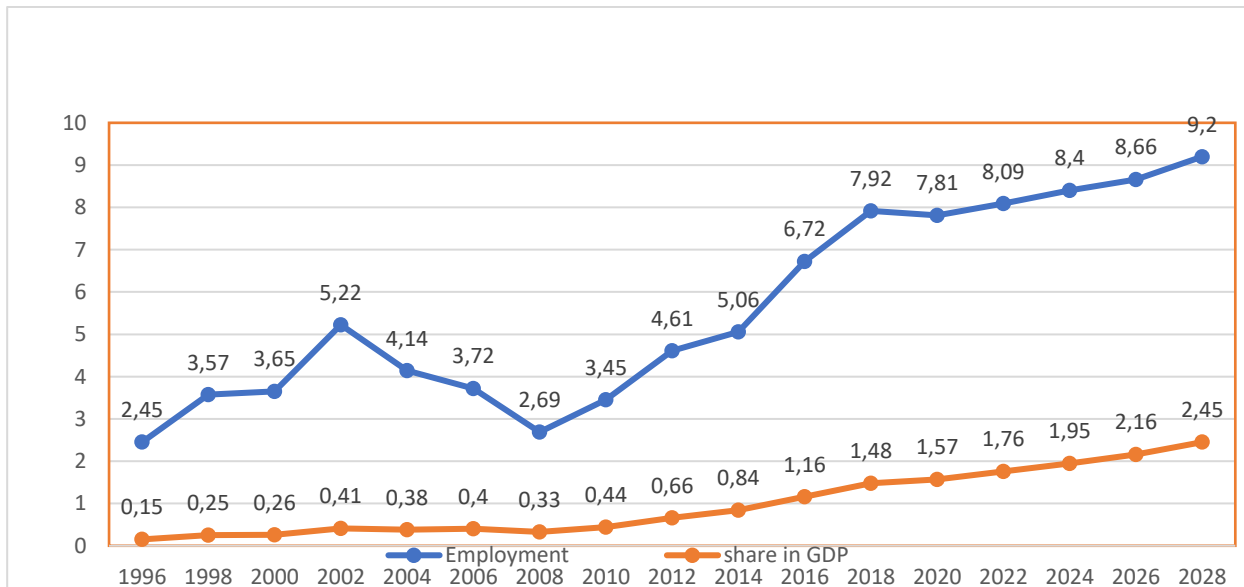
increase in the number of accidents resulting from traffic congestion. Economically speaking, the influence of external effects on the socioeconomic condition of the local people is characterized by a decline in the quality of life, an increase in medical costs, and an increase in consumer prices. Therefore, the negative external consequences should be mitigated by allocating the income inflows from tourism in a manner that raises the living conditions of the country's or region's people. We believe that the correct transport policy (additional city, intercity transport) should be pursued to reduce the impact of external effects on the local population during the tourist season, despite the fact that, in practice, intercity transport is added seasonally but this policy is not implemented on inland roads. Increasing food prices are particularly severe, yet this issue cannot be resolved by importing supplies.

Despite its considerable tourism potential, Georgia does not currently have a dominant position on the global tourism market. However, success can be attained through enhancing tourism infrastructure. Based on World Bank data, reliable success projections are provided. We believe that state expenditures should play a significant role in achieving the goal of increasing the tourist industry's contribution to employment and the country's gross domestic product.

Employment in the tourism sector

proportion of the gross domestic product: (1996-2024)

Diagram 2

Source: The World Bank statistic, Diagram is developed by the author

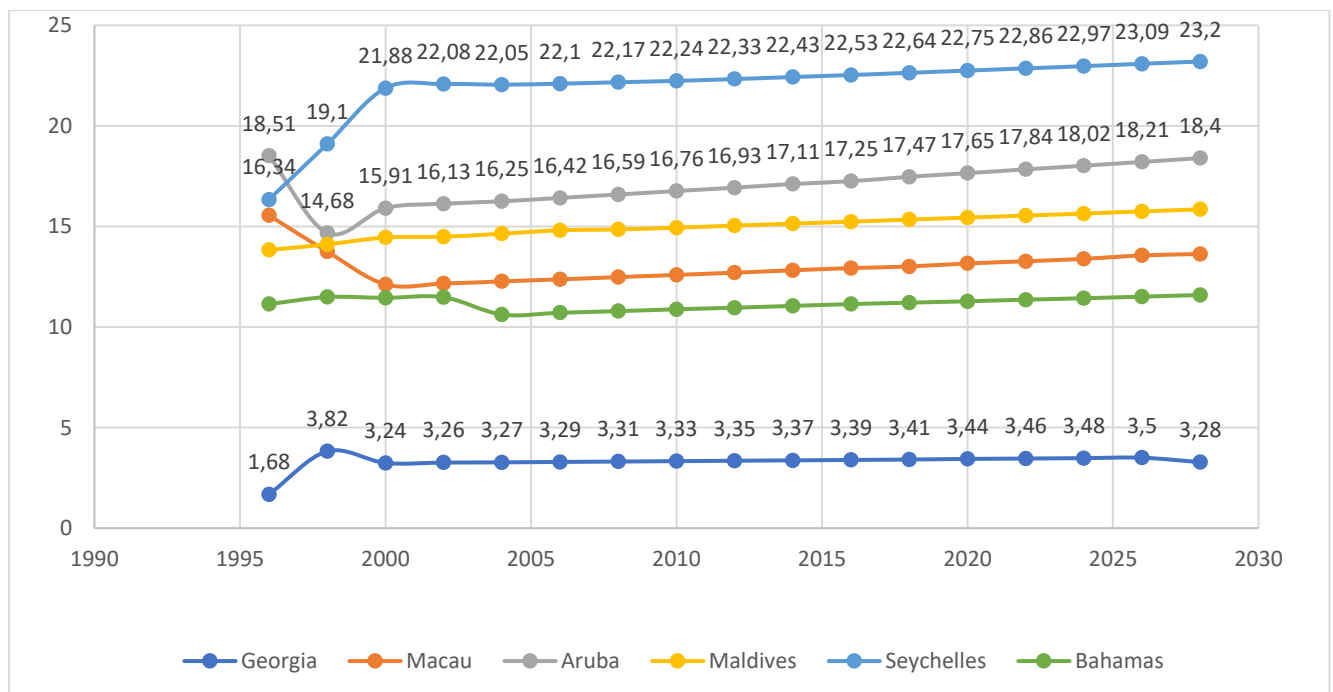
Due to the level of tourism development in Georgia, the job growth from 1996 to the present should be regarded as a success, and the projection indicates a similar increase. There was curiosity in the proportion of public spending in countries with a highly established tourism industry. The Maldives, the Virgin Islands of the United Kingdom, Macau (a city in China, a special administrative district), the Consulate of the Seychelles, and Aruba, one of the countries of the Kingdom of the Netherlands, have the highest proportion of their gross domestic product (GDP) derived from tourism.

The proportion of tourism profits to GDP in these nations is as follows: Maldives -38.92 percent ; Virgin Islands - 32.96 percent ; Macau - 28.05 percent ; Aruba -27.64 percent ; Georgia -1.57 percent (as of 2020) .

According to **The World Bank TCdata360's** statistics page, the following are the government expenditures on the tourism business in these nations (attached table):

State-incurred costs for the growth of the tourism industry

Diagram 3

Source: The World BankTCdata360 , Diagram is developed by the author

Macau is the world leader in terms of contribution to the travel and tourism industry's gross domestic product (percent of GDP). As of 2019, the contribution of travel and tourism to Macau's GDP (as a percentage of GDP) was 72%. In addition to the top 5 countries, the Maldives, Seychelles, Aruba, and the Bahamas are also included. The picture clearly demonstrates that the state plays a part in the growth of the tourism industry in all countries with strong economies in

the modern era, and according to the data of the top five nations, the Seychelles has the highest proportion of state spending. At the outset of the sector's development, the state's involvement is pronounced in all nations, including Georgia, followed by a consistent expenditure (this can be the discovery of new tourist destinations and restoration of infrastructure, spending on advertising and organization of new tourism products, financing tourism programs, etc.).

The Georgian government's expenditures on tourist development are negligible compared to those of these countries. According to empirical studies conducted by the World Bank, there is a cause-and-effect relationship between tourism and economic growth. Comparative study reveals that the regularity of expenditure in the tourism industry is identical to that of industrialized countries. Particularly, a one-standard-deviation rise in tourism's contribution results in a 0.5% improvement in economic growth. By investing in the tourism sector, the state has the chance to encourage long-term economic growth and improve the well-being of the low-income population; hence, the state's participation in the development of the tourism sector and the equitable distribution of its proceeds is crucial.

In the second subsection "**Analysis of the investment characteristics of the tourism investment sector**", a statistical-econometric analysis of the impact of the tourism sector on economic growth is performed.

Numerous scientific studies on the effect of tourism on a nation's economic growth have been undertaken by scientists from various nations. Rarely can you find research on these topics in Georgian literature. Consequently, there was an interest in analyzing the effect of the tourism industry on the Georgian economy.

For the study, the following hypotheses were formulated:

Hypothesis 1: There is a long-term correlation between economic growth, tourism revenues, tourism expenditures, and the arrival of tourists.

Hypothesis 2: The arrival rate of tourists has a greater influence on economic growth than other variables.

All study data were obtained from the World Bank website. Due to the absence of data for all variables from 1996 and also data for 2020 and 2021, the study was conducted across the 18-year span from 2002 to 2019.

Using descriptive statistics and correlation coefficients, the variables (economic growth - GDP; income from tourism; tourism expenditures; number of tourists) were analyzed. The normal distribution (Jarke-Bera) and stationarity (Dick-Fuller) of data sets were determined. Using the Granger test, the cause-and-effect relationship between the last selected variables was examined. The model was formed as follows:

$$\ln(\text{GDP}) = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{Tincom}) + \beta_2 \ln(\text{Teqxpén}) + \beta_3 \ln(\text{TN}) + \varepsilon$$

Where GDP represents the economic growth rate (GDP), Tincom represents tourism earnings, Teqxpén represents tourism expenditures, and TN represents the number of tourists arriving.

Descriptive Statistics, Jarque-Bera Test, Correlation Ratios

Table 1

Variables	Medium	Median	Max.	Min.	Jarque-Bera	probability	ln(GDP)	ln(Tincom)	ln(Teqxpén)	ln(TN)
ln(GDP)	12,283	13,9	17,6	3,66	1,024	0,599	1			
ln(Tincom)	1,351	0,9	3,55	0,144	1,308	0,519	0,8293016	1		
ln(Teqxpén)	0,455	0,36	1,12	0,17	1,692	0,428	0,8739179	0,990747	1	
ln(TN)	3,178	2,72	7,73	0,298	0,217	0,897	0,7925662	0,946096	0,9457845	1

Source: The World BankTCdata360, Author's calculations

A 1 percent rise in tourism earnings results in a 0.82 percent increase in GDP, a 0.87 percent increase in expenditures, and a 1 percent increase in the number of tourists, as shown in the table. GDP expansion of 0.79 percent. We can conclude, based on the Jarque-Bera test results, that the data on individual variables are statistically significant and follow a normal distribution, given that the statistical data vary from source to source, hence diminishing their accuracy. (All probabilities are greater than 0.05)

Data Stability Test

Table 2

Variables	The Dickey-Fuller test		
	t -Statistic	Probability	
GDP	Level	-1,583	0,134
	1st difference	-3,375	0,0045
Tourism incom	Level	1,992	0,0717
	1st difference	-0,991	0,350
Tourism expenditure	Level	1,893	0,087
	1st difference	-5,453	0,0001
Number of tourists	Level	1,432	0,1725
	1st difference	-2,61	0,0205

Source: Author's calculations

The statistics from the Dickey-Fuller test allow us to conclude that GDP, tourism expenditures, and the number of tourists per unit difference reject the null hypothesis and are stationary. Tourism revenues are not subject to stationary. Ie The time change is distinct. The Granger test was deemed required to examine the cause-and-effect relationship between the variables based on the supplied result. The outcomes are presented in the table.

Granger test of causal relationship between variables

Table 3

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
TE does not Granger Cause GDP	16	0.27465	0.7649
GDP does not Granger Cause TE		0.52574	0.6053
TIN does not Granger Cause GDP	16	2.48016	0.1291
GDP does not Granger Cause TIN		0.57715	0.5776
TN does not Granger Cause GDP	16	1.73763	0.2209
GDP does not Granger Cause TN		0.45462	0.6461
TIN does not Granger Cause TE	16	1.34273	0.3008
TE does not Granger Cause TIN		5.22117	0.0254
TN does not Granger Cause TE	16	1.63947	0.2381
TE does not Granger Cause TN		0.40801	0.6746
TN does not Granger Cause TIN	16	4.59860	0.0354
TIN does not Granger Cause TN		4.40573	0.0393

Source: Author's calculations

Where, GDP-Gross Domestic Product; TIN-Tourism Industry Revenues; TE-Tourism Expenditures; TN-Total Tourists. The result validates the following and demonstrates the relevance of the factors at the 5% level: Tourism expenditures do not contribute to a rise in GDP over the long term, nor do tourism income. According to the Granger test, the null hypothesis is rejected:

1. There is a positive effect of tourism income on the number of tourists;

2. The number of tourists increases tourism income; and 3. Tourism income influences the number of tourists.

The study indicated that the variables of the regression equation have a considerable impact on economic growth, while the number of tourists had a bigger impact. This is also reasonable, given that the revenues and expenditures are highly associated with the quantity of tourists.

Using a multiplier, the economic impact of tourism is also based on the calculation of the expenditures incurred by tourists. In order to assess the significance of an animator, it is necessary to identify the type of animator. Each class has a distinct purpose. The sales multiplier quantifies the additional business revenue gained by higher tourism expenditures. The production multiplier quantifies the amount of additional production in the economy as a result of higher tourism costs. The revenue multiplier estimates the additional money (salary, rent tax, loan interest, and profit) generated by increased tourist spending on the economy.

The employment multiplier quantifies the number of jobs produced as a result of the additional expenditures made by tourists. Spending money on hotels, restaurants, and transportation, tourists "dig" into the local economy. This "penetrating / penetrating" phenomenon can be studied by evaluating direct and indirect piercing influences. This is the difference between the volume of tourism expenditures and the volume of imports required to provide tourists with the necessary products and services. The multiplier impact is examined in the subsequent chapter.

Restrictions on supply inelasticity in the face of higher tourist expenses can be a barrier to the delivery of the required number of products and services. As said, if the surplus demand is not fulfilled by local production, then the increased expenses for visitors will cause inflation and there will be insufficient imports of items and services, thereby limiting the size of the multiplier.

Economic efficiency of tourism is the state-wide economic impact of tourism organizations, tourism services to the local people, and entrepreneurial and service activities of tourism businesses. Any nation that develops tourism seeks to maximize its benefits. The growth of tourism will allow the influx of foreign currency through the creation of new jobs and the improvement of infrastructure, including the construction of new hotels, roads, parks, stores, etc. When discussing the concept of tourist development efficiency, we must consider not only

the profit and income, but also the costs that assure their reception, since the ratio of costs to results is the basis for measuring efficiency.

Ensuring the continuity of the tourism development process necessitates the availability of sufficient financial resources, which can be attained through enhancing the investment climate. The primary precondition for the planned and dynamic development of tourism, the modernization of its material and technological base, and the development of the social infrastructure of the territories is the role of the state in attracting investors in the tourism sector. Further investment in the tourism industry is impossible without the development of an adequate theoretical foundation, which is now lacking.

The second subsection "**Analysis of the investment characteristics of the tourism investment sector**" of the first chapter evaluates the investment environment, i.e., how ideologically, politically, and most crucially economically favorable it is to invest capital.

Prior to discussions, the foreign investor is informed of the investment policy needs and then quantitatively appraised utilizing investment project evaluation techniques. The state should be concerned with enhancing the investment environment in a country that imports investments and is interested in the quantitative and qualitative indicators of attracted investments. While the influx of foreign capital helps to alleviate the protracted economic crisis, it also reduces living standards and increases unemployment, enables the introduction of new equipment and technologies without increasing the country's foreign debt, and increases the number of employees and budget revenues.

Despite various efforts implemented, Georgia's investment climate remains less appealing. In particular, the primary obstacles that prevent Georgia from attracting local and foreign investment have not been examined. The purpose of this research is to examine the investment climate in Georgia and the directions, measures, and techniques that contribute to its improvement.

Tourism is utilized as a test object in research whose primary objective is to categorize investment risks in a particular way depending on the risks inherent in the investment process. Tourism, like all other fields, faces various and diverse hazards, especially given that its success is not solely dependent on its proper administration. Frank Knight, the founder of the Chicago

School of Economics, introduced the concept of risk and return in his 1921 book Risk, Uncertainty, and Profit. The essence of this concept is that earning any type of income in company is frequently contingent on risk.

Stable economic development, liberal and free market economic policy, only six taxes and reduced tax rates, small number of licenses and permits, simplicity of administrative procedures, preferential trade regimes with numerous nations around the globe, convenient geographical location, and well-developed and integrated transport systems. In Georgia, establishing a firm and fostering its growth are supported by a competitive labor force and numerous other elements.

Direct real estate investment is the only type of foreign private capital input in Georgia presently. Attracting and rationally utilizing foreign investments is one of the most important problems of economic reform in Georgia, the optimal solution to which is contingent upon the implementation of real economic transformations and the organic integration of the Georgian economy into the global economy.

The current state of the Georgian economy increases the urgency of the problem of attracting foreign investment: considerable foreign debt, high unemployment, a low standard of living, a low level of investment activity, and a virtual absence of personal finances to activate production. It is crucial that investments in general have a multiplier impact, i.e. that investments in some industries lead to the growth of nearby industries. Utilization of employment and national resources is an essential part of the impact of foreign direct investment. 'Additional' investments ensure the utilization of otherwise dormant resources. The quality of the labor force employed by foreign investors is crucial.

In deciding the framework of the investment investment, the foreign investor's and the receiving nation's interests can be coordinated and agreed upon. Any nation's government is interested in the growth of promising industries, such as the service industry, banking and insurance, and high-tech industries. In order to ensure stable positions in the future, foreign investors are interested in infiltrating precisely these areas, and they believe that further penetration would incur higher expenses.

Finally, it can be said that the effectiveness of foreign investment depends on the quantity and quality of investments attracted and the ability of the recipient country to approve investments in a timely manner; Place it in the fields and regions where it is most needed; Ensure the use of cutting-edge technology and management in order to achieve the greatest amount of good outcomes by attracting capital.

How to attract foreign investment to the country; To achieve the national interest-aligned objective by maximizing the impact of attracted investment. Unreasonable and erroneous policies in the sphere of attracting foreign investment can have numerous harmful repercussions, which naturally affects the economic interests of the host nation. In light of the fact that market mechanisms do not always serve our nation's interests, defining the investment policy in the current environment is a highly complex topic. There is a need for strict state control, investment support in sectors and regions associated with economic development potential, and scientifically sound, weighted, active state policies to attract foreign investment.

Foreign capital is associated with new technologies, sophisticated management techniques, the opportunity to join a new market, and most crucially, financial resources. Nevertheless, we can identify the general factors that must be considered while designing a plan for foreign investment in Georgia: All nations comply to the conditions of the national regime; All nations require registration of foreign capital; There are industries in all nations where special permissions are necessary for investment; All nations have industries that are closed to foreign investment. When pursuing a suitable foreign investment strategy in Georgia today, we cannot disregard the fact that in the majority of nations there is a steady liberalization of the foreign investment regime: the number of areas in which foreign investors are prohibited from investing; Restrictions on the proportion of foreign capital in a company's capital are loosened; Foreign investors are permitted to establish firms with 100 percent ownership; It is simpler to export revenues and dividends; The registration process for foreign investments is streamlined and regulated; Increasing numbers of steps are done to encourage foreign investment. Attracting foreign investment significantly ensures not the formal but the actual involvement of the national economy in the global economy and, as the experience of many developed nations demonstrates, is one of the most important ways to overcome the economic crisis, its structural

transformation, increase production efficiency and quality, and stimulate international economic relations.

Given the level of development of the nation's economy, the strategic plan for tourist development should address the necessity and direction of state intervention. This is seen justifiable in the case of Georgia as well, given tourism is one of the country's primary sources of income.

The first subsection "**Investment Environment and Investment Forecasting Issues in the Tourism Sector of Georgia**" of the second chapter "**Financial-Economic Analysis of Tourism Sector Development**" discusses government intervention in the market system to facilitate and regulate tourism development in order to identify potential development paths.

Tax breaks on equity investments, which give both tax deferral and tax reduction, are one of the financial strategies used to encourage investment. The objective of pay subsidies is to expand tourism employment; variables of production subsidies can influence the selection of production technology.

Georgia has been building its tourism industry with its own resources for thirty years. Both tourist flows and cash inflows are rising, according to the country's dynamics. In contrast to other industries, tourism cannot develop an economy based solely on spectacles that will contribute to the improvement of the country's socioeconomic status. Georgia's natural environment is replete with the resources required for the growth of this industry. The primary objective is to separate them into tourist attractions and provide them with the necessary infrastructure. Tourism has a significant impact on the socioeconomic development of society and is a source of supplemental income for the populace. The contribution of the tourism sector to the growth of the economy, as measured by its percentage of the gross domestic product (GDP), is contingent upon a comprehensive analysis of tourism's potential, its applications, and revenue projections.

Tourism as a service industry is advantageous from an economic standpoint due to the faster return on investment and the acceptance of earnings in readily convertible currencies. In addition to the direct impact of tourism earnings on the growth of a region, there is also the "multiplier effect," or the ratio of the deviation of the major economic indicator (output -

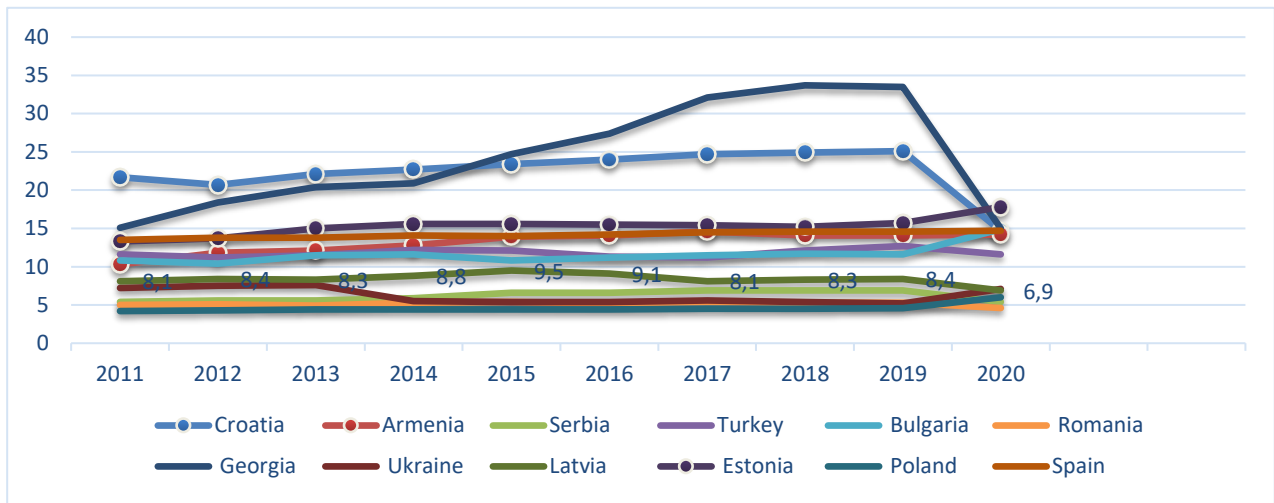
employment, income) to changes in tourism expenditures. The multiplier effect increases as the proportion of a nation's (region's) spending on tourism services rises. The combination of direct and indirect impact of tourism expenditures determines the cumulative impact of tourism on the economy of the country (region), which manifests in the balance of payments, employment, and regional development.

The 2019 sectoral study of Georgian investments reveals that the volume of investments in the tourist sector (hotels and restaurants) is 12.4%, which is 2.9% less than the construction sector and 8.2% less than the financial services sector. The results indicate that the tourism industry plays a significant part in the country's economy, but the effect of strengthening the manufacturing sectors required for the development of the tourism industry is negligible. The construction of hotels, restaurants, the layout of various entertainment facilities, and the landscaping of the country's tourism attractions have a positive impact on employment growth. However, the likelihood of tourists offering national food goods and dishes made with them is extremely minimal. Determining the effect of multiplying revenues and expenditures on investment necessitates an examination of the dynamics of tourism industry investments, production growth rates, and tourism's contribution to the gross domestic product (GDP).

Using the induction approach to analyze indicators of the tourist sector in developing nations, the distinctive characteristics of Georgia's tourism development have been identified. Over a 10-year period, the contribution of the tourism sector to the overall GDP is evaluated, and the effect of investment-induced multiplication is determined based on the volume of investments. In order to evaluate the growth of the tourism industry in Georgia, data from countries with a similar political history but varying economic development rates were analyzed: Armenia, Bulgaria, Romania, Ukraine, Latvia, Estonia, and Poland. The GDP of these countries, with the exception of Armenia, is approximately three times that of Georgia. The greater Spain's, Turkey's, Poland's, and Ukraine's GDP (the free encyclopedia, 2021).

Tourism's contribution to national gross domestic product (percent)

Diagram №4

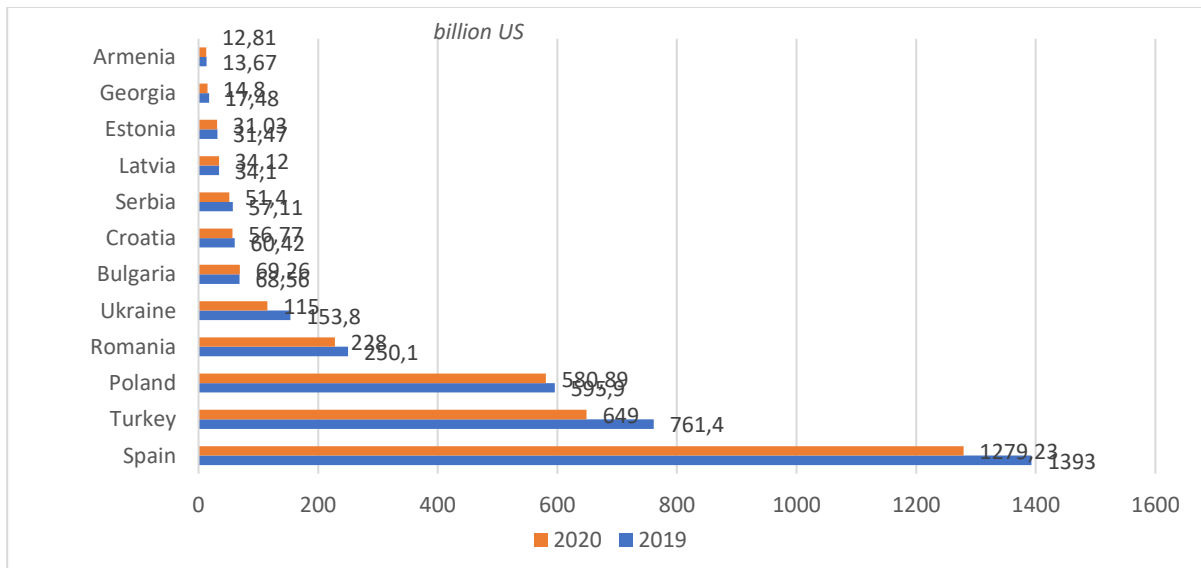

Source: <https://knoema.com/atlas/topics/Tourism/Travel-and-Tourism-Direct-Contribution-to-GDP/Travel-and-tourism-direct-contribution-to-GDP-percent-of-GDP>

As shown in the diagram, the proportion of tourism to GDP in high-level developing nations (Spain, Latvia, Estonia, Romania, and Turkey) is decreasing marginally, while the majority of the "stop" in the sector from less-developed nations has a negative effect on the Georgian economy.

Changes in GDP prior to and under pandemic conditions (billion, dollars)

Diagram №5

Source: The Word Bank, 2019-2020

As shown in Diagram 1, Georgia's proportion of tourism income in 2015-2019 is the greatest among the countries under consideration. This is a positive sign, but it drastically declined as a result of the "pandemic shock." From the analysis, the following conclusion may be drawn:

1. The high proportion of tourism to the total GDP is a strong indicator that the country's productive economy is at a very low level;
2. Due to the country's low level of production, a significant portion of the resources coming from tourism continue to leave the country.

Given this circumstance, it is intriguing to quantify the effect of stimulation from investing in foreign investment in tourism, which, in our opinion, does not let us to draw conclusions about the level of development in the tourism sector because joint costs affect the entire economy. They incur production costs, then purchase the necessary goods and services, and so on. The effect of the cost multiplier explains the recurring nature of the change in aggregate costs. This effect has such an effect on the annual inflow of foreign investment in the tourism sector, which is cyclically repeated in the economy and generates income from already implemented projects, that it is evident in Georgia's annual foreign investment income in the tourism sector. Table №1 displays the foreign investments in the sector from 2011 to 2020, as well as the corresponding revenues.

Table № 4 Inflows, expenditures, and revenues in the tourism industry

Years	Foreign investment (billion, dollars)	Expenditure by tourists (billion, dollars)	Visitors Quantity (thousand men)
2011	30,387	0,96	2822,4
2012	25,550	1,41	4389,3
2013	-6,595	1,72	1300,0
2014	140,648	1,78	2218,0
2015	170,200	1,93	1452,0
2016	119,912	2,16	1797,5
2017	109,486	2,70	2160,9
2018	82,259	3,22	2400,4
2019	120,163	3,26	2575,2
2020	-221,461	0,49	504,2

Source: https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/191/pirdapiri-utskhouriiinvestitsiebi?fbclid=IwAR0n_51hhcLNjAZzboGriw2uT_eKOpTEqgQ5Ga_4IIEXYHdBYPBcYvoDIXRA;
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/102/utskhoel-vizitorta-statistika>

During the period of analysis, the volume of investments increased in 2015 and 2019, while the following years experienced a decline, with a particularly substantial outflow in 2020. (-221,461 billion dollars). When we compare investment income and returns, a very different picture emerges. In particular, revenues in the same years increase consistently, with the exception of 2020, which indicates the expenses incurred by overseas visitors in the first quarter, whereas in the remainder of the year only domestic visitors' expenses are shown. The connection between diminishing investment flows and rising earnings is a result of infrastructure built in prior years. In other words, according to the results of multiplying already incurred expenses (Table №1), Keynes' theory that "any increase in investments will be reflected proportionally in income" was disproved. However, if we consider that the annual growth in income is a result of expenditures made in prior years, we might conclude that the effect of the cartoon is superficial. In addition to foreign investment, the economics of the tourism sector is impacted by numerous other factors, such as the negative export-import balance, consumer prices, the quantity of tourists, the political climate of the country, etc. Consequently, the change in investments does not mirror the change in income in the same proportion. Tourism is one approach for developing nations to overcome poverty, however this cannot be accomplished solely by luring foreign investment. Through research, it was determined that sustainable tourism development may be achieved by connecting the economy of the country with other sectors. As demonstrated by the examination of the tourism industry, the regularity of the sector's growth is contingent on a variety of economic factors. The economic potential of a developing country demonstrates that income from this sector plays a significant part in alleviating poverty, although it is still much below the normal rates of wealthy nations.

In order to increase the tourism industry's contribution to the economy in a sustainable manner, it is necessary to develop an integrated tourism policy that focuses on product and service development, national branding, SME development, protection of natural and socio-cultural resources, and analysis of tourism demand and supply. Creating a comprehensive picture of the challenges in the tourism industry necessitates the processing of voluminous statistical data on all

of its influencing indicators. This is unachievable for a nation where the culture of information storage is still poor, risk management is not utilized, and factors impacting tourist revenue decisions are not investigated. Accordingly, there appeared to be a link between the table's indicators, indicating that the return on foreign investment is reflected in the amount spent by tourists and is proportional to the number of tourists. As for revenue growth, it may be attributed to the substantial increase in tourist numbers from 2014 to 2019; nevertheless, the influence of the multiplier is not represented in the proportional increase.

Table №5 Variables' correlation

	Foreign investment (billion, dollars)	Expenditure by tourists (billion, dollars)	Visitors Quantity (thousand men)
Foreign investment (billion, dollars)	1		
Expenditure by tourists (billion, dollars)	0,667893909	1	
Visitors Quantity (thousand men)	0,34286666	0,180242749	1

Source: Author's calculations

The high proportion of tourism to the total GDP indicates that the country's productive economy is at a very low level, as a result of which a significant portion of the resources generated by tourism continue to leave the country.

Conducting continuing research to analyze the influence of the multiplier, which is a good indication for associating expenditures with revenues, utilizing the Keynesian approach to all indicators enables the identification of a sector's weak point and the application of existing resources to strengthen it. The research demonstrates that the weak point is the efficient utilization of investments, national product production, consumer prices, etc. All indicators are essential, but a consistent policy necessitates the gradual elimination of problems, leaving one fewer weak place in the evaluation each time, and the allocation of additional resources to bolster them.

In the second subsection **“The general provisions of the principles of investment environment management in the context of state financial and economic policy”** of the second chapter the necessity of foreign investment in the Georgian economy are examined. Economic openness, enhancing national production's competitiveness, establishing confidence on the global market,

and participation in international financial exchange necessitate the creation of conditions to attract foreign investment. Foreign investment in the Georgian economy is negligible in comparison to its overall size. At the same time, foreign investment in the country has no effect on the living level. It is certain that investment capital in the world today will go to places with favorable taxation, legal backing, stable inflation, and robust financial institutions.

There is opposition to foreign investment, and the means to overcome it must be discovered soon. This opposition is of strategic importance to Georgia for the following reasons: on the one hand, there is a high desire for foreign investment, and on the other, market forces can transform our nation into a raw material supplement for the West. To overcome this opposition, it is necessary to design a strong strategy for recruiting foreign investment to the country, which includes a mechanism for encouraging the attraction of strategically significant projects. It is part of the acceptable economic, legal, and administrative conditions for foreign investors.

The most lucrative areas of the economy are taken over by foreign private investors since Georgian entrepreneurs are unable to compete effectively. In consequence, this limits the growth of small and medium-sized firms in the nation. As demonstrated by global experience, the challenges associated with foreign money present themselves most when this capital settles in the dominant sectors of the economy, making it harder to confront it and defend national interests. It should be highlighted, however, that in theory, foreign direct investment may be more effective in the short run, and the economy will develop swiftly in the early stages. On the other hand, employing local entrepreneurs through loan resources and activating their own reserves is considerably more effective in the long run. This is due to the fact that the dominance of local entrepreneurs in the economy results in their money being reinvested in the national economy, so initiating the process of economic expansion. Foreign private investors' domination in the economy results in a steady outflow of financial resources, which strengthens the economy and slows economic growth. The expansion of investment should be one of the primary objectives of economic policy.

Analysis of the past era of ongoing changes in Georgia demonstrates that the creation of an investment-friendly climate is a vital issue today. It depends on the prompt completion of the subsequent tasks:

First, to achieve macroeconomic stability by controlling inflation and preventing a decline in production. To establish macroeconomic stability, it is vital to constantly monitor and respond to negative processes in a timely manner. Much depends on the correct selection of theoretical principles for solving the most important issues of economic policy, the research of the causes of inflation and the implementation of techniques to control it, measures to influence the state on the economy, the growth of market competition, etc.

Second, the establishment of a civilized legal environment, which will be bolstered by market economy legislation.

Thirdly, the state's position as a stimulant in fiscal policy is elevated, which will improve the financial status of most businesses and stimulate their investment activity. This action will however have a favorable effect on recruiting foreign investment.

For investment initiatives, it is vital to build an adequate insurance system.

Currently, Georgia insurance firms can only insure favorable risks for individuals. But when it comes to risks associated with commercial or manufacturing activities, particularly where there is a significant financial risk, it is frequently difficult for legal entities to share their risks on reasonable terms with insurers. The investor may agree with the insurance company to insure the funds allocated for the financing of the investment project, but due to the high insurance premium, the insurance will lose all significance for the investor. This is not because insurers do not want to insure difficult businesses, but because Reserve to the extent that it compensates for losses incurred in entrepreneurial activities. In order to accomplish this, the actual practice of project implementation in Georgia must be evaluated, the deficiencies and challenges that significantly impact the risk system must be discovered, and then acceptable risk reduction measures must be taken.

It is vital to control, both legislatively and normatively, acts that prevent bureaucratic impediments in actively promoting beneficial projects through tax incentives and other means, at both the local and regional levels.

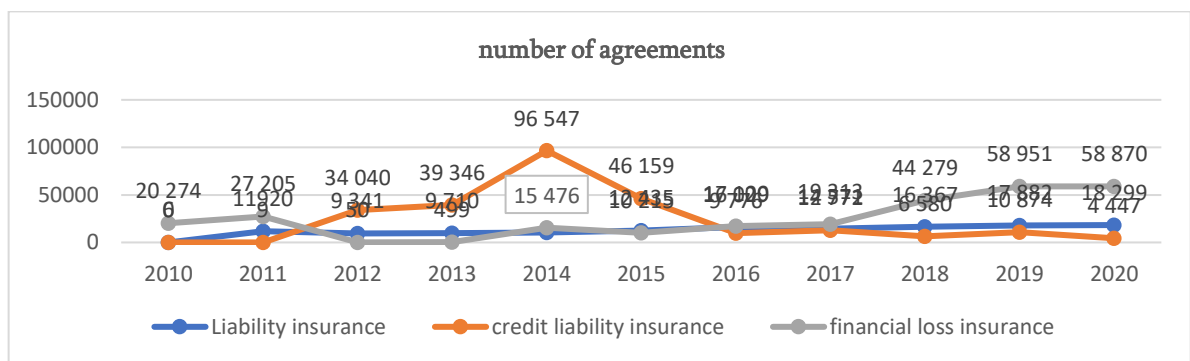
If we correctly examine the project and, in particular, the business plan for its practical implementation, it is possible that we will be able to anticipate the causes for its failure or the major challenges that will undoubtedly confront the participants. Qualification of insurance

company specialists and their capacity to analyze investment projects and business strategies for their practical implementation are essential for the development of the insurance industry in the field of investment project implementation and financing. In addition to evaluating the actual hazards in each case, a solution must be found to the aforementioned issue. In order to analyze the current situation of insurance in investment activities on the Georgian insurance market, an analysis of the products available to potential insurers was done.

To evaluate the situation of business risk insurance, the 2010-2020 insurance of products related to the beneficiaries' financial and economic activities is studied. The diagram depicts the number of contracts signed during the time under examination.

2010-2020 insurance market statistics

Diagram № 6

Source: <https://insurance.gov.ge/ka/Statistics/Index/1>

Statistical study indicates that since 2017, insurance against financial losses has been increasing. This implies a partial adjustment in company risk perceptions, but it cannot be considered a significant contributor to the growth of the insurance market. In 2020, 722,695 businesses will be registered in Georgia, confirming that the proportion of premiums attracted from all three goods ranges between 0.28 percent and 3.95 percent on average. The number of insured individuals for the same year was 58,870, representing an 8.1% increase. Credit insurance coverage In 2014, there was an increase in the banking industry's demand for credit insurance. This strategy resulted in the transfer of borrowers to commercial banks without insurance obligations. Accordingly, since 2016, the share of the insurance market has decreased. The scientific literature on risk management provides a Var-method for assessing the risk of investment capital, whose essence is as follows: the amount of investment capital, the deviation from the expected

result, and the investor-selected credibility indicator can be calculated with a high degree of probability.

In general, the investment climate is affected by the country's economic state, taking into account the theoretical underpinnings of present investment processes in Georgia and abroad and the prevalence of investment practices. Through the analysis of the current investment problem in our country, it is also feasible to predict the future of the investment industry. Specifically, in order to activate and enhance the investment process, we deem it prudent to make the following recommendations:

First, it is necessary to create a competent state body that will be employed by day-to-day investment policy; Second, the optimization of the accumulation rate in Georgia's transition economy is a critical issue whose definition depends on the resolution of the country's current socioeconomic issues. Depending on the expansion of the economy and the generation of real investments, increasing the accumulation rate to 30–35 percent of gross domestic product is regarded as the greatest level in the world.

Third, under conditions of objectively limited state investment resources, the optimal investment directions must be chosen.

Fourth, it is common knowledge that public investment can be financed or lent. The allocation of limited centralized investment resources should be conducted in strict line with the targeted state programs and on the basis of competition, so ensuring that these resources are allocated to the highest priority areas.

Georgia's entrance to the World Trade Organization has played a crucial role in bolstering the country's economic ties with nations such as the United States and the European Union. Membership in the World Commercial Organization contributes to Georgia's complete integration into the global trade system, promotes the country's stability, and creates ideal conditions for investor attraction.

Stability of prices and a decline in inflation are crucial prerequisites for stimulating the economic recovery of a nation, enhancing the international competitiveness of domestic goods, and fostering an environment conducive to attracting foreign investment.

The Law of Georgia on Investment Promotion and Assurances establishes the legal foundation for the implementation of both international and domestic investments in Georgia as well as the guarantees for their protection, granting equal rights to foreign and domestic investors. In order to build the required measures to improve the investment climate, it is recommended to moderate monetary policy. A monetary policy that is excessively stringent retards investment activity. Modern Georgia's investment climate is unquestionably challenging to evaluate for a variety of reasons. Foreign investors are generally optimistic about the diversity of natural resources and eager to invest substantial amounts in their extraction and processing.

Attracting foreign investment significantly ensures not the formal but the actual involvement of the national economy in the global economy and, as the experience of many developed nations demonstrates, is one of the most important ways to overcome the economic crisis, its structural transformation, increase production efficiency and quality, and stimulate international economic relations.

It should be noted that the geopolitical situation of the country is the only factor affecting the investment environment that cannot be influenced by the state. However, the government can create favorable conditions for foreign investors to choose a country from among all potential options for capital investment. The investment environment refers to the actual conditions in a country that determine the attraction or deterrence (restriction) of a growing amount of foreign capital for long-term investments. Tourism, agriculture, transportation, and communications should be considered Georgia's most promising industries. Additionally, it should be mentioned that fewer investments are made in the tourism industry. There are also rather modest investments in transportation. From this, only one conclusion can be drawn: these promising sectors require state support, which should be reflected in the creation of a flexible legal framework and tax system and the establishment of certain incentives to attract investment in these sectors, thereby ensuring the economic growth of the nation. The continuity of the tourism development process demands not only personnel and materials, but also the availability of the necessary financial resources, which makes the perfection of the investment environment crucial.

For the planned and dynamic development of tourism, modernization of its material and technical base, development of social infrastructure of the territories, and, ultimately, for the security of the region, the role of the state in the attraction of investors and their interest in the tourism sector is a crucial prerequisite. Important to state-level governance policies and practices at the municipal level, additional tourist sector investment activation is difficult without the development of a suitable theoretical foundation, which is now insufficient.

For the tourism industry, it is required to expand the involvement of the state in the development of investment processes, based on a study of differentiation based on the effectiveness of territorial-administrative formations in the region.

On the one hand, the investment environment must be stable for an extended period of time. On the other hand, it must be relatively flexible and account for changes in the ratio of resource elements in the national economy, while also being geared toward the development of resource factors.

The first subsection "**Principal directions of investment policy improvement in the tourism sector**" of the third chapter "**Economic-financial methods in assessing the quality of investment in tourism,**" identifies tourism as one of the most important sectors of the global economy that is expanding rapidly. The most significant indication of a country's economic growth is its share of the nation's gross domestic product. According to the World Tourist and Travel Council (WTTC), the percentage of the tourism business in the global GDP will decline to 5.5% in 2020 due to the corona-pandemic, from 10.4% in 2019. If tourism contributed \$9.2 trillion to the global economy in 2019, the sector lost over \$4.5 trillion in 2020, and its part of the world's gross domestic product decreased by 49 percent, while the global economy grew by 3.7%.

Tourism has a significant function in the growth of the feature of the country that should establish a powerful nation. While the economy is constantly evolving through numerous new, if traditional, sources, no other industry will be able to replace tourism.

The development of tourism indicates that the government can anticipate long-term economic gains at the national, regional, or local level following specific operations. This will occur not only at the expense of foreign tourists, but also at the expense of tourism's other economic benefits. One of the most important benefits is the development of numerous jobs, which will

assist the nation in overcoming its unemployment crisis. It should be highlighted that, despite the availability of various methods for alleviating poverty, tourism is defined by the fact that socially vulnerable populations are engaged in economic activity and provided the option for self-employment.

Each state strives to market itself as the most alluring tourist destination and invests millions of dollars to grow this industry, which assures only one outcome. The outcome will be to attract more tourists who will make a tiny contribution to the economic growth of the country, resulting in a substantial profit.

Improving the business environment and increasing international knowledge of our country help to the growth of one of Georgia's most important economic sectors: tourism. Particularly visible is the impact of tourism on economic indices, such as employment and tax income. Tourism contributes to the influx of foreign currency into the country, improves infrastructure, and has other significant effects on the regional economy.

Investment initiatives are determined by the requirements of a travel agency. The viability of investment projects is contingent on their conformity with the investment policy and strategic objectives of the tourism enterprise, which is primarily expressed in the enhancement of its economic activities' efficacy. Evaluating the efficacy of investment projects is one of the key components of investment analysis and the primary method for selecting the most effective investment project from a pool of candidates.

The methods of evaluating investment projects may not be the same in every instance, as investment tourist projects vary greatly in terms of cost scale, conditions of their usefulness, and positive outcomes. Small investment projects that do not require huge capital investments, do not considerably affect the change in output of tourism products, and have a relatively short lifespan may employ the simplest calculating methods.

However, the implementation of large-scale investment projects in the tourism industry, which necessitates high investment costs, necessitates a large number of factors and, consequently, more complex calculations and refinement of efficiency assessment methods, the larger the investment project and the more significant the changes. The more precise the calculation of cash flows and procedures for measuring the project's effectiveness, the better.

The transfer of revenues generated by the implementation of tourism-related investment projects occurs across a number of years, making it difficult to evaluate their performance. Given that the long-term implementation of investment projects influences the economic potential and economic activities of a tourism business, an inaccurate assessment of their performance leads in substantial financial risks and losses. Choosing the most objective methodology for measuring the efficacy of investments will considerably aid in avoiding or minimizing these errors. Currently, there are numerous ways for assessing the efficiency of investments. Non-discounting approaches and non-discounting methods for measuring effectiveness can be characterized as two distinct groupings.

Using these methodologies, the determination of the efficacy / inefficacy of investments in Georgia's tourism sector would not have been worthy of the paper's attention. Because, first of all, investment project evaluation methods are used to choose between several projects to be implemented in the future, the information of which is impossible to obtain, and second, evaluating the effectiveness of already-made investments to enable different methods of future prediction has failed because economic processes are predominantly subject to normal distribution, the parameters of which necessitate a large database, which is impossible due to the low level of information storage culture. Despite this, the primary objective of the study is to determine the growth of this sector's proportion of GDP as a result of tourism industry investments. On the basis of the information gathered for the evaluation, a correlation-regression analysis was undertaken, for which, first and foremost, the defining characteristics for the development of the tourism sector were identified:

1. X_1 - Investments in hotel and restaurant facilities (millions, GEL);
2. X_2 - number of tourists (thousands);
3. X_3 - State expenditure on tourism, in thousands of GEL;
4. X_4 - Inflation rate, percentage ;
5. X_5 - GDP per capita, GEL.

Table № 6

Year	Hotel and restaurant business revenues in GDP (mln. GEL)	Hotel and restaurant facility investments (million, GEL)	number of visitors (thousand people)	Tourism expenditures incurred by the state, in thousands of GEL	Inflation rate, %	GDP per capita, GEL
2006	317,4	18,30	217,10	1 147,60	8,78	3 553,78
2007	352,9	81,10	282,40	4 709,80	10,97	4 402,35
2008	395,7	54,70	266,30	6 062,00	5,55	4 956,50
2009	346,4	141,70	350,00	2 854,70	2,99	4 715,25
2010	384	54,80	596,90	8 638,70	11,24	5 762,70
2011	508,8	45,80	853,00	52 996,40	2,04	6 782,68
2012	664,5	47,50	1 185,10	80 156,40	-1,37	7 301,76
2013	745,1	112,30	1 255,50	58 608,00	2,37	7 691,13
2014	801,6	103,40	1 391,40	16 671,70	1,95	8 368,01
2015	1022,5	204,00	1 854,50	25 808,70	4,88	9 109,40
2016	1054,1	227,60	2 539,80	33 948,20	1,83	9 613,94
2017	1437,5	323,70	3 381,50	76 137,10	6,72	10 933,91
2018	1800	513,20	3 666,10	100 936,90	1,52	11 968,00
2019	2223	288,70	4 014,00	77 749,60	7,00	13 239,39
2020	1204,5	112,30	1 344,70	77 527,90	2,40	13 234,09

Source: National Statistics Office of Georgia

The selected parameters were deemed independent variables, while the 15-year data set was designated the dependent variable. Y - Hotel and restaurant industry GDP revenues (million, GEL). The equation for regression was constructed as follows:

$$Y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3 + a_4 x_4 + a_5 x_5$$

First, the multicollinearity of the independent variables was determined:

	Столбец 1	Столбец 2	Столбец 3	Столбец 4	Столбец 5	Столбец 6
Столбец 1	1					
Столбец 2	0,877613029	1				
Столбец 3	0,985590503	0,882279433	1			
Столбец 4	0,623057766	0,353985393	0,634489951	1		
Столбец 5	-0,293362203	-0,089582051	-0,277115662	-0,554644789	1	
Столбец 6	0,963242564	0,7916006	0,955684971	0,668471394	-0,41819707	1

According to the correlation data, multicollinearity exists between the independent variables. To ensure that the model was adequate, a multifactorial linear regression was created.

According to the regression model, the normalized R2 is 0.95, indicating that the model is acceptable and that the independent variable strongly influences the dependent variable. The share of hotel and restaurant business revenues in GDP (million GEL) will increase when investments in hotel and restaurant facilities increase; Number of tourists; State expenditure on tourism; GDP per capita, according to other data, the model tends to be more inadequate because the F-test value is too low and the values of P indicate a high probability that there is no correlation between the independent variable and the dependent variable.

In the subsequent stage of the research, the primary data were processed, scattered data were identified, and an adequate-data model was built (Table No.2). The regression analysis showed the following errors in the data: 1. With a high likelihood (P value), X3 (government expenditure on tourism, in thousands of GEL) and X4 (inflation rate, percent) are not related to the y variable; consequently, they were omitted from the analysis, and the analysis table appears as follows:

Table №7

Year	Hotel and restaurant business revenues in GDP (mln. GEL)	Hotel and restaurant facility investments (million, GEL)	number of visitors (thousand people)	GDP per capita, GEL
2006	317,4	18,30	217,10	3 553,78
2007	352,9	81,10	282,40	4 402,35
2008	395,7	54,70	266,30	4 956,50
2009	346,4	141,70	350,00	4 715,25
2010	384	54,80	596,90	5 762,70
2011	508,8	45,80	853,00	6 782,68
2012	664,5	47,50	1 185,10	7 301,76
2013	745,1	112,30	1 255,50	7 691,13
2014	801,6	103,40	1 391,40	8 368,01
2015	1022,5	204,00	1 854,50	9 109,40
2016	1054,1	227,60	2 539,80	9 613,94
2017	1437,5	323,70	3 381,50	10 933,91

The reliability of the analysis increases with the size of the database, but getting investment and associated data in the tourism industry has become extremely challenging. In addition, statistically accurate data is dubious, so descriptive statistics were used to validate the already-corrected data.

Descriptive Statistics

Table №8

Variables	Minimum	Arithmetic average	Maximum	Standard deviation
Hotel and restaurant facility investments	18,3	94,63398665	323,7	94,63398665
number of visitors	217,1	995,652095	3381,5	995,652095
GDP per capita	3553,78398	2310,88056	10933,9123	2310,88056

Source: Author's calculations

Table №6 demonstrates that nearly all characteristics vary significantly. Investments in hotels and restaurants, the number of tourists that visit, and the GDP per capita, for instance, exhibit significant variation between the maximum and minimum marks and the standard deviation statistics. The analysis of data for 2018, 2019, and 2020 found that the benchmark variable x_1 - investments in hotels and restaurants - is negative. Our judgment is that this is due to insufficient accounting, as well as a reduction in the work quality of all structures in 2019 and 2020 as a result of the Covid pandemic. To evaluate the stationarity of the data, graphs were generated that clearly displayed the deviations listed in the table (Graphs 1–5). After the task was completed, the regression equation had the following form:

$$Y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3$$

According to the regression model, investments in the hotel and restaurant industries have the greatest impact on economic growth. This is natural because the growth of the Georgian economy, particularly the tourism industry, is directly dependent on foreign investment. As for the effect on the number of tourists who arrived, a relatively passive attitude was displayed. However, the amount each tourist spends is crucial here. Our study was not intended to be an exhaustive examination of the tourism industry, so we did not see it necessary to include more variables. In addition, a nonlinear regression model analysis was undertaken in order to establish the best model. With the exception of insufficient parameters, the model moved to a linear model regardless. Effect of GDP per capita on the hospitality and restaurant industries This, in

our opinion, is due to the lack of a direct connection between the two, and the fact that these statistics only reflect the results acquired by the local community through restaurant services. Consequently, the relationship is represented by a weak parameter.

Based on the data acquired from the regression analysis, we derived the following conclusions:

1. The normalized R^2 - 0.97 has been improved, which demonstrates the soundness of the model;
2. The dependence ratios, in particular the fact that the volume of investments in the tourism business directly influences the growth of revenues of the tourism sector in GDP, was negative before the model was developed, the proper attitude was noticed as a result of the processing;
3. The value of P, which shows the probability of error, has improved considerably compared to the previous analysis.

Results of the regression model

Table №9

	Коэффициенты	Стандартная ошибка	t- статистика	P-Значение	Нижние 95%
Y-пересечение	36,5900033	132,1141296	0,276957532	0,788834223	-268,0657259
Переменная X 1	0,423292337	0,458022967	0,924172733	0,382426042	-0,632910519
Переменная X 2	0,212111424	0,087328031	2,428904228	0,041272737	0,010732629
Переменная X 3	0,047915309	0,028985658	1,65306955	0,136917051	-0,018925739

Results of the regression model and F test (2006-2017)

Table №10

Dispersion analysis	df	SS	R^2	F	Significance F
Regression	3	1366967,398	0,97	123,6629528	4,84458E-07
Balance	8	29477,27118			
Result	11	1396444,669			

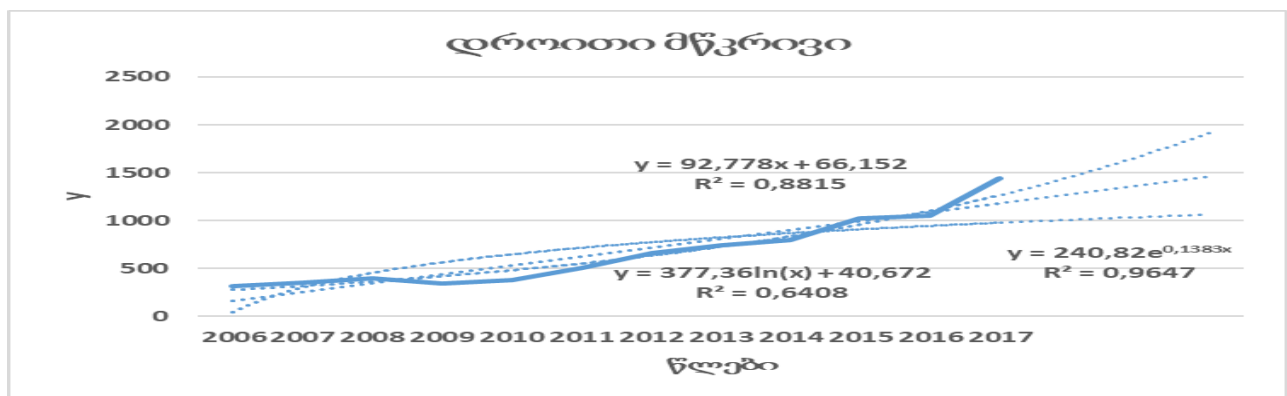
To convince oneself of the appropriateness of the results, it was required to determine the level of data error. To accomplish this, we computed the regression coefficients using the independent variables left in the equation according to the last method, and we believe the $Y_{\text{calculation}}$ and error, $ERROR_{\text{medium}} = 7.76$ percent, to be acceptable given that the statistical correctness of the data is similarly poor (Table 8).

The autocorrelation of balances was examined using the data and graphs of the balances provided in the regression analysis (Table 10) and the Darbin Watson criterion.

$$DW = \frac{\sum e_t^2}{(\sum e_t - e_{t-1})^2} = 2,068$$

Compared to Darbin Watson's suggested criterion, it was discovered that balances lack autocorrelation. In turn, this demonstrates that the constructed model defines the existing relationships between dependent and independent variables, i.e., i. Hotel and restaurant business revenues in GDP are determined by investments in hotel and restaurant facilities, the number of tourists, and the GDP per capita.

Due to the fact that the study is dependent on the change of data over time, a time series analysis was conducted to raise the revenue of healthcare and restaurant businesses in the GDP over the next three years.

The graph demonstrates that the data are suitable for both the linear and exponential regression models, while the remaining parameters that prove the model's suitability are only modified for the linear regression model. According to the forecast, if there are any changes in the data over the following three years, the indicated parameter will increase.

Correlation between variables

Table №11

	<i>y</i>	<i>x1</i>	<i>x2</i>	<i>x3</i>
<i>y</i>	1			
<i>x1</i>	0,877613029	1		
<i>x2</i>	0,985590503	0,88227943	1	
<i>x3</i>	0,963242564	0,7916006	0,955684971	1

Using the regression model, it is feasible to predict each parameter, assuming that the other parameter does not change, as specified while working on the model. As a result of the scatter

check, the data for 2018-2019-2020 were omitted. The information that should have occurred in those years may now be determined.

2018

$$Y = 36,5900033 + 0,423292337 * 513,2 + 0,212111424 * 3666,1 + 0,047915309 * 3553,78 = 1201,725$$

2019

$$Y = 36,5900033 + 0,423292337 * 288,7 + 0,212111424 * 4014,00 + 0,047915309 * 13239,39 = 1644,579$$

2020

$$Y = 36,5900033 + 0,423292337 * 112,3 + 0,212111424 * 1344,70 + 0,047915309 * 13234,09 = 1003,467$$

In recent years, it appears that a statistical error has rendered the model insufficient.

Obtaining accurate and trustworthy information is, in our opinion, one of the most significant issues that skew research results and influence the planning and forecasting of economic processes.

Thus, we may conclude that investments in the tourist industry result in an increase in the tourism sector's share of the country's GDP. Investing in tourism is putting money into the tourism industry in order to generate a profit. The quantity of capital invested in the tourism economy has a significant impact on its capacity to produce tourism products. With an increase in capital, the productivity of the tourism industry rises, while a decline in investments in the tourism sector diminishes the possibility of output.

Only when the return on investment surpasses the amount of capital invested will investments in the tourism economy rise. Capital and output remain unchanged in a tourism economy if profits are smaller than tourism investment. Thus, the difference between capital invested and capital received is negative, and the tourism sector is losing sources of capital renewal and experiencing a decline in productive capacity.

State measures to stimulate investment in the tourism economy may include advantageous taxation on tourism industry revenues and a variety of incentives. Return on investment is impacted by the cost of acquiring and utilizing new tourism market investments. Low cost equals a high rate of return and a high rate of return.

In the second subsection "**Priorities for establishing an effective investment environment in the tourist sector**", of the third chapter it is stated that the development of tourism offers challenges for all sectors. First, it should be emphasized that the majority of tourist-related businesses are unfamiliar with the term "sustainable tourism" and may not be willing or able to adhere to specific requirements (especially small companies).

There are numerous initiatives to enhance sustainable tourism; but, an economic reform that focuses on expanding and strengthening the private sector is required, in my opinion. In this regard, the government has a comprehensive set of solutions that will make doing business in the country more attractive and profitable, including significant tax incentives, which in the form of this reform will allow the business sector to invest hundreds of millions of dollars in business development, thereby encouraging and accelerating investment. Create tens of thousands of jobs while expanding. The tax climate will be made even more business-friendly and investment will be encouraged to the greatest extent possible; entrepreneurship, business, and innovation assistance programs will be continued and expanded to create more jobs in the private sector. The government has made major modifications to tax legislation over the past decade.

There are no tourist-specific taxes in Georgia; however, one of the most significant amendments to the Tax Code is the establishment of the concept of "tourism enterprise," which controls some incentives for the promotion and growth of tourism.

In addition, the Tax Code exempts VAT operators from coordinating the coordinated entry of foreign tourists to Georgian tourist facilities and presenting them with a package of Georgian tourist services.

Tourism development is one of the Georgian government's top goals, and both the number of tourists and the cash generated from tourism continue to increase year. Tourism is a significant contributor to the nation's economic growth, and its main sector necessitates:

- ✓ Intensify marketing activities in target and potential markets, which will help attract more foreign tourists and, consequently, more revenue in the country;
- ✓ Promote the development of various types of tourism (including medical, sports, and wine tourism);

- ✓ To develop business tourism, to attract more high-spending tourists to Georgia through various means;
- ✓ To encourage and promote investments in this direction.

Despite several benefits, the accomplishments of Georgia's economic development, and investment law that conforms to internationally recognized standards and principles, the investment climate in Georgia remains less appealing to foreign investors.

Georgia has tremendous tourist potential, but to realize this potential, two things are required: private sector motivation and a government-led strategic plan.

The Georgia Tax Code was revised on March 13, 2012 to represent the state's support, which, as noted previously, should be reflected in the formation of a flexible legal framework and tax system and the establishment of specific incentives.

A tourism enterprise is a privileged enterprise in terms of its substance, the creation of which promotes many industries by the state, including the development of the construction sector, employment, hotel services, and, most crucially, tourism development.

The favorable tax climate incentivizes firms to construct, produce, and develop the hotel sector within 10 years, so that, in accordance with the 10-year grace period, the country's tourism infrastructure can be developed and created.

Specifically, what tax benefits does he receive and who receives them? How efficient is this model in terms of tourism investment?

As previously noted, the firms who construct the property for the hotel, prepare it for sale, and are required to take the property back in lease or other form of management in order to generate additional revenue have the option of granting the facility tourist enterprise status. There is a preferred VAT taxable turnover, preferential taxation and administration of the income of a natural person who owns hotel assets or a portion of them by a tourism enterprise for this purpose.

The state has made progress in establishing a tourism enterprise as a preferred regime enterprise, which is of considerable importance to both entrepreneurial businesses and foreigners, but the establishment of this structure has a number of disadvantages.

As far as I am aware, Georgia's real estate industry is expansive, and foreign investors continue to hold the majority of real estate's clout. If this concept is effective, Georgia will be able to attract additional international investment in Ossetia. These are the benefits of this design. (Enjoys a five percent interest rate, etc.) and the firm maintains the property.

In addition to providing the best environment for the property owner, there is a way to activate the second sector - the hotel industry. The hotel industry cannot function unless complex tours are planned, which include both cultural exposure to Georgia and sources of additional income in various regions.

This enterprise also has flaws, which I wished to highlight, most notably in terms of fiscal and tax administration, which should be refined, as well as in the tourism sector, where the hotel should be developed and promoted as part of the investment to attract guests.

More than any other sector of the economy, tourism is connected to real estate. In many nations, substantial tracts of property are under the jurisdiction of the state, which gives land on advantageous terms to attract the greatest number of investors in pursuit of tourism development policy objectives. The development of roads, as well as water and electrical infrastructure, might boost the appeal of such parcels to investors.

Against the backdrop of the pandemic in the country, the urgency of this matter has increased; the state requires assistance from investors as well as the building and tourism industries - in the fiscal and administrative sectors.

Tax breaks on equity investments, which provide not only tax deferrals but also tax reductions, are another financial tool used to encourage investment.

The tourism sector plays a significant part in the country's economy, although the effect of strengthening the manufacturing sectors required for the sector's growth is little. The positive effects are the construction of hotels, restaurants, the arrangement of various entertainment facilities, and the regulation of the country's tourist attractions, which is reflected in the increase in employment; however, the opportunity for tourists to offer national food products and dishes prepared with them is extremely limited. Therefore, the article evaluates the dynamics of tourist sector investments, the degree of production growth, and the contribution of tourism earnings to

GDP. It is determined what effect the multiplication of revenues and expenditures has on investment, and conclusions are formed.

An analysis of all tourism sector data revealed that, prior to the pandemic, the tourism industry's contribution to the country's economic growth was on the rise, with the exception of 2013 when investment outflows occurred.

The investment ideas are based on the tour company's requirements. Compliance with the investment objectives and strategic objectives of the tourism enterprise is a prerequisite for their viability, which is primarily expressed in the enhancement of its economic activities' efficacy. Evaluating the efficiency of investment projects is one of the most important aspects of investment analysis for selecting the most efficient investment project.

In the third subsection of the third chapter "**Opportunities for enhancing the investment environment in Georgia's tourism sector**" the experience of foreign investment environments and opportunities for their introduction in Georgia are listed. The core of tourist policy is determined by its structure and content, and the policy development process includes stages in which the policy structure is formulated and specific steps are taken. The process of formulation is dynamic. To have the greatest effect, it is necessary to employ a variety of tactics and techniques. Additionally, we should view tourism policy as an important component of the unified system. When evaluating successful models in the globe or putting them into practice, we must consider the environmental factors of a given society. This is represented in several social, economic, and cultural dimensions. World Tourism Organization has recognized the following positive consequences of sustainable tourism development:

1. Employment of local inhabitants - a significant benefit that tourism should provide is new jobs;
2. Entrepreneurship Development - New opportunities are generated for local entrepreneurs to build and develop tourism firms, this creates new prospects in terms of investment incentives;
3. Income growth - new jobs and tourism activities lead to population increase;

4. Opportunity for development and renewal of productive forces - tourist employees learn new skills and technologies, which contributes to the development of local human resources and has a favorable impact on the structure of the labor market;

5. Tourism stimulates the creation of new items - enhances retail sales, promotes the establishment of specialized stores, shopping malls, as well as parks, cultural centers, which can be used by both local inhabitants and tourists;

6. Development of Adjacent Sectors - Tourism can boost other economic activities and sectors, such as agriculture, fishing, industry and crafts, construction, transport;

7. Improving Infrastructure - The growth of tourism adequately reflects on the development of infrastructure that is designed to serve the local people, so that they benefit more from improved infrastructure;

8. Conservation of archeological, historical monuments, handicrafts, cultural traditions - Improving the quality of ecosystem are the beneficial consequences of tourism, because it is a draw for all tourists;

9. Tourism as a determinant of regional development - especially the development of difficult regions; In the local budget, taxes received from the tourism sector may be utilized to upgrade utilities, services and infrastructure;

10. Ecological quality of the tourist region - the development of tourism helps to a deeper understanding of the need for environmental protection, both by local inhabitants and tourists;

11. Residents' knowledge of the value of their own cultural identity - Residents often develop and, consequently, tourism spurs the resuscitation of this or that aspect of cultural heritage that would otherwise have been lost in the wake of modern development.

Georgia is at the forefront of competition in the tourism industry as a result of its strategic investments in infrastructure, education, and marketing, as well as its distinctive offerings to high-paying tourists from around the globe.

Due to the increase in visitor spending, tourism's contribution to the growth and development of the Georgian economy will increase substantially. The quality and diversity of visitors should be prioritized over the quantity of visitors.

The World Tourist Statistics Office of the United Nations is working on long-term forecasts; based on these forecasts, we may assume that the future prospects for tourism development will be extremely optimistic. The organization's projections are based on a comprehensive analysis of the social, economic, political, environmental, and technological elements that should contribute to the construction of the tourism industry and may influence the future development of tourism. Georgia's Ministry of Economy and Sustainable Development - Georgia Tourism Strategy 2025 has the following vision:

To fulfill the objectives, it is vital to provide passengers with high-quality, variety tourism products and the greatest impression possible, which demands a focus on the following factors:

- ✓ Georgia's rich and unique culture (music, dance, art, history, religion, multitude of cultural heritage sites of international and local importance, three of which are on the UNESCO World Heritage List and two of which are on the Intangible Cultural Heritage List.);
- ✓ Wine traditions and history – the status of “Wine Homeland”;
- ✓ 87 protected areas, including 11 national parks, accounting for 8.62 percent of the country's area. This enables the growth of ecotourism, skiing tourism, cycling tourism, mining tourism, adventure tourism, and other types of tourism;
- ✓ Good climatic conditions;
- ✓ An attractive business and investment environment;
- ✓ The friendly disposition and hospitality of the Georgian people.

In order to create world-class tourism products and stimulate both international and domestic demand, the country must overcome the following challenges:

- ✓ Enhancing cooperation between the public and private sectors in various fields; Provide convenient and affordable air traffic from major tourist markets;
- ✓ Improving access roads and relevant infrastructure to the country's most impressive tourist destinations;
- ✓ Improvement and modernization of tourism-related infrastructure;
- ✓ Preservation of cultural heritage sites and assets of other cultural significance, improving their accessibility, existing services and interpretive infrastructure;

- ✓ Increase awareness of the country's tourism potential in both international and domestic markets;
- ✓ Offer high quality services across the country to visitors, especially outside the cities where the potential for tourism development is highest;
- ✓ Improving the education system in the field of tourism and increasing the availability of educational programs throughout the country;
- ✓ Offering a new tourism product and diversifying the existing one;
- ✓ Improve data collection and analysis, market research and marketing capabilities.

To generate world-class tourism products and drive both international and domestic demand, the country must overcome the following obstacles:

- ✓ Enhancing cooperation between the public and commercial sectors in a variety of industries; Provide convenient and affordable air traffic from major tourist markets;
- ✓ Improving access roads and relevant infrastructure to the nation's most impressive tourist destinations;
- ✓ Improving and modernizing tourism-related infrastructure;
- ✓ Preserving cultural heritage sites and other assets of cultural significance, enhancing their accessibility, existing services, and interpretive infrastructure.
- ✓ Increase awareness of the country's tourism potential in both international and domestic markets;
- ✓ Offer high quality services across the country to visitors, particularly outside the cities where the potential for tourism development is greatest;
- ✓ Improving the education system in the field of tourism and increasing the availability of educational programs throughout the country;
- ✓ Introducing a new tourism product and diversifying the existing one;
- ✓ Improve data collection and analysis;

Thus, the emergence of Georgia's tourist industry as a defining component of the nation's economic growth is to a significant degree heightened. According to research, the qualities of tourism anxiety have a favorable short-term effect on the economy, but the long-term perspective depends solely on the number of tourists. Foreign experience and its transfer in all

directions are not possible because the country has a different culture, traditions, development opportunities, and numerous problems, which was primarily reflected in the fact that the accuracy of information for in-depth research is low, and thus the obtained forecasts are inaccurate. The sector's weakness necessitates the development of other industries, primarily food production. The restaurant industry can be considered mature, although the quality of tourism growth is contingent on imported foods.

III. Conclusions and Recommendations

Based on the dissertation, the examination of theoretical and practical materials, the results of the study indicated that the following are the most important concerns to address:

1. The perfection of the investment environment places a premium not only on personnel and materials, but also on the availability of the necessary financial resources, which is essential for the continuance of the tourism development process. The examination of state expenditures in developed nations and comparison to the situation in Georgia has revealed that the Georgian government's expenditures for tourist development are negligible in contrast to those of these countries. According to empirical studies conducted by the World Bank, there is a cause-and-effect relationship between tourism and economic growth. Comparative analysis has demonstrated that the regularity of expenditure in the tourism sector is identical to that of industrialized nations. Particularly, a one-standard-deviation rise in tourism's contribution results in a 0.5% improvement in economic growth. By investing in the tourism sector, the state has the chance to encourage long-term economic growth and improve the well-being of the low-income population; hence, the state's participation in the development of the tourism sector and the equitable distribution of its proceeds is crucial.

2. In several nations, the tourist industry has a significant impact on the gross domestic product, the international trade balance, the creation of additional jobs and the employment of the local populace. Due to the level of tourism development in Georgia, the research revealed that job growth and projections from 1996 to the present could be considered to be quite high. The excellent accuracy of the data forecast coincided with the exponential circle, demonstrating the high determination coefficient of the regression equation $R^2=0,98$. The predicted average yearly growth rate from 1995 to 2028 is 8.09 percent. Even in prosperous nations such as Germany, Austria, the United States, Sweden, Estonia, Turkey, etc., the increase of tourism-related investments in Georgia is a positive sign. These numbers do not surpass 8 percent. The difference, in our opinion, is that these nations are experiencing a time of stability that allows them to maximize their tourism potential.

3. In addition to the direct influence of tourism income on the economy, there is also the "multiplier effect" that results from the expansion of tourism in the region. According to a study on the impact of foreign investment, the volume of foreign investment in the analyzed period increased between 2015 and 2019, while the rest of the years were marked by a decline, with a particularly high outflow in 2020. (-221,461 billion dollars). When we compare investment income and returns, a very different picture emerges. In particular, revenues in the same years increase consistently, with the exception of 2020, which indicates the expenses incurred by overseas visitors in the first quarter, whereas in the remainder of the year only domestic visitors' expenses are shown. The connection between diminishing investment flows and rising earnings is a result of infrastructure built in prior years. In other words, according to the results of multiplying already incurred expenses (Table No1), Keynes' theory that "any increase in investments will be reflected proportionally in income" was disproved. However, if we consider that the annual growth in income is a result of expenditures made in prior years, we might conclude that the effect of the cartoon is superficial.

4. The state of the investment environment in a country that imports investments is represented in the quantitative and qualitative indicators of the attracted investments. It is recommended that the government improve the investment environment. Analysis of the current status of Georgia's economic development reveals that the country's investment climate is less attractive to both foreign and domestic investors; thus, it is necessary to conduct a thorough investigation into the causes for this.

5. Foreign capital delivers new technologies, sophisticated management techniques, the chance to join a new market, and most significantly, the financial resources itself. When designing a strategy for investing foreign capital in Georgia, we must consider the following: all countries adhere to the national regime, require the registration of foreign capital, and have regions that require a special permit or are closed to international investment. The experience of numerous industrialized nations demonstrates that it is one of the most important strategies to overcome the economic crisis, its structural change, improve the efficiency and quality of production, and intensify international economic contacts;

6. State subsidies, "soft" loan conditions, involvement in the authorized capital of the firm, supply of infrastructure, provision of preferential land, and tax exemptions on construction materials can all help to the lowering of capital expenditures. The capital subsidy approach is typically preferred by investors since it is a one-time transaction that does not account for future liabilities and, consequently, risks. Tax incentives on capital investment, which not only provide for tax deferrals but also reduce the amount of tax, are another financial tool used to stimulate investment. The purpose of wage subsidies is to increase tourism employment, and production subsidy factors can influence the choice of production technology.

7. The GDP is affected by tourism earnings, expenditures, and the number of tourists in the short term, according to a static-econometric analysis of the impact of tourism sector features on economic growth. It is required to manage the face aspects of the industry (tourist infrastructure, etc.) at a high level in order to justify this projection. The nation should pursue a coherent tourism policy, maintain foreign investment in infrastructure projects, make real use of the benefits provided, improve the education of service personnel and family business producers, and conduct ongoing research to examine the effect of the multiplier, which is a good cost indicator. Using the Keynesian approach, one can identify a weak spot in the sector's development and use the available resources to strengthen it, such as the inefficient use of investments, national product production, consumer prices, etc. All indicators are significant, but a consistent policy necessitates the progressive elimination of problems, leaving one fewer weak point in the evaluation each time, and the allocation of additional resources to reinforce them.

8. Analyzing the previous phase of changes in Georgia reveals that the creation of a favorable investment climate is an urgent issue dependent on the prompt completion of the following tasks: First, by achieving macroeconomic stability, it controls inflation and prevents a production drop. To establish macroeconomic stability, it is vital to continuously monitor the prevention of unfavorable processes and to respond to them promptly. Second, the construction of a civilized legal environment that is bolstered by the laws of a market economy; Third, the prominence of the state's stimulative role in fiscal policy, which will improve the financial condition of the majority of businesses and encourage their investment activity. Nonetheless, this

approach will be beneficial for recruiting international investment; Fourth, a suitable insurance framework for investment projects must be established.

9. Investments in the tourism sector boost the tourism sector's part of the country's GDP and, subsequently, the tourism sector's share of the GDP. Investing in tourism is putting money into the tourism industry in order to generate a profit. For tourism investments, as with other investments, it is crucial to consider the profitability of the invested money, as capital is one of the most important components of tourism production. The quantity of capital invested in the tourism economy has a significant impact on its capacity to produce tourism products. As capital increases, the tourism economy becomes more productive.

10. In many circumstances, private sector investment is impeded not so much by the region's lack of potential as by the general uncertainty; in such a situation, the state's primary responsibility is to act as a catalyst to instill confidence in investors. The state has taken a step toward establishing a tourism enterprise as a preferential regime enterprise, which is of significant importance to both foreign and domestic entrepreneurial companies. As far as I am aware, Georgia's real estate industry is expansive, and foreign investors continue to hold the majority of real estate's clout. If this strategy is effective, Georgia will be able to attract a greater amount of foreign investment. The advantages of this model are that the real estate purchaser is guaranteed to receive income in the object with the aforementioned status after renting it in various forms, enjoys tax relief (does not need to register/declare as a tax agent, enjoys 5% income without registration, etc.), and maintains property Implements. In addition to providing the finest environment for the property owner, there is a way to establish a second sector - the hotel company, which cannot work until complicated tours are organized, which involve learning about Georgian culture as well as producing additional money from different locations. Against the backdrop of the pandemic in the country, the urgency of this matter has increased; the state requires assistance from investors as well as the building and tourism industries - in the fiscal and administrative sectors.

11. The results of empirical study indicate that investments in the hotel and restaurant industries have the greatest impact on the growth of the gross domestic product. This is natural because the growth of the Georgian economy, particularly the tourism industry, is directly

dependent on foreign investment. As for the influence of the amount of tourists arriving, a generally unconcerned attitude was displayed, as collecting correct and trustworthy information is regarded as one of the primary issues that distorts survey results and affects the planning and forecasting of economic processes.

12. Georgia has great tourism potential, but to succeed, two things are required: desire and a well-thought-out plan - the desire of the private sector, and a strategic plan from the government, state support, which, as stated previously, should be manifested in a flexible legal framework and tax system. The contribution of tourism to the growth and development of the Georgian economy will increase dramatically as a result of an increase in the amount spent by visitors. However, the quality and diversity of visitors should receive more attention than their quantity.

The major points of the dissertation are reflected in the publications that we have published:

1. Diasamidze N. (2018). "STATE INVESTMENT ACTIVITIES AND ITS PROTECTION MEASURES IN GEORGIA", VIII Міжнародної науково-практичної конференції «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ», p.48

<http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8483/1/materiali-confVIII%20%282%29.pdf>

2. TSINTSADZE A., DIASAMIDZE N. (2021). „IMPACT OF THE COVID 19 - CAUSED DELAYS ON THE MULTIPLIER EFFECT IN THE TOURISM INDUSTRY“, EMERGING TRENDS IN ECONOMICS, CULTURE AND HUMANITIES (etECH2021). Pp. 59-66

https://www.augstskola.lv/upload/etECH2021_Proceedings.pdf

3. TSINTSADZE A., DIASAMIDZE N. (2022). „Scenarios of the Foreign Investments in the Sectors and Areas Promoting Development of the Tourism Sector“. European Journal of Sustainable Development, 11, N1. P.55

<https://doi.org/10.14207/ejsd.2022.v11n1p55>

4. TSINTSADZE A., DIASAMIDZE N. (2022). "Empirical analysis of the results of investments in the hotel and restaurant business". European Journal of Economics and Management Sciences, 2

https://ppublishing.org/media/uploads/journals/journal/Econom-2_2022.pdf